

հորիզոն

2020 | ՀԵՄԱՅԵՐԳԻ | DECEMBER | DECEMBRE
PUBLICATION HORIZON-CONTRACT NO 40055294

horizon

ADONIS

**Sauvé - Des sources (DDO) - Laval (Curé labelle) - Laval EST
Anjou - Place Vertu - Centre Ville - Grifintown - Brossard
Gatineau - Ottawa - Mississauga - Scarborough - Dundas**

Al-Nejmah
FINE FOODS INC.

Supermarket | Restaurant | Bakery | Halal Butcher
Վաճառատուն | Ճաշարան | Փուր | Մսավաճառ

3085 Hurontario St. | Unit 1-6 | Mississauga | ON L5A 4E4

Phone: +1(289) 232 1200
WWW.ALNEJMAHFOODS.COM

GRAND OPENING JANUARY 2021

We would like to thank the Armenian community for trusting the Groupe Gabriel and we encourage you to join our team.

Please send your CVs to kevork@gabriel.ca

JLR WEST ISLAND

GRUPE GABRIEL - VEHICLE DEALERSHIPS IN THE GREATER MONTREAL.

PORSCHE PRESTIGE

AUDI ST-LAURENT

AUDI WEST-ISLAND

AUDI ANJOU

AUDI TROIS- RIVIÈRES

LEXUS GABRIEL ST-LAURENT

LEXUS GABRIEL BROSSARD

INFINITI GABRIEL ST-LEONARD

JLR WEST ISLAND

ACURA GABRIEL WEST-ISLAND

GENESIS DE L'OUEST

HONDA GABRIEL

TOYOTA GABRIEL ST-LAURENT

TOYOTA GABRIEL CENTRE-VILLE

NISSAN GABRIEL PLATEAU

NISSAN GABRIEL ST-LÉONARD

NISSAN GABRIEL P.A.T.

NISSAN GABRIEL ST-JACQUES

NISSAN GABRIEL ANJOU

NISSAN GABRIEL JEAN-TALON

MAZDA GABRIEL ANJOU

MAZDA GABRIEL ST-LAURENT

MAZDA GABRIEL ST-JACQUES

HYUNDAI GABRIEL ANJOU

HYUNDAI GABRIEL ST-JACQUES

HYUNDAI GABRIEL OUEST

VOLKSWAGEN GABRIEL ST-CONSTANT

VOLKSWAGEN GABRIEL ST-LAURENT

FORD GABRIEL ST-JACQUES

LINCOLN GABRIEL ST-JACQUES

KIA GABRIEL NORD

KIA GABRIEL OUEST

-

BMW MOTO GABRIEL

HARLEY-DAVIDSON GABRIEL

«Հորիզոն» բացառիկի այս թիւը կը ձօնենք՝
Արցախեան պատերազմի նահապտակ զինուորներուն եւ կամաւորներուն

(Կողքի նկարը Սիփան Կիւլիմեանի)

Այս էջը կը հովանաւորէ Melbourne-ի «Գոյամարտ»-ի Ձայնը

Վերադարձ դէպի ապագայ պարտութեան բանականացումը եւ հայութեան լինելութիւնը

... « Capitulé
De cette vie est-tu las

...
Et s'il était à refaire... »

Louis Aragon, *Ballade de celui qui chanta dans les supplices*

Ֆրանսական Sciences Humaines ամսագրերի «Պատմութեան Մեծ Թղթածրարները» բացառիկ համարներու շարքի առաջինը, Նոյեմբեր-Դեկտեմբեր 2012ին լոյս տեսած, նուիրուած է պատերազմի երեւոյթի պատմական հոլովոյթի բազմերես ուսումնասիրութեան: Առաջնորդող յօդուածը կ'անդրադառնայ հասարակութեանց վրայ պատերազմի ազդեցութեան: «Ոչ մէկ մերօրեայ ընկերաբան ցարդ ուսիլը առած է մարդկային հասարակութիւնները ուսումնասիրելու որպէս կիզակէտ ունենալով պատերազմը: Այդուհանդերձ, եթէ պատերազմը կրնայ սահմանուիլ որպէս կազմակերպուած զինեալ վայրագութիւն որ իրարու կը հակադրէ երկու համայնքներ, ապա եւ այն իր անդրադարձը ունի մարդկային արարքի ամէն մարզերուն վրայ՝ քաղաքականէն մինչեւ իրաւականը, տնտեսականը, մշակութայինը եւ արուեստ: Այս իմաստով պատերազմը համահունչ է Մ. Մաուսի (M. Mauss) «հասարակական ամբողջական եղելութիւն» («fait social total»): Յաճախ ընկալուած որպէս գուռ ուղղակի երեւոյթ յատկանշուած իր դժուար բացայայտուող ծածկագրերով, պատերազմը նաեւ շատ աւելի լայն հասկացողութեամբ է նաեւ հասարակական եւ մարդաբանական եղելութիւն մը, որ խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ հասարակական կապի եւ, ընդհանրապէս, մարդկային արկածախնդրութեան մասին մեր ունեցած գաղափարը:» (“Ce que la guerre fait aux sociétés”, Les Grands Dossiers des Sciences Humaines Histoire “La guerre des origines à nos jours” Hors’série no. 1, Novembre-December 2012, էջ 7)

Սեպտեմբեր 27-ին Արցախի բոլոր ճակատներու ուղղութեամբ սկսած ազրպէյճանաթրքական լայնամասշտապ յարձակողականով սկսած պատերազմը, որ աւարտեցաւ Նոյեմբեր 9-ին վարչապետ Նիկոլ Փաշինեանի ստորագրած Հայաստան-Ազրպէյճան-Ռուսաստան եռակողմանի յայտարարութեամբ, Հայաստանի, Արցախի թէ Սփիւռքի հայութեան համար բեկումնային «հասարակական ամբողջական եղելութիւն» մը պիտի նկատել: Հայ կեանքը, հաւաքական ինքնութեան հասկացողութեան մինչեւ լինելութեան իմաստաւորման արարողութիւնները, մէկ բան էր պատերազմէն առաջ, ուրիշ բան մը պիտի ըլլայ հիմա: Աւելի'ն, այդ «հիմա»ն ինքնին անորոշ մըն է որ ժամանակագրական կարգով հաւաքական/ազգային գոյութեան մասին մտածումը կը սառեցնէ յետ-պատերազմեան անմիջականին՝ trauma-ին վրայ:

Դժուար է այս վերջին յղացքին ճիշդ հայերէնը գտնել: Կուլիեան առցանց թարգմանութիւնը ցոյց կու տայ «տրավմա»: Բժշկական բառամթերքով ան համահասարակ է «վէրք»ի եթէ նկատի ունենանք սպաներէն traumatologիա բառին բառարանային (Դոկտ. Յարութիւն Մ. Վ. Թէքեան, Առձեռն բառարան սպաներէնէ հայերէն, Imp. La photo-

presse, Պէյրութ, 1955) թարգմանութիւնը՝ վիրաբանութիւն, «վնասուածք»ի եթէ դիմենք traumatology-ի Կուլիի առցանց թարգմանութեան («վնասուածքաբանութիւն»): Զանցելով այս վերջինը, «վէրք»ը կ'իմաստաւորուի գլխադրով եթէ մտաբերենք Խաչատուր Աբովեանի գործը՝ Վէրք Հայաստանի: Այդուհանդերձ, Աբովեան այդ վէպը, առաջինը՝ աշխարհաբարով ինչպէս ծանօթ է, գրեց Զարթօնքի դարուն՝ հայութեան պատմութեան բեմ վերադարձի գործընթացի ժամանակ: Վէրք Հայաստանին այդ գործընթացի դերակատարներէն մէկուն հիմնական ներդրումն էր, եւ եթէ նոյնիսկ վէպը իր ենթախորագրով կը ներկայացուի որպէս հայրենասէրի մը «ողբ»ը անոր լոյս ընծայումն ու տարածումը ինքնին զարթօնքի կոչ էր, ապաքինման յոյս էր:

Այսօր երբ կը խօսինք հայութեան անմիջական «հիմա»՝ յի «վէրք»ին մասին, անոր սահմանումը պիտի փնտռենք արդի հոգեբանութեան տեսութիւններուն մէջ, եւ, բաղադատական կարգով, տարբեր հաւաքականութիւններու, ներառեալ հայութեան անցեալը, փաստագրուած եւ վերլուծուած փորձառութեանց մէջ: Գիտակցելով հանդերձ, որ Թղթածրարի դասական բանաձեւումով Աննա Քարենինա վէպի առաջին տողերով՝ Իւրաքանչիւր ընտանիք/հաւաքականութիւն դժբախտութիւնը, այս պարագային՝ Վէրքը, կ'ապրի իրեն իւրայատուկ ձեւով: Եւ այդ մէկը հայութիւնը լաւ գիտէր Յեղասպանութեան, Աղէտին, փորձառութեամբ...

Աննա Կոթլիպ ի՞նչ է trauma-ն հարցումին պատասխանելու փորձով կ'ըսէ թէ այն «աւելի քան լոկ վախ կամ յանցանք կամ անբաղձալի յուշեր ամբողջականացնող ուժ մըն է որ կը կազմալուծէ մեր աշխարհները առաջնորդելով ինչ-որ ձեւի աշխարհակորուստի: Հատու գիծ մը կը քաշէ «առաջ»ն ու «յետոյ»ն ճշդելով. «առաջ»ը նախափլուզուած աշխարհն է, անձը որ կը ճանչնայինք, «յետոյ»ն կոտորուած աշխարհեանքի մը յամեցող աւերածութիւնն է:» (Anna Gotlib, «Trauma unmakes the world of the self. Can stories repair it? aeon, առցանց հրատարակութիւն, 23.11.2020, ներբերուած https://psyche.co/ideas/trauma-unmakes-the-world-of-the-self-can-stories-repair-it?utm_medium=feed&utm_source=rss-feed կայքէջ 28.11.2020-ին) Այս մօտեցումով trauma-ն կը տեղադրուի հիմնականօրէն անձի, ենթակայի, «ես»ի սահմանին մէջ ուր եւ աշխարհափրկութեան կամ վերաշխարհաշինութեան ճիգը կ'իմաստաւորուի 'յետոյ'ի մնացած ժամանակին համար:

Բայց trauma-ն նաեւ հաւաքական երեւոյթ մըն է եւ վերջերս արժանացած լայն ուսումնասիրութեանց հասարակական գիտութեանց տարբեր ճիւղերու մէջ -ինչպէս օրինակ՝ Erica Resende and Doville Budryte (eds.), Memory and Trauma in International Relations. Theories, cases and de-

Այս էջը կը հովանաւորեն Չեռն եւ Երոյր Միւլիեան

BARRY

KAREN

ALEX

GARO

KAZANDJIAN

**METTRE NOS CLIENTS EN PREMIER
NOUS CLASSE AUSSI PARMIS LES PREMIERS**

EXPERTISE

EXPÉRIENCE

EXCELLENCE

RÉ/SULTATS

514 333-3000

AGENCE IMMOBILIÈRE RE/MAX 3000 | FRANCHISÉ INDÉPENDANT ET AUTONOME DE RE/MAX QUÉBEC

bates, New York: Routledge, 2014, որու գլխուխներէն մէկը յատկացուած է Սեւրի դաշնագրին ունեցած անդրադարձին թրքական յիշողութեան եւ ինքնութեան կերտումի քաղաքականութեան վրայ, եւ Jared Diamond, Upheaval. Turning Points for Nations in Crisis, New York: Little Brown and Company, 2019: Trauma-ն, ուրեմն, պիտի հասկցուի ե՛լ որպէս իւրաքանչիւր անհատի ապրում, ե՛լ հաւաքական տուամ:

Հայութեան «հիմա»-ի trauma-ն շատ յստակօրէն պիտի հասկնանք, տարբերենք, իր զանազան մակարդակներով: Առաջինը, եւ ամենէն հիմնականը, ամենէն ողբերգականը, գերիններուն, պատերազմին անհետ կորածներուն հարցն է, այն ընտանիքներուն որոնք դեռ կը սպասեն որեւէ լուր իրենց հարազատներուն ճակատագրի մասին: Երկրորդը, ի մասնաւորի արցախցիներուն համար, բնակավայրի կորուստն է, եւ խօսքը ոչ թէ ընդհանրապէս Արցախի 70 տոկոսի կորուստին մասին է, այլ հոնտեղի բնկաիչներուն որոնք իրենց տունները վերադառնալու հեռանկար չունին: Երրորդը՝ պատերազմին նահատակուած ամբողջ սերունդի մը սուգն է եւ անոր խոր անդրադարձը ընտանիքներու առօրեային վրայ: Կայ, վերջապէս, յաջորդ ամիսներուն համավարակի պարագաներու սպասելի յաւելման պատճառով հանրային առողջապահական եւ տնտեսական զոյգ ճգնաժամերը եւ անոնց ընկերային աղիտալի հետեւանքները, ընդ որում ե՛լ աղքատացման, ե՛լ հարստութեան յաւելեալ կեդրոնացման, ե՛լ արտագաղթի նախատեսելի աճ: Այս բոլոր հաւաքական երեւոյթները անխուսափելիօրէն պատերազմի trauma-ն այնքան պիտի ենթակայացնեն որ կրնայ նոյնիսկ վտանգուել հաւաքականութեան մը մաս կազմելու էթոսը, որով եւ ամէն մարդ իր գլխու ճարին նայելու բնագոյր պիտի հաստատագրուի անոնց մօտ:

Իշխանութիւններու պատասխանը այս իւրաքանչիւր մարտահրաւէրին իր կարեւորութիւնը պիտի ունենայ trauma-ի գերազանցման անհատական ճիգերուն վրայ: Բայց ո՛վ որ ալ ըլլայ իշխանութեան վրայ շատ յստակօրէն պիտի գիտակցի որ պիտի ունենայ շատ սահմանափակ ֆինանսական միջոցներ, պիտի գտնուի Մոսկուայէն բացարձակ կախուածութեան պայմաններուն մէջ, առանց ոչ իսկ այլեւս խիստ խորհրդանշական պետական գերիշխանութեան տրամաբանութեան մէջ ինքնուրոյն նուազագոյն քայլը փորձելու ինչպէս, պիտի ընդունի, որոշակի յաջողութիւններով փորձած էին «նախկիններ»ը: Այս պայմաններուն մէջ, պետութեան ղեկավարութիւնը իր ձեռքերուն մէջ ունեցող քաղաքական այն ուժը որ իշխանութեան գլխուն պիտի ըլլայ պիտի գիտակցի որ իր առաջնային, եթէ ոչ միակ, գործօնը որեւէ քայլ տալու համահայկական ոլորտին մէջ իրեն հանդէպ վստահութիւնն է: Հրաշք-լուծում մը չէ այդ, բայց առանց անոր ներքին կայունութիւնը պիտի խաթարուի եւ միջազգային բեմահարթակին վրայ Հայաստանի հանրապետութեան մեկուսացումն ու անոր հանդէպ շահագրգռութեան բացակայութիւնը առաւելի պիտի նուազեցնեն ինքնուրոյն որեւէ որոշումի կառելիութիւն:

Պարզ՝ յետ-պատերազմեան իշխանութիւններու հիմնական մարտահրաւէրը պիտի ըլլայ համահայկական ներուժի համախմբումը եւ վստահութեան կառուցումը: Ահաւասիկ հոս է որ պատերազմի պարտութիւնը որպէս trauma «հիմա»-ի անմիջականութեանէն անդին կ'անցնի խնդրոյ առարկայ դարձնելով Հայաստանի եւ հայութեան լինելութիւնը ոչ միայն որպէս լոկ վերապրում այլ որպէս ապագայի ձգտելու

կարողութիւն ունեցող հայրենիք եւ ազգային հաւաքակառուցութիւն, «յոյսի հայրենիք, լոյսի հայրենիք», ինչպէս կ'աւարտի Թումանեանի հանրածանօթ Հայրենիքիս հետ բանաստեղծութիւնը:

Պատերազմի պարտութեան trauma-ն կը հասկցուի յանձնողական յայտարարագիր/համաձայնագրի ծանր ու նուաստացուցիչ պայմաններով՝ հողային կորուստ, Արցախի կարգավիճակի շարունակուող անորոշութիւն եւ Հայաստանի անվտանգութեան լուրջ խաթարում: Ասոր վրայ հարկ է աւելցնել Հայաստանի կողմէ գայն ստորագրողին ամբողջական վարկազրկումը ի դէմս թշնամու կողմէ ծաղր ու ծանակի առարկայի վերածուելուն, դաշնակից Ռուսաստանի կողմէ որպէս ատակ խօսակից արժեզրկումին եւ արտաքին այլ դերակատարներու, առաջին հերթին Մինսքի երկու միւս համանախագահներու՝ ԱՄՆի եւ Ֆրանսայի, կողմէ անտեսումին: Հարցը հոս Փաշինեանին անձը չէ, այլ ինչ որ կը ներկայացնէ վարչապետի իր պաշտօնին բերմամբ, պարզ եւ մէկին՝ Հայաստանի Հանրապետութիւնը: Պարտութեան trauma-ն ծանրացնող միւս գործօնը 44 օրեայ «Յաղթելու Ենք»ի հանդէպ վստահութիւնն էր որ պատերազմի արդիւնքին մասին ամենաիրապաշտ մօտեցում ունեցող հայ մարդն իսկ պահ մը ընկալեց եթէ ոչ բառացիօրէն այլ գոնէ ուժերու անհամեմատ անհաւասարութեամբ կռիւի ելած հայկական բանակի սիրագործութեանց գործնական արդիւնաւորումը: Արդ, որքան ալ որ ճիշտ ըլլայ այդ սիրագործութիւնը, եւ հաւանաբար այս առաջին «Հինգերորդ սերունդի պատերազմ»ի ուսումնասիրութեանց մէջ առանձին ուշադրութեան առարկայ դառնայ, առճակատման արդիւնքը որոշած նուաստացուցիչ համաձայնագիրը ստորագրելու որոշումը ջրեց հայոց բանակի քառասունչորսօրեայ հերոսութիւնը, բովանդակեց «Յաղթելու Ենք»ը, աւելի՛ն գայն հաւասարեցուց սուտի, եւ ատով ալ աւելցուց հիասթափութիւնը:

Թէ ինչո՞ւ համար Փաշինեանն այսքան ապիկար ձեւով ղեկավարեց պատերազմը ե՛լ ռազմի դաշտին վրայ, ե՛լ դիւանագիտական ոլորտին մէջ, ե՛լ միջազգային տեղեկատուական/յարաբերական աշխատանքին պարագային, ե՛լ Ափիւքի գորաշարժը պետական քաղաքականութեամբ գործնականացնելու անհրաժեշտութեան հարցով դեռ երկար քննարկումներու նիւթ պիտի ըլլայ: Քանի որ իշխանութիւնները չստեղծեցին չէզոք յանձնաժողով մը որ քննութիւն բանար պատերազմի ընթացքի, ղեկավարման եւ արդիւնքի մասին, ինչպէս բնական է ամէն կայացած պետութեան եւ ժողովրդավար կարգերու մէջ, շատ հաւանաբար չըլլայ ոչ իսկ «պաշտօնական իրականութեան» մը եւ ոչ մէկ տեղեկագիր-փաստաթուղթ որպէսզի այդուհանդերձ անխուսափելի եւ անհրաժեշտ բանավէճին ինչ որ արեւելում տայ: Հետեւաբար, պատերազմի ընթացքի, ղեկավարման եւ արդիւնքի պատճառահետեւանքային վարկածներն ու անոնց հետեւումով բանաձեւուած վերլուծումները պիտի բազմանան: Այդ վարկածներու կարգին, ուրեմն, կարելի է բանաձեւել որպէս այս պատերազմի ընթացքին Փաշինեանի ապիկար ղեկավարութեան հիմնական պատճառ՝ իշխանութեան եւ որոշումներու կայացման ծայրայեղ կեդրոնացումը իր ձեռքերուն մէջ: Անոր վրայ պիտի աւելցնել իր ինքնասիրահարուածութիւնն ու անխալակապական ինքնավստահութիւնը, զորս անցնող երկուքէկէս տարիներուն ուռճացուցին Թաւշեայ Յեղափոխութեան օրգանական մտաւորականներն ու սոցիալական ցանցերուն վրայ աշխատողներու ամբողջ բանակ մը, որ մասնագիտացած

Սոյս էջը կը հովանաւորեն Սորամայր եւ Գոհար Քարապետեան եւ ընդամենը

Merry Christmas & Happy New Year

We Will Make Your Celebration Of Food With Your Family And Friends Lovely

**STAY TUNED FOR OUR
MISSISSAUGA LOCATION
GRAND OPENING**

for more information please visit our website arzfinefoods.com

էր հանրային կարծիքի ստեղծման գործին մէջ եւ իր արդիւնաւէտ աշխատանքին փաստը տուած՝ Վարչապետի ժողովրդականութեան բարձր ցուցանիշներով: Փաշինեան մերժեց ազգային ուժերու ընդլայնուած շրջանակի մը մէջ պատերազմի ընթացքին համար կենսական որոշումներ կայացնելու ալընտրանքը, որ, ծայրագոյն պարագային, կրնար թէկուզ եւ նման ծանր պարտութենէ մը յետոյ երաշխաւորել ներազգային կայունութիւնը, հաւանաբար իր իշխանութեան վրայ մնալու ընդհանուր համակերպում մը, ինչ որ համազգային վստահութեան եւ ինքնավստահութեան պահպանման եւ թերեւս վերանորոգման առիթ կու տար եւ այնքան չէր իմաստազրկէր «Յաղթելու ենք»ը: Բայց երեւի համեստութիւնը «Թաւշեղափոխական» իմաստութեանց ցանկին մաս չի կազմեր...

Ինչ կը վերաբերի «Յաղթելու ենք»ով հայ հանրային կարծիքը պատերազմի ընթացքին մասին տեղեկ պահելու որոշումին, այն ատենին հասկացողութեամբ ընկալուեցաւ որպէս ուժերու բարոյական բարձր պահելու նախանձախնդրութիւն: Հասկացողութիւն ցուցաբերուեցաւ նաեւ ռազմական դրութեան հետեւանքով պատերազմական գործողութիւններու մասին տեղեկութիւններու կեդրոնացման որոշումին մասին: Այսօր արդէն յստակ է, որ ամբողջ եղածը իշխանութիւններուն սրտամօտ PR-էն անդին չէր անցնէր: Ոչ միայն որովհետեւ իշխանութիւնները համոզուած էին որ սոցիալական ցանցերը գունաւոր յեղափոխութիւն կազմակերպելէ յետոյ նաեւ պետական քաղաքականութիւն կրնային առաջ տանել, ոչ միայն որովհետեւ Վարչապետը սոցիալական ցանցերու իր մոլորեցնելէ չէր կրնար ձեռքազատուիլ, այլ պարզապէս որովհետեւ կառավարութեան մէկ այլ փնթիւթիւնն էր նաեւ տեղեկատուական քաղաքականութիւնը հաւասարեցնել PR-ի հետ: Մինչ թշնամին երկար եւ շատ մասնագիտականօրէն պատրաստուած էր նաեւ ա՛յդ մարզին մէջ թիրախաւորելով միջազգային հանրային կարծիքը:

Պատերազմի պարտութեան trauma-ի գերազանցումը, որ կենսական է համահայկական վստահութեան եւ ինքնավստահութեան վերահաստատման համար, պայմանաւորուած է նախ պարտութեան բանականացումով: Դիւրին չէ այդ մէկը ընդհանրապէս: Բայց այդ բանականացումը անհրաժեշտ քայլն է ոչ միայն գուտ մասնագիտական իմաստով պատերազմէն դասեր քաղելու եւ յաջորդ պատերազմին աւելի պատրաստ ըլլալու համար, այլ պատերազմի խորքային անդրադարձը որպէս «հասարակական ամբողջական եղելութիւն» վերլուծելու համար: Հասկնալ trauma-էն «առաջ»ն ու «յետոյ»ն:

Օրինակները չեն պակսիր: Եգիպտոսը Վեցօրեայ Պատերազմէն յետոյ պատրաստուեցաւ յաջորդ բախումին, որ տեղի ունեցաւ Հինգ տարի անց (Եոմ Քիփուրի պատերազմ), նախագահ Սատաթին առիթ տուաւ քաղաքական յաղթանակով մը երկիրը դուրս բերելու 1967ի զինուորական պարտութենէն եւ Իսրայէլի հետ խաղաղութեան պայմանագիր ստորագրելու: ԱՄՆի մէջ Վիեթնամի զինուորական դասերը 1980ականներուն արդէն ընկալուած էին ե՛ւ զինուորական միջամտութեան նոր հորիզոններ ծրագրելու, ե՛ւ պատերազմի պայմաններուն մէջ քաղաքականութիւնն ու հանրային հաղորդակցութիւնը ռազմավարականօրէն վերամշակելու իմաստով: Խորհրդային Միութիւնը բաւական խելացի գտնուեցաւ Աֆղանիստանի մէջ իր անյաջողութեան «վիեթնամացումը» շրջանցելու համար, բայց մանաւանդ՝ այլեւս որպէս Ռուսա-

կան Դաշնութիւն քաղեց յստակ դասեր Ձեռնիոյ իր միջամտութեան արդէտէն. Փութինի օրոք, ռուսական զինուած ուժերն ու գրահատեխնիկական արդէն վերականգնած էին եւ անոր փաստը տուին 2008-ի Օգոստոսին Վրաստանի հետ իրենց զինուորական բախումէն սկսեալ: Արժաթինի զինուորական բռնատիրութիւնը Միացեալ Թագաւորութեան դէմ Մալվինեան Կղզիներու համար 1982-ի պատերազմի ջախջախիչ պարտութեան անդրադարձը զգացուեցաւ Հարաւային Ամերիկայի տարածաշրջանին մէջ ուր 1980-ականներուն ծայր առաւ ժողովրդավարութեան վերադարձի գործընթացը սկսելով Արժանթինէն: Մալվինեան Պատերազմէն յետոյ Արժանթին վերածուեցաւ մարդկային իրաւանց պաշտպանութեան միջազգային յառաջապահին: Եւ դեռ կարելի է շատ ուրիշ օրինակներ բերել:

Հայաստանի պարագային, քառասունչորսօրեայ պատերազմին դասերը առաջին հերթին բնականաբար պաշտպանական ռազմավարութեան թերիներուն կը վերաբերին: Պատերազմի ընթացքին արդէն եւ անկէ անմիջապէս յետոյ պաշտպանական հարցերով մասնագէտները կեդրոնացան թուրքազրպէյճանական կողմի օդային գերակշռութեան վրայ շնորհիւ իրենց Անօդաչու Թռչող Սարքերուն (ԱԹՍ, ինչպէս գործածութեան դրուած է բառը), որոնց չէզոքացման համար հայկական կողմը չունէր անհրաժեշտ հակօդային պաշտպանութիւնը (ՀՕՊ): ԱԹՍ-երու զանգուածային գործածութեան ազրպէյճանական ռազմավարութիւնը հազիւ թէ գաղտնիք էր: Ազգանշանը տրուած էր դեռեւս 2016-ի Քառօրեայ Պատերազմին: Ի՞նչն էր պատճառը որ հայկական կողմը չկարողացաւ նախատեսել անոնց ռազմավարական կարեւորութիւնը եւ համապատասխան պաշտպանութիւն մը չպատրաստեց: Պատասխանի փնտռուածքը առաջին հերթին լուսարձակի տակ կը բերէ պաշտպանական բանակի ռազմագէտներու աշխատանքը եւ հարցադրումները անոնց պիտի ուղղել, եթէ երբեք օր մը համապատասխան հետաքննութիւնը կատարուի:

Բոլոր ռազմական վերլուծաբանները իրենց յօդուածներուն եւ տեղեկագրութիւններուն մէջ կը նշեն թէ ԱԹՍ-ներու նման զանգուածային գործածութիւնը նախընթաց ստեղծեց եւ ազդանշանը տուաւ «5-րդ սերունդի պատերազմներ»ն ժամանակաշրջանին: ԱԹՍ-ներ նախապէս օգտագործուած են, բայց ոչ այս մասշտապով: Ազրպէյճանաթրքական նորարարութիւնը անոնց կարեւորութիւնը փաստեց ցոյց տալով որ անոնց զանգուածային օգտագործումը կրնայ չէզոքացնել այն հասարակաց համոզումը, որ պատերազմը պաշտպանական ռազմավարութեամբ ծրագրած կողմը ռազմավարական գերակայութիւն ունի յարձակող կողմին վրայ: Ամէն ինչ ցոյց կու տայ որ Արցախի պաշտպանութիւնը ծրագրող ռազմագէտները եւս համոզուած էին պաշտպանական պատերազմի գերակայութեան: Փաստօրէն, Արցախի ճակատներու ամբողջ երկայնքին կառուցուած էր «Մափնոյի գիծ մը», ինչպէս Ֆրանսա ծրագրած էր իր պաշտպանութիւնը Առաջին Աշխարհամարտէն յետոյ, ընդ որում ամէն մէկ դիրքի անկումի լուր որ հանրային կարծիքին կը հասնէր կը վերածուէր տուամի, անձկութեան: Չորս տարի առաջ, Քառօրեայ Պատերազմին, հայկական կողմի դիրքերու գիշման փաստը նսեմացուած էր քաղաքական ղեկավարութեան կողմէ: Մինչդեռ այդ կարճ պատերազմը արդէն ահագանգ պիտի հնչեցնէր պաշտպանական ռազմավարութեան վերատեսուցութեան իմաստով, փոխէր պաշտպանական ռազմավարութիւնը եւ, միաժամանակ, հայկական հանրային կարծիքի մէջ ամրակայացած այն

Այս էջը կը հովանաւորէ Aram Etagoz, Conseiller Municipal de Renaud (Laval)

CANADIAN DIAMONDS

TRUE LOVE. TRUE NORTH.
STRONG & FREE

LUGARO

PARK ROYAL SOUTH METROPOLIS AT METROTOWN DOWNTOWN VICTORIA
LUGARO.COM

մտապատկերը որ Արցախը բերդ մըն է որ կը կասեցնէ բարբարոսներու խուժումը պիտի փոխուէր նուէրականացնելու համար պաշտպանութեան այլ, աւելի ճկուն դիրքային կռիւի մտապատկեր մը:

Կը մնայ հիմնական հարցադրում մը թշնամիին ԱԹՍ-ներու վերաբերեալ. ենթադրելով որ այդ ռազմատեխնիկայի առկայութեան մասին հայկական կողմը ունէր անհրաժեշտ տեղեկութիւնը, ատա՞կ էր, ունէ՞ր միջոցները համապատասխան պաշտպանական ռազմավարութիւնը ծրագրաւորելու: Կրնա՞ր ձեռք բերել աւելի արդիական եւ արդիւնաւէտ ՀՕՊ: Այս հարցումները անխուսափելիօրէն լուսարձակները պիտի յղեն դէպի գլխաւոր դաշնակից, դէպի Ռուսաստան, որուն վստահաբար մօտէն հետեւեցաւ պատերազմին ռուսամասիւրելու համար իր զրահատեխնիկային գերազանցած գէնքեր: Կամ համապատասխան զինուորական գիտական հետազօտութիւնը արդէն սկսելու համար, կամ ալ բարելաւելու ԱՄՅ-երու համար իր արդէն առկայ ՀՕՊ-ը որ, ինչ-ինչ պատճառներով, զլացած էր Կովկասի մէջ իր միակ դաշնակիցին...

Բայց սխալ է պարտութեան բանականացումը սահմանափակել միայն ռազմական գործողութիւններով: Վերախմբագրելով Մառուսի վերոնշեալ բանաձեւումը, պատերազմը ոչ միայն Քլաուսեփիցեան «քաղաքականութեան շարունակութիւնն է տարբեր ձեւերով» այլ «քաղաքական ամբողջական եղելութիւն»: Պատերազմի պատրաստութիւնը կ'ենթադրէ նաեւ դիւանագիտական աշխոյժ գործընթաց եւ հանրային յարաբերական քարոզարշաւ: Ազդեցիկ ճանաթրքական ճակատը այդ երկու գետիներուն վրայ ակտիւացած էր Իլհամ Ալիեւի իշխանութեան գալէն անմիջապէս յետոյ: Այս իմաստով, այո՛, անխուսափելի է ետ երթալ մինչեւ 1994 եւ քննարկման սեղանի վրայ դնել սթաթուս քոնօ-ի վրայ գրաւ դրած հայկական կողմի մեծ սխալը, հակառակ որ այդ մասին անդրադարձներ, զգուշացումներ չպակսեցան: Պարզ՝ ազդեցիկ ճանաթրքական ճակատը ամէն իմաստով պատրաստուեցաւ յարձակողականի, հայկական կողմը ձախողեցաւ պաշտպանութեան նախապատրաստութեան աշխատանքներուն մէջ նաեւ՝ դիւանագիտական եւ միջազգային բեմին վրայ հանրային յարաբերական մարզերուն մէջ եւ չյաջողեցաւ, եւ թերեւս չփափաքեցաւ, իր ունեցած միակ մրցակցային առաւելութիւնը, զօրաշարժի ատակ Սփիւռքը, ամբողջականօրէն մասնակից դարձնել այդ գործընթացներուն: «Ռազմավարական գործընկերութիւն»ը այնպէս ալ մնաց պարագայական եւ առաւելաբար լողունգային: Մինչ Ազդեցիկ ճանաթրքական թուրքիան ստեղծեցին, զօրաշարժի ենթակիցին իրենց համայնքները, իսկ հոն ուր չկար, չէր ստեղծուած նման հաւաքականութիւն, բազմապատկեցին իրենց դիւանագիտական աշխուժութիւնը:

Հարցի քննարկման համար ակնարկը տանելով դէպի ետ եւ սեղանի վրայ դնելով 1994-էն ի վեր թոյլ տրուած եւ անտեսուած բացթողումները չի նշանակեր կող տալ Իմֆայալական իշխանութեան պատերազմի արդիւրքի յետ-ճշմարտութիւնը (post-Truth, 2016-ի Տարուան բառը ըստ Քէմպրիճի բառարանին...), ըստ որուն ամբողջ պատասխանատուութիւնը պիտի բարդել անցնող տասնամեակներու բացթողումներուն վրայ եւ նսեմացնել պատերազմի անմիջական պատասխանատու իշխանութիւններուն բաժինը: Անկախ թէ անոնք ոչի՛նչ ըրին այդ բացթողումներուն լուծում տալու համար, այլ առաւելի անտեսեցին Սփիւռքը համապատասխան նախարար-

ութեան կազմալուծումով եւ յանձնակատարի մը նշանակումով որ ոչ Սփիւռքին ծանօթ էր, ոչ ալ իր թեքնոքրաթիք սահմանափակումներէն դուրս ելլելու նպատակ ունէր սփիւռքեան նոր քաղաքականութեան մշակումի իր սկսնակ փորձերուն կամ փորձարկումներուն մէջ: Աւելի մտահոգիչ է թաւաշայ Յեղափոխութեան օրգանական մտաւորականներու կողմէ շրջագայութեան դրուած խաղաղասիրական միամիտ խօսոյթը, որուն համաձայն ազդեցիկ ճանաթրքական ժողովուրդին ուղղակի դիմելով, բարի կամեցողութեան ժողովուրդները ու մարդկային իրաւանց պաշտպաններ փնտռելով անոնց մօտ որպէս խօսակից, փորձելով համոզել անոնց որ ձեռքազատուին Ալիեւի ամբողջատիրութենէն, կամ Առաջին Տիկիններու «մեղմ ուժ»ի միջոցաւ կարելի է զսպել թշնամիին որոշումը՝ այս պատերազմը անպայման մղելու: Փաշինեանին համոզումը որ ինք գէրոյէն կը սկսի բանակցութիւնները ոչ մէկ անդրադարձ ունեցաւ Ալիեւի վրայ, ընդհակառակը շատ հաւանաբար զինք մղեց որ անդրադառնայ թէ հայկական ներքին ճակատին վրայ կայ շփոթ: Խաղաղասիրական հակումներու հարցադրումը անոնց անկեղծութիւնը չէ որ հարցականի տակ կը դնէ, ոչ ալ ռազմատենչութեան կող կ'ուղղէ: Պարզապէս կը գիտակցի աշխարհաքաղաքական այն հրամայականին, որուն համաձայն Հայաստանի կացութեան մէջ գտնուող երկրի մը համար իրապաշտ միակ քաղաքականութիւնը պատերազմին պատրաստ ըլլալն է: Մանաւանդ երբ թշնամիին չկայ այլ ազդանշան բացի անկէ որ պատերազմը անխուսափելի է:

Պատերազմի պատրաստ ըլլալու իրապաշտութիւնը իր կարգին, սակայն, պարտութեան բանականացման ճիգին մէջ յետադարձ ակնարկով չենք կրնար անտեսել դեռեւս 1994-1997ին օրին նախագահ Լեւոն Տէր Պետրոսեանի եւ իր գլխաւոր խորհրդական Ժիրայր Լիպարիտեանի առաջ քաշած թէզը, ըստ որուն զիջումները պիտի ընել զօրաւոր դիրքերէ ապա թէ ոչ անոնք աւելի ցաւալի պիտի ըլլան: Նոյեմբեր 9-ին ստորագրուած յանձնուողական համաձայնագրին լոյսին տակ այսօր այդ թէզին արդիականութիւնը կարելի չէ ժխտել: Լիպարիտեան արդէն հրապարակեց իր «վեց դրոյթներ»ու յօդուածը վերադառնալով նոյն թէզին եւ կրկին շեշտեց «մտածելու ձեւ»ի փոփոխութեան մասին, որ իր 1999-ի քրքին կեդրոնական թեման է (Gerard J. Libaridian, The Challenge of Statehood. Armenian Political Thinking Since Independence, Cambridge, MA: Blue Crane Books, 1999): «Պետական մտածողութիւն»ը «Հայ Դատ»ականութեան հակադրող այդ թէզը հիմնականին մէջ հարցականի տակ կը դնէր Հայաստանի նման փոքր ու աշխարհաքաղաքականօրէն խոցելի երկրի մը կարողութիւնը՝ իր դրացիներու հետ յարատեւ տազնապի մէջ մնալու համար: Այդ կը նշանակէր մէկ կողմէ Արցախի հարցի լուծումի յանգիլ անխուսափելիօրէն վերադարձնելով ազատագրուած տարածքները եւ յարաբերութիւնները բնականոնացնելով Թուրքիոյ հետ: Այս վերջինի պարագային հեռանկարը մասնաւորաբար Հայաստանի դէպի Սեւ Մով ելքի ապահովումն էր, որով եւ անկախութիւնն ու ազգային գերիշխանութեան առաւելագոյն գործնականացումը ինքնուրոյն որոշումներ կայացնելու իմաստով սկզբունքայնօրէն պիտի աւելնայ: Այն օրերուն օրակարգի վրայ ալ չէր Մեղրիով Նախիջեւան-Ազդեցիկ ճանաթրքական կապը: Պատերազմի պարտութենէ յետոյ ազատագրուած հողերու 70 տոկոսը յանձնուեցաւ թշնամիին, Արցախը ԼՂԻՄի հողատարածութենէն ալ նուազ է, կարգավիճակի հարցը կրկին սառեցուած է, Մեղրիի վրայով

Այս էջը կը հովանաւորեն Էլիզապէթ, Կարօ եւ Պաֆֆի Օհանյան

AUTOMOBILES INTER-LUX INC.

Centre de collision approuvé
Approved Collision Centre

FRANCK ALTAN
PRÉSIDENT

MIKE BACHEKJIAN
DIRECTEUR DE CARROSSERIE

Mercedes-Benz

Centre de Collision Certifié Mercedes-Benz de Laval

2025 rue Monterey, Laval PQ H7L 3T6

Téléphone: 450-686-8866 | info@interlux.ca | collisionmblaval@interlux.ca | www.inter-lux.ca

Ազրպեյճանն ու Նախիջևանը իրարու հետ կապ պիտի ունենան, եւ Հայաստանի կախուածութիւնը Ռուսաստանէն բացարձակ է:

Նախքան այս «պետական մտածողութեան» իրապաշտութիւնը այսօրուայ պարունակին մէջ դնելը, պարտութեան բանականացման այս ճիգին մէջ պէտք է դարձեալ յետադարձ ակնարկով խորհրդածել այդ իրապաշտութեան մասին՝ 1994-ի յաղթանակի լոյսին տակ: Այլ խօսքով՝ քաղաքական իրապաշտութեան հետ նկատի պիտի ունենալ Հայաստանի որպէս երկիր լինելութեան աշխարհառագմաքաղաքական իրապաշտութիւնը, որով եւ Արցախի ազատագրական պայքարը կ'իմաստաւորուէր: Փանթրքական ծրագրի կասեցումը չէր միայն այն, այլ նաեւ՝ Իրանի հետ սահմանը եւ Հայաստանի ջրային բնական շտեմարաններու, ներառեալ Սեւանայ լիճ, մատակարարումը ապահովող աղբիւրները, հանքային հարստութիւնը, Հայաստանի սննդային բաւարարման համար հողամշակութեան տարածքները, առանց մոռնալու քաղաքակրթական ու մշակութային ժառանգութեան պաշտպանութիւնը: Անցնող երեսուն տարիներու հիմնական սխալը եղաւ Արցախի ազատագրութեան ժամանակ կազմաւորուած այս աշխարհաքաղաքական մտածողութեան պաշտօնականացման ճախողութիւնը: Դարձեալ՝ այս մասին գրուած է նոյնիսկ երբ պատերազմի սպառնալիքը անիրական էր եւ յաղթանակի յաջորդած սթաթուս քուօ-ի թմբիրին մէջն էին: Հողատարածութիւններու լայնամասշտապ բնակեցումը, Արցախին անկախութեան ճանաչումը կամ Հայաստանի միացումը տեղի չունեցաւ որովհետեւ ազատագրուած տարածքները մտածուած էին որպէս բանակցութեան առարկայ, իսկ տնտեսական համակարգը, որ ստեղծուեցաւ ազատականացման եւ սեփականաշնորհումներու ճամբով, յանգեցաւ միայն հարստութեան հատուածային եւ աշխարհագրական կեդրոնացման, որով եւ հեռաւոր շրջաններու բնակեցման թէ տնտեսական շահագործման լայնամասշտապ ծրագիրներուն մէջ պետութեան դերը ինքնասահմանափակուեցաւ: Մարտահրաւէրը մնաց հիմնականօրէն Սփիւռքէն կազմակերպուած նախաձեռնութիւններու, որոնք անշահախնդիր նուիրուեցան այդ գործին հաւանաբար երբեք իրենց մտքէն չանցնելով որ պետութիւնը ատակ իսկ պիտի չկարենար ըլլալ իր միակ յանձնառութեան՝ ապահովել այդ նախաձեռնութիւններու անվտանգութիւնը...

Բացթողումի պատասխանատուութենէն զերծ չէ նաեւ պատերազմը կիրանցուցած այս իշխանութիւնը, որու գլխաւոր պատասխանատուի հրապարակային զգայնացունց յայտարարութիւնները՝ արցախցիներուն ետ բանակցութեանց սեղանի շուրջ բերելու մասին թէ «Արցախը Հայաստան է, եւ վերջ» անորոշութիւնը, հեռու էին աշխարհաքաղաքական յստակ տեսլականէ: Իմֆայական իշխանութիւններուն նէօլիպերայ ազատչուկայականութիւնը մեծ կապիտալի տնտեսակարգը օրիկարգականի անուանակոչումէն փոխեց մեծ գործատէրերու, փտածութեան մեղադրանքներու սպառնալիքով ստիպեցին որ հարկերը քիչ մը աւելի լաւ վճատուին, բայց այդ հարկերը դացին պետական մեծ ու փոքր պաշտօնեաներու պարգեւավճառներուն: Ոչ թէ ազատագրուած տարածքներու զարգացման ու վերաբնակեցման նոր մղում տալու: Ի դէպ, դժուար թէ Թաւշեայ Յեղափոխութեան տեսաբանները աշխարհաքաղաքական մտածողութեան մշակոյթ փնտռած ըլլային գունաւոր յեղափոխութիւններու դասագիրքերուն մէջ թէ դասընթացներու ժամանակ, եւ նուազ՝ գտած ըլլային: Շատ-շատ հակառուսա-

կանութիւն մը որուն ճախաւերութեան հետեւանքները աւելի քան յստակ են... Պիտի յստակացնել նաեւ որ աշխարհաքաղաքական իրապաշտութիւնը ոչ «ոչ մէկ թիգ հող» ականութիւն է, ոչ ալ ուսումնասիրութիւն, այլ՝ Հայաստանի տնտեսական թէ ընկերային զարգացումներու ճշդորոշման եւ քաղաքական որոշումներու կայացման ժամանակ արտաքին ազդակի պայմանաւորումներու կարեւորում:

Կարելի՞ էր իրարու համընկել պետական մտածողութեան քաղաքական իրապաշտութիւնը եւ Արցախի ազատագրութեան աշխարհաքաղաքական հիմնաւորումներու իրապաշտութիւնը: Հարցումը տեղադրելով անցեալ անկատար ժամանակի մէջ այնքան ալ իմաստ չունի մտաւորական թերեւս անհրաժեշտ ճիգէ մը անդին, որ այնպէս ալ տեղի չունեցաւ, կարելի չեղաւ նոյնիսկ քննարկել: Բայց ինքզինք կը պարտադրէ այսօր, եւ թերեւս աւելի քան երբեք՝ ծանր ու նուաստացուցիչ պարտութեան մը բանականացման ծիրին մէջ եւ ի մտի ունենալով Հայաստանի, Արցախի եւ Սփիւռքի ապագան: Եթէ այդ ապագան պիտի մտածուի որպէս հայրենիքի եւ հայութեան լինելութիւն:

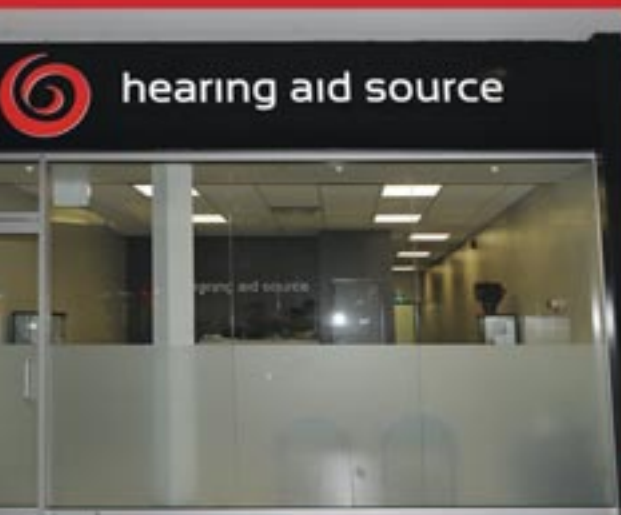
Այսպէս, պարտութեան պատասխանատու իշխանութիւնները, վարչապետ Փաշինեան անձնապէս, Նոյեմբեր 10-ին իսկ գործի լծուեցան ոչ թէ պարտութեան, կամ «պատերազմներու մէջ անյաջողութիւններ» ու ինչպէս իրեն իւրայատուկ ստիպտութեամբ բառը վերասահմանեց Փաշինեանը, բանականացման աշխատանքին, այլ՝ «հնարաւոր» ինչպիսի փրկուածի հետ հաշտութեան պատումին գրառման: Վեց ամիս ժամանակ է պէտք, ըստ Վարչապետի հաշիւներուն, հանրութեան, իմա՝ «Հայաստանի հպարտ քաղաքացիին, Արցախի հպարտ քաղաքացիին եւ Սփիւռքի հպարտ հայուն», հրամցնելու պատում մը PR-ի լայնամասշտապ արշաւի ճամբով, ընդ որում պատերազմի արդիւնքի պատասխանատուութիւնը պիտի բարդուի «հին» երուն վրայ, իսկ ստեղծուած կացութիւնը պիտի հրամցուի որպէս հայութեան համար ընդունելի միակ «հնարաւոր» Հայաստանը եւ Արցախէն մնացած կտորը: Այդ պատումին նախադրեալները արդէն սկսած են շրջաքայլի որպէս հանրային (հայութեան) կարծիքը գալիքին կաթիլ առ կաթիլ պատրաստող թոյն: Եթէ Լեւոնի օրով Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու բնականոնացումին խոստումը դէպի Սեւ Մով ելքն էր, եթէ փրոթոքոյներուն քաշողականութիւնը թրքական շուկան էր, այսօր կացութեան բարելւման ելքը Ազրպեյճանի հետ տնտեսական առեւտուրն է, կամ, ինչպէս հայ կեանքի իրադարձութիւններուն մօտէն հետեւող մը դիտել կու տար, Հիւսիսային Պողոտայի վրայ ինքնաշարժերու վառելանիւթի սպասարկման Սոքքարի կայանի մը հաստատումը...

Պիտի ընդունիլ որ հայութեան լինելութիւնը յստակօրէն, եւ դեռեւս բառացիօրէն, սահմանափակ ու ժամանակին մէջ «Ֆիքսեցնող» մտածողութիւն մը գոյութիւն ունեցած է հարիւր տարի առաջ: Այն ժամանակ, պոլշեւիկ-քեմալական ժամանակաւոր դաշինքը վճռած էր Հայաստանի Հանրապետութեան ճակատագիրը եւ թրքական յարձակողականը սկսած էր Սեպտեմբեր 28-ին: Թուականը հազիւ թէ զուգադիպութիւն է, ինչպէս զուգադիպութիւն չէ Շուշիի շատ կասկածելի անկումին թուականն ու եռակողմանի յայտարարութեան ստորագրութիւնը Նոյեմբերի 9-ին: Եւ մինչ ազրպեյճանաթրքական հաւաքական յիշողութեան մէջ անցեալը ներկայ է եւ ապագայ, պատերազմին պարտութիւնը լոկ «անյաջողութիւններ» ու բացատրող «հնարաւոր» հայրենիք

Այս էջը կը հովանաւորեն Մովսէս Եւ Մանուկ Քոստան

COME HEAR WHAT YOU HAVE BEEN MISSING

TRY HEARING AIDS
RISK-FREE

Call 416 754-4327

***NEW ADDRESS**

702 Coxwell Avenue
Toronto, ON M4C 3B9
Tel: 416 463-4327 (HEAR)

Parkway Mall, 85 Ellesmere Road,
#29 Toronto, ON, M1R 4B7
Tel: 416 754-4327 (HEAR)

www.hearingaidsource.ca

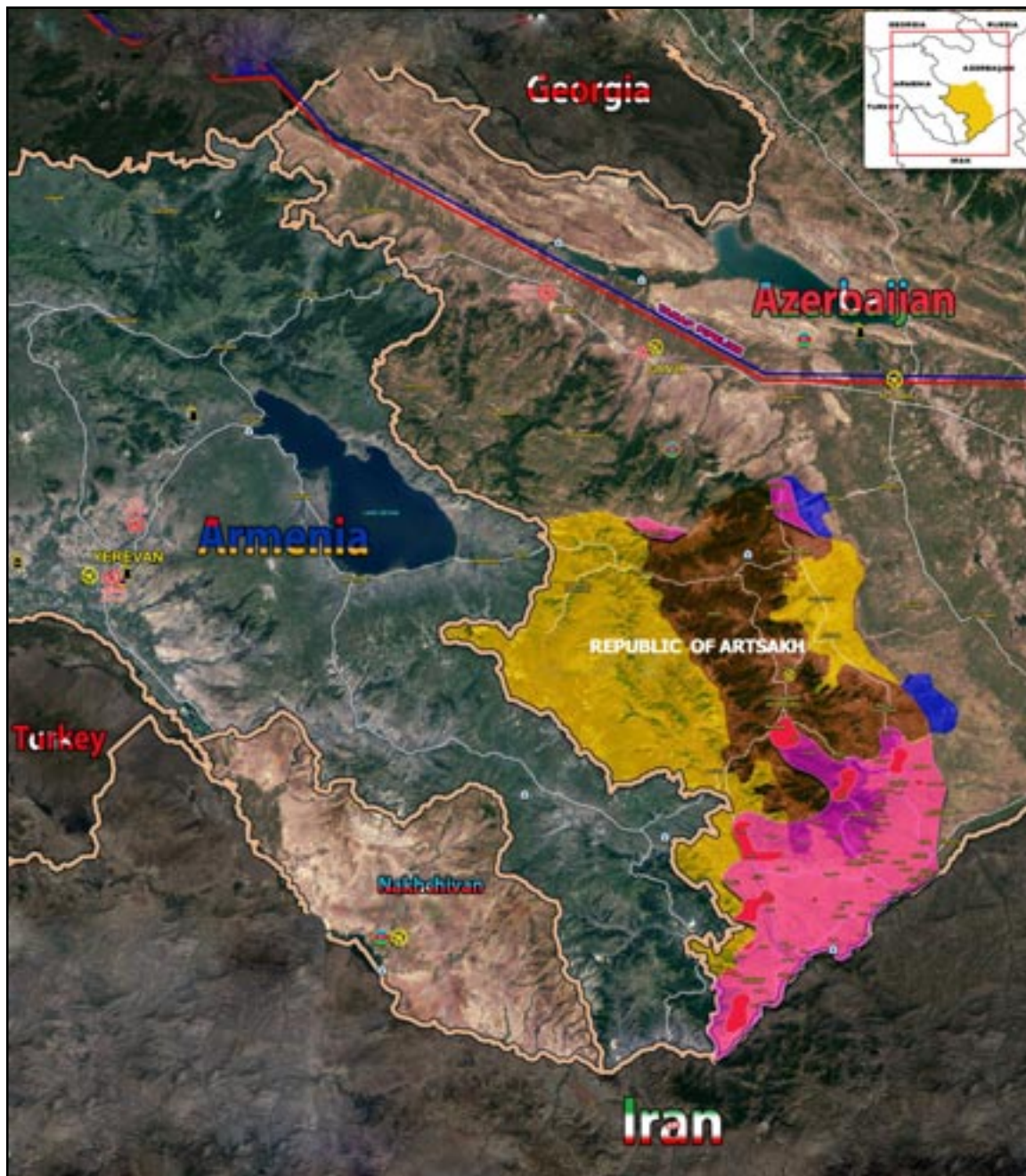
- Free Hearing Tests
- No obligation Hearing Aid Trial
- Hearing Protection

Images copyright Oticon Canada Ltd.

hearing aid source

invisible, custom & comfortable

կերտելու («պէտք է փորձել երկխօսութիւն սկսել յաղթող կողմի՝ Պաքուի հետ», Անդրանիկ Քոչարեան) Իմֆայակաւաններու պատումը կը ձգտի լուեցնել յիշողութիւնը:

Պատերազմի պարտութեան պատասխանատու իշխանութիւններ իրենց հրամցուած սցենարներէն տարբեր մեկնակէտով բանակցելու ալընտրանք չունին, արհամարհուած են եւ ոչ ռազմավարականօրէն մտածելու կարող են, ոչ ալ օրակարգային հարցերու տարբեր առաջարկներ կրնան դնել սեղանին վրայ: Փաշինեանի հրաժարականի պահանջով ծնունդ առած հայրենիքի փրկութեան շարժումը զգուշացում էր, զիտակցութեան հրաւէր՝ բանակցութիւններով նորանոր զիջումներու վտանգի առկայութեան: Թէկուզ եւ անմիջականօրէն իրապաշտ չէ եռակողմանի համաձայնութեան պայմանները շրջափոխել, այդուհանդերձ, ինչպէս հարիւր տարի առաջ, այսօր ալ Զանգեզուրը փրկելու անմիջական պայքար մը կայ:

Անոր յաջողութեամբ պայմանաւորուած է հայրենիքի եւ հայութեան լինելութեան հեռանկարի վերակենդանացումը:

Նացիներու դէմ պայքարած Ֆրանսացի ազատամարտիկներու յիշատակին նուիրուած Լուի Արակոնի քերթուածին մէջ «այս կեանքէն ճանճրացա՞ծ ես» հարց կու տան զինուորները բանտին մէջ իրենց գերեվարած զիմազրող մարտիկին, եւ կ'առաջարկեն որ ան մատնէ իր ընկերներու, տեղի տայ (Capitule...), եւ ապա իր կեանքը շարունակէ «ծնկաչոք»: «Եթէ հարկ է վերսկսիլ, նոյն ճամբան» կ'ընտրեմ», կ'ըլլայ ազատամարտիկին պատասխանը: Կրնա՞նք, ինչպէս հարիւր տարի առաջ, վերսկսիլ մեր նոյն ճամբան, աւելի իրապաշտ, անցեալի դասերը քաղելով, պարտութեան պարտադրած «հնարաւոր» է մը անդին՝ հայրենիքի ու հայութեան լինելութեան նոր պատումը գրելով:

Խ. Տէր Ղուկասեան

Միս էր կը հովամաւորեն Մախի տւ Միսորիկ Միսորնետան

MAZDA
GABRIEL

PENSEZ MAZDA...PENSEZ GABRIEL

CX-5 2021

MAZDA3 2021

MAZDA3 SPORT 2021

CX-30 2021

CX-9 2021

MAZDA
GABRIEL
ANJOU

Mazda Gabriel Anjou
7050, boul. Henri-Bourassa Est
Anjou H1E 7K7
(514) 328-7777

MAZDA
GABRIEL
ST-JACQUES

Mazda Gabriel St-Jacques
5333, rue Saint-Jacques
Montréal H4A 2C9
(514) 484-7777

MAZDA
GABRIEL
ST-LAURENT

Mazda Gabriel St-Laurent
5850 chemin de la Côte-de-Liesse,
Montréal H4T 1B2
(514) 256-7777

Տէրսիմի մէջ ՀՅԴ գործունէութեան առնչուող պատմական ուրուագծեր

ՀՅ Դաշնակցութեան հիմնադրութեան յաջորդող առաջին տասնամեակին Տէրսիմը եղած է կուսակցութեան ուշադրութեան շրջագիծին մէջ: Դաշնակցութեան երկրորդ Ընդհանուր ժողովը ազգային-ազատագրական պայքարի կազմակերպական աշխատանքներուն մէջ կը ներառէր նաեւ պատմական Ծոփաց աշխարհի Տէրսիմ գաւառը, որ ունէր հայ եւ ալեւի-քիզիլպաշ միախառն բնակչութիւն:

Հայ եւ օտար պատմաբաններ կը հաստատեն, որ Տէրսիմի ալեւի շարք մը ցեղախումբեր ժէ դարուն սկզբնաւորութեան հաւատափոխ դարձած եւ իսլամութեան շիա յարանուանութեան ալեւի ճիւղաւորման դաւանանքը ընդունած բնիկ հայերու շառաւիղներն են: Լեռնային Տէրսիմի մէջ 19-րդ դարուն իր գոյութիւնը պահպանած է Միրազեան հայկական ցեղախումբը: Շիա իսլամութեան եւ շիա յարանուանութեան մասնագէտ, ասորի պատմաբան Մաթի Մուսայի հաստատումով՝ դարերու ընթացքին կրօնական հալածանքներէ խուսափելու համար բազմահազար հայեր, Տէրսիմ հաստատուելով եւ տեղացի քիզիլպաշ ցեղախումբերու շիա կրօնքը ընդունելով, հաւատափոխ դարձած են եւ սակայն պահած քրիստոնէական կրօնքի շարք մը աւանդութիւնները (1): Լեռնային Տէրսիմի ըմբոստ բնակչութիւնը դարերու ընթացքին միշտ հակադրուած է Օսմանեան պետութեան:

Դաշնակցական գործիչներու՝ դէպի Տէրսիմ գործուղումները թափ ստացած են 1896-1898 թուականներուն: Այդ ժամանակահատուածին կուսակցութեան զինեալ պայքարի հիմնական կիզակէտն ու կեդրոնացումը կը հանդիսանային Վասպուրականը, Սասունն ու Տարօնը: Տէրսիմը կազմակերպելու հարցը առաջին անգամ կ'առաջադրուէի ՀՅԴ Բ. Ընդհանուր ժողովին, որուն ներկայ եղած է Դաշնակցութեան հիմնադիր սերունդը:

1896ի դեկտեմբեր 27ին կայացած էր Դաշնակցութեան կովկասեան ռայոնական ժողովը: Ժողովի 22 նիստերու ընթացքին քննարկուած էին Քարաթայոյի (Տէրսիմ) եւ Լեռնավայրի (Կիլիկիա) շրջանները կազմակերպելու հարցերը: «Ժողովը, աչքի ունենալով Լեռնավայրի անառիկ դիրքը, տեղական ժողովուրդին յեղափոխական ուժը եւ ընդհանրապէս միւս յարմարութիւններն ու առաւելութիւնները, որոշեց լուրջ ուշադրութիւն դարձնել այս պոնկտի վրայ եւ հոն ուղարկել կազմակերպող-ղեկավարող ուժ մը: Գալով Քարաթայոյին՝ ժողովականներէն մէկ քանին թերահաւատութիւն յայտնեցին, հիմնուելով այն բանի վրայ, որ կարելի չէ լիովին հաւատալ ժայռեցիներու անկեղծութեան եւ մշտական բարեկամութեան, որով այդտեղի գործը գուցէ եւ հայկական չհամարուի եւ այլն: Սակայն ժողովականներէն երեք հոգիներ, թէ՛ անցեալէն եւ թէ՛ ներկայէն համոզեցուցիչ փաստեր բերելով, մատնացոյց կ'ընեն այն իրողութիւնը, որ ցանկալի ձեռնարկութիւնը արդէն կէս մը կատարուած է, եւ Քեռին իր ամբողջ խումբով Քարաթայոյ հասած ու լաւ ընդունելութիւն գտած անոնցմէ, փարատեցին բոլոր կասկածները: Ուստի ժողովը որոշեց ժայռն ալ գործունէութեան կեդրոն մը համարել ու իր նիւթական միջոցներուն համեմատ ուշքը դարձնել անոր վրայ ալ» (2):

Տէրսիմի Քեռին (Ռուբէն Շիշմանեան) հայերու եւ Տէրսիմի ալեւիներու մերձեցման առաջին ջատագովներէն եւ Տէրսիմի հայդուկային առաջին խումբի կազմակերպողներէն եղած է:

ՀՅԴ Կովկասեան ռայոնական ժողովի նախօրեակին, ՀՅԴ Բիւրոյի կարգադրութեամբ, Կովկասէն Երզնկա գործուղուած էր Կարապետ Ղումրիկեանը՝ որպէս գործիչ՝ յատուկ յանձնարարութիւն ունենալով համագործակցութեան եզրեր ստեղծելու Տէրսիմի ալեւիներուն հետ (3):

1896 թուականին ՀՅԴ Կարնոյ կեդրոնական կոմիտէին ուղղուած մարտ 29 թուակիր նամակով մը Քեռին կը հաստատէ կեդրոնական կոմիտէէն 25 ոսկի ստացած ըլլալը, որ պիտի յատկացուէր Տէրսիմի մէջ Դաշնակցութեան արմատաւորման ծրագիրներուն: Նոյն նամակին մէջ Քեռի կը գրէ, որ Տէրսիմի կուսակցական ծրագիրը իրագործելու համար անհրաժեշտ է 250-300 ոսկի (4):

Թաւրիզի կոմիտէին ուղղուած 1897 յունուար 10 թուակիր նամակով մը հայդուկապետ Տիգրան Տէրոյեան անդրադարձած է Տէրսիմի Քեռիին. «Քեռին անցած է Տէրսիմ (Քարաթայոյ), այնտեղ է եւ Ղարամելիքը. յոյս կայ յաջողութիւն գտնելու այդ վայրերուն մէջ: 1000 մանեթ եւ 100 օսմանեան ոսկի յատկացուած է այդ տեղին համար: Տրապիզոնի կոմիտէն ալ մասնակից է այդ գործին» (5):

Վերոնշեալ փաստերը ի մի բերելով՝ ակնյայտ կը դառնայ, որ Դաշնակցութիւնը, թէ՛ գործիչներու՝ Տէրսիմ գործուղումներով եւ թէ՛ այդ առաքելութեան յաջողութեան համար նիւթական աղբիւրներ տրամադրելով, հետամուտ էր կուսակցական գործունէութիւնը արմատաւորելու եւ ընդլայնելու

Այս էջը կը հովանաւորեն Գաբիէ Եւ Դաւիթ Կիւրճեան

Ռուբէն, Կորիւն, Տէրսիմի Քեռի եւ Մեշեռի Աւետիս

Տէրսիմի մէջ:

1898ին Թիֆլիսի մէջ կայացած ՀՅ Դաշնակցութեան Բ Ընդհանուր ժողովին կը մասնակցի Տէրսիմի Քեռին: Այս ժողովին քննարկման բովէն կ'անցնին Սուլթան Համիտի հետ բանակցութիւններու հարցը, շրջաններու կազմակերպումը, ունեւոր հայերէ նիւթական ապահովելու խնդիրն ու այլ կարեւոր հարցեր: ՀՅԴ գերագոյն ժողովներէն ամէնէն անկիւնադարձայինն ու պատմականը հանդիսացող այս ժողովին ներկայ եղած էին 19 պատգամաւորներ եւ 13 գործիչներ, որոնց շարքին՝ Քրիստափորը, Ռոստոմը, Զաւարեանը, Արշակ Վառնեանը, Արմէն Գարոն եւ Նիկոլ Դումանը: Իբրեւ կուսակցական գործիչ՝ ժողովին հրաւիրուած Քեռին կը շեշտէ Տէրսիմի գազախաօս արեւի ցեղախումբերուն հետ համագործակցելու անհրաժեշտութիւնը, որպէսզի Օսմանեան կայսրութեան դէմ յեղափոխութիւնը աւելի ծաւալուն եւ բազմաբեւեռ դառնայ: Ընդհանուր ժողովը Քառաժայրի (Տէրսիմ) շրջանը կազմակերպելու գործը կարեւորելով՝ գործիչային դրութիւնը շարունակելու որոշում կ'առնէ, եւ ծրագրի իրագործման համար պիւտձէ կը տրամադրէ (6):

Ժողովէն ետք Քեռին կը մեկնի Տէրսիմ: Քիզիլպաշներու գազա լեզուին քաջածանօթ Քեռին հանդիպումներ կ'ունենայ Տերսիմի Գուրէշան եւ Հասանան քիզիլպաշ ցեղախումբերու ղեկավար Սէյիտ Ռիզայի (1862-1937) հետ:

Այս հանգրուանին Դաշնակցութեան առաջնահերթութիւնը կը հանդիսանար Վասպուրականի, Տարօնի եւ Սասնոյ հայ բնակչութեան ինքնապաշտպանութեան կազմակերպումը, որուն հետեւանքով կը դանդաղի Տէրսիմի ծրագիրը, իսկ կուսակցութեան նիւթական միջոցները կը տրամադրուին վերոնշեալ երեք կազմակերպական շրջաններու գործունէութեան զարկ տալու (7):

1900 թուականին Քեռի կը վերադառնայ Երզնկա, ուր, շատ չանցած, թուրք կառավարութեան կողմէ կ'ամբաստանուի քիւրտ աղայի մը սպանութեան յանցանքով: Երեք տարի բանտարկուելէ ետք՝ 1903 յուլիս 10ին, թուրք զինուորներու ուղեկցութեամբ կը տարուի Երզնկայի Յորենի հրապարակը՝ կախաղանով մահուան դատապարտուելու: Տէրսիմի Քեռին թող չի տար, որ դահիճը իր գործը կատարէ. իր ձեռքով վզին կ'անցընէ կախաղանի օղակը եւ, ոտքով հրելով աթոռը, արիւաբար կը դիմագրաւէ մահը (8):

Տէրսիմի Քեռիի մահէն մէկ տարի ետք ՀՅԴ պաշտօնաթերթ «Դրօշակ»ի մէջ կը յիշատակուի Քեռիի գործիչային առաքելութեան արդիւնք՝ Դաշնակցութեան եւ արեւի ցեղախումբերու համագործակցութեան մասին: «Նամակ Քղիէն» խորագիրը կրող թղթակցութիւնը կը պատմէ Դաշտային Տէրսիմի Քղի գաւառի խումբերու գիւղի ինքնապաշտպանութեան մասին, որուն ընթացքին դաշնակցական զինեալ տղաք եւ տէրսիմցի Հայտար պէյը իր զինեալներով միասնաբար կը դիմադրեն եւ ետ կը մղեն թուրքերու եւ քիւրտերու յարձակումը: «Ժամանակները փոխուած են: Ընդհանուր կոտորածին, երբ Բաղուի թիւրքը եւ շխասանցի քիւրտը, Քղիի շատ մը տեղեր աւարի տալով, մեր խումբերու գիւղը եկան (խումբերու 400 տուն զուտ հայաբնակ գիւղ մըն է), Տէրսիմի խումբը իր գաւառի Շահուսէյն պէյի տղան՝ Հայտար պէյը, որ թիւրք կառավարութեանէն գայմազամութեան պաշտօն ալ ունի, իր մարդիկներով մեր գիւղը եկաւ եւ մեր քանի մը հայ երիտասարդներու հետ դիմադրեց խուժանին: Թիւրքերը եւ քիւրդերը երբ տեսան, որ մեր գիւղը ինքնապաշտպանութեան կը դիմէ, իրենցմէ քանի մը քիւրդ եւ թիւրք մեռած ու վիրաւոր թողնելով, գացին: Շնորհիւ Հայտար պէյի եւ մէկ քանի Հ. Յ. դաշնակցականներու՝ գիւղը այն անգամ կոտորածէ եւ կողոպուտէ ազատեցաւ: Հայտար պէյը բաց է բաց ըսաւ. «Մենք սկզբին թիւրք կառավարութեան աչքին առջեւ ինքնիշխան ցեղ մըն էինք, բայց Տէրսիմի փաշան ժամանակին մեր պապերու օրով սուլթանի հրամանով Տէրսիմը նուաճելու եկաւ. թիւրք փաշան մեզի եկաւ, բայց մենք՝ գազա ցեղերս, թիւրք կառավարութեան ո՛չ տուրք, ո՛չ զօրք կու տանք եւ ո՛չ ալ կ'ուզենք կառավարութեան ձեռքը գործիք դառնալ եւ նեղել մեր դրացի հայերը: Հակառակ պարագային, եթէ խռովութիւն ծագի, ինչպէս անցեալ տարի, հիմա ալ պէտք եղած տեղերը հայերը պիտի պաշտպանեն»:

Տէրսիմի գազա քիւրտը իր դրացի հայուն համար պաշտպան կը կայնի, իսկ մեր հարուստ հայը կը լքէ իր ազգակից եղբայրը, ձեռքէն եկած ամէն վատութիւն կ'ընէ՝ կառավարութեան աչքին սիրելի երեւալու համար» (9):

Այս ժամանակահատուածին կուսակցականներու գործուղումը Տէրսիմ, ըստ երեւոյթին, վերստին թափ կը ստանայ: ՀՅԴ Ամբերիկայի կեդրոնական կոմիտէին ուղղուած՝ ՀՅԴ խորհուրդի (Քղի) կոմիտէի 18 հոկտեմբեր 1905 թուականի դիմում-

Այս էջը կը հովանաւորեն Մուրադ Թէյ եւ Նորա Կօնճեան

նագիրին մէջ կը յիշատակուի դաշնակցական գործիչներու մասին: Դիմումագիրը հաստատուած է ՀՅԴ Կարնոյ կեդրոնական կոմիտէի կնիքով: «Քղի մեր ընկերները յարաբերութեան մէջ են Տրապիզոնի, Կարինի եւ Երզնկայի հետ եւ կայեր հաստատելու վրայ են շրջականերու հետ մինչեւ Բալու եւ Չարսանճաք: Այնտեղի մեր գործիչ ընկերը կը պատրաստուի այս ամառ այցելելու մինչեւ Տէրսիմ, եթէ միայն մեր կողմէն ծախքերը հոգացուին: Եթէ տարեկան որոշ գումար մը յատկացուի, Խորաձորի այս մարմինի միջոցով պիտի կրնանք կազմակերպել հետզհետէ բոլոր շրջակայ գաւառները» (10): Այստեղ պէտք է շեշտել Քղիի աշխարհագրական կարեւորութիւնը, որովհետեւ աւելի քան 50 հայաբնակ գիւղերով Քղիի վարչատարածքը արեւմուտքէն անմիջական սահմանակից է Տէրսիմ գաւառին:

Դաշտային Տէրսիմի Չարսանճաքի վարչատարածքին մէջ դաշնակցական գործիչ եղած է Մեշետի Աւետիսը (Աւետիս Գազանճեան): Բնիկ տէրսիմցի Մեշետի Աւետիսը յատուկ առաքելութեամբ Տէրսիմ կը գործուղուի 1904ին, սակայն Քղիի մէջ կը ձեռքարկուի թրքական կառավարութեան կողմէ: Չորս տարի բանտարկուած մնալէ ետք՝ սահմանադրութեան օրերուն, ներման կ'արժանանայ: 1909ին կը մասնակցի ՀՅԴ Լեւոնասարի կեդրոնական կոմիտէի շրջանային ժողովին, ուր Չարսանճաքի գիւղերը կազմակերպելու յատուկ որոշում կը կայացուի, եւ առաքելութիւնը կը յանձնուի Մեշետի Աւետիսին եւ Տիգրան Չիթճեանին, որոնք, անմիջապէս գործի լծուելով, կը մեկնին Չարսանճաք (11): Սասնոյ կռիւներուն մասնակցած այս քաջարի ֆետային ցեղասպանութեան օրերուն Տէրսիմի մէջ կը ձեռքարկուի թուրք գինուորներու կողմէ, որոնք, Մեշետի Աւետիսի վիզէն ծանր քար մը կապելով, կը գլորեն գինք Մնձուրի կամուրջէն:

Շնորհիւ Մեշետի Աւետիսի նման գործիչներուն՝ ՀՅ Դաշնակցութիւնը Մեծ եղեռնի նախօրեակին կազմակերպական ներկայութիւն էր Դաշտային Տէրսիմի մէջ՝ Մեծկերտ,

Քղի եւ այլուր: Աւետիսի գործակից Կիրակոս Պոյաճեանը Տէրսիմի Սվճող գիւղին մէջ հիմնած է ՀՅԴ «Տաճար» կոմիտէութիւնը (12): Գէորգ Երեւանեանի «Պատմութիւն Չարսանճաքի հայոց» ստուարածաւալ յուշամատենին մէջ Դաշտային Տէրսիմի Բերրի գիւղաքաղաքի՝ Եղեռնի ցանակագրուած նահատակներուն մէջ կը նշուին դաշնակցական կուսակցականներ, որոնց շարքին՝ պատմութեան ուսուցիչ Արմենակ Մելիտոսեանը, զինատարութեան գործին մասնակից Պետրոս Բուջիկեանը, Կրթական մարմնի ատենապետ Հայկ Ենովքեանը, Բերրիի քաղաքական ժողովի անդամ Մարտիրոս Դագէսեանը:

Հայոց ցեղասպանութիւնը ուսումնասիրած շատ մը պատմագիրտական աղբիւրներ կը հաստատեն, որ Մեծ եղեռնի օրերուն Լեւոնային Տէրսիմ ապաստանած են աւելի քան 30 հազար հայեր: Տէրսիմի քրիզիլպաշ ալեկիներու եւ անոնց՝ հայերու հանդէպ տածած բարեացակամութեան մասին ուշագրաւ է «Դրօշակ»ի մէջ հրատարակուած 20 նոյեմբեր 1906 թուակիր Չմշկածագի տեղեկագրին մէջ տեղ գտած վկայութիւնը. «Ազատ լերան ազատ գաւառները ենթակայ չեն թիւրքական լուծին եւ իրենց լեռներու բարձրութենէն իրաւունք ունին խրոխտաբար նայելու հայերու վրայ եւ, անշուշտ, գոհունակութիւն զգան՝ տեսնելով, որ թէեւ իրենց նախնիքը ժամանակին փոխած են իրենց կրօնական դաւանանքը, հրաժարած են հայ անունէն, բայց այժմ մնացեր են ազատ, հպարտ ու խրոխտ... Ընդհանրապէս կ'ատեն սիւննի թիւրքերը եւ համակրութեամբ կը վարուին քրիստոնեաներու, մասնաւորապէս հայերու հետ, որոնց հետ շատ մը վայրերու մէջ շփման մէջ են» (13):

Դաշնակցութիւնը սերտօրէն գործակցած է Տէրսիմի արեւելքը գտնուող Պինկէօլ նահանգի քրիզիլպաշ Խորըմընկ ցեղախումբի առաջնորդ աշիրաթապետ Զէյնալի հետ: Խորըմընկցիներու հետ առաջին կապերը կը հաստատէ Գոմսայ Կորիւնը, որ Սասնոյ Բ ապստամբութենէն ետք կ'անցնի Պինկէօլ՝ խորըմընկցի աշիրաթապետ Նիազիի մօտ, եւ կը կազմակերպէ քրտական կոմիտէ (14): Նշենք, որ Կորիւն, 1906ին Կովկաս գործուղուելով, կը կազմակերպէ Զանգեզուրի եւ Արցախի շրջանները: Կորիւնի եւ Զէյնալի առաջին հանդիպումը կը կայանայ 1905ին: 1908ի սահմանադրութենէն ետք Ռուբէն (Տէր-Մինասեան) եւ Կորիւն կը մեկնին Պինկէօլ եւ Զէյնալի հետ կ'ամրապնդեն համագործակցութիւնը: Զէյնալ հայ-քրիզիլպաշ համագործակցութիւնը ամրապնդելու համար կ'առաջարկէր խառն ամուսնութիւններ կնքել երկու ժողովուրդներուն միջեւ (15):

Մշոյ Ս. Կարապետ վանքին մէջ կայացած ՀՅԴ Դու-

Ազատ լերան ազատ գաւառները ենթակայ չեն թիւրքական լուծին եւ իրենց լեռներու բարձրութենէն իրաւունք ունին խրոխտաբար նայելու հայերու վրայ եւ, անշուշտ, գոհունակութիւն զգան տեսնելով, որ թեւ իրենց նախնիքը ժամանակին փոխած են իրենց կրօնական դաւանանքը, հրաժարած են հայ անունէն, բայց այժմ մնացեր են ազատ, հպարտ ու խրոխտ... Ընդհանրապէս կ'ատեն սիւննի թիւրքերը եւ համակրութեամբ կը վարուին քրիստոնեաներու, մասնաւորապէս հայերու հետ, որոնց հետ շատ մը վայրերու մէջ շփման մէջ են

Այս էջը կը հովանաւորեն Արքայ տէր Արքայապետը

Crown Pastries

Fine Middle Eastern Pastries

#1 Baklava in Toronto

OPEN DAILY

Monday to Sunday from 9 a.m. to 10 p.m.

BEINNAREN

ESH AL ASHFUR

BAKLAVA

MAMMOUL

SWEET CHEESE

Specializing in pistachio, cashew, almond, walnut, and hazelnut baklava & other regional pastries and sweets. Everything is hand-made from scratch, using the finest ingredients and prepared fresh daily.

Call (647) 351-2015

2086 Lawrence Ave. East | Scarborough, ON

www.crownpastriesbaklava.com

NEW LOCATION

5083 Dixie Rd d3, Mississauga, Ontario
(905) 602-2018

րան-բարձրաձևադակի շրջանային ժողովը կ'որոշէ Ձէյնալը նկատի ունենալ որպէս Դաշնակցութեան ներկայացուցիչ շրջանի քիզիլպաշներու հետ յարաբերութեանց ծիրէն ներս (16):

Վերոնշեալ արխիւային վաւերաթուղթերն ու վկայութիւնները կու գան հաստատելու, որ ՀՅ Դաշնակցութիւնը հայ ազատագրական պայքարի շարժումը կազմակերպելու իր մարտավարութեան մէջ ընդգրկած է քիզիլպաշ ցեղախումբերու հետ համագործակցելու եւ դաշինքներ ստեղծելու ուղեգիծը, միաժամանակ այդ ցեղախումբերու աշխարհագրական տարածքներուն վրայ գտնուող հայկական բնակավայրերը կազմակերպելու գործը յատուկ ուշադրութեան առարկայ դարձուցած է:

Ինչպէս սոյն յօդուածի խորագիրը կը թելադրէ, նշուած փաստագրութիւնները քանի մը ուրուագծեր են ՀՅ Դաշնակցութեան եւ Տէրսիմի այլեւի ցեղախումբերու միջեւ համագործակցութեանց պատմական հողովոյթին: Այստեղ պէտք է նշել, սակայն, որ եթէ 1937ի Տէրսիմի ըմբոստութենէն երեք տասնամեակ առաջ ապստամբութեան ղեկավար եւ տէրսիմցիներու առաջնորդ Սէյիտ Ռիզան համագործակցած է դաշնակցական ֆետայի գործիչ Քեռիի հետ, մեծ է հաւանականութիւնը, որ Տէրսիմի ապստամբութեան ժամանակահատուածին ՀՅԴի հետ կայացած է համագործակցութիւն: Դաշնակցութեան պատմագրական աղբիւրներու մէջ կը յիշուի «Նեմեսիս» գործողութեան մասնակից, հետագային Սուրիոյ խորհրդարանի անդամ Հրաչ Փափագեանի անունը՝ որպէս Տէրսիմի հետ կուսակցական յարաբերական կապ 30ական թուականներուն: Դժբախտաբար, երախտաշատ դաշնակցական ընկ. Հրաչ Փափագեանը այդ մասին որեւէ յուշագրութիւն կամ գրական աւանդ չէ թողած: Հաւանաբար ժամանակն է, որ ՀՅԴ արխիւներու ծալքերուն մէջ յամեցող 1930ական թուականներու ՀՅԴ-Տէրսիմ համագործակցութեան պատմութիւնը լուրջ ուսումնասիրութեան արժանանայ:

Մանօթագրութիւններ

- 1) Տե'ս Մատի Մուսա, Extremist Shiites: The Ghulat Sects, Նիւ Եորք, 1987, էջ 433:
- 2) Ա. Լ. Ե. Յեղափոխական ալպում, Պէյրութ, 1966, էջ 333:
- 3) Տե'ս Լազեան Գ., Դէմքեր հայ ազատագրական շարժումէն, Մոնթեպելլօ, 1993, էջ 15:
- 4) Տե'ս «Դիւան Հ.Յ. Դաշնակցութեան», Ա. հատոր, Պոսթըն, 1934, էջ 325:
- 5) Տե'ս «Դիւան Հ.Յ. Դաշնակցութեան», Բ. հատոր, Պոսթըն, էջ 353:
- 6) Տե'ս « Դիւան Հ.Յ. Դաշնակցութեան », Բ. Հատոր, Պոսթըն, էջ 226:
- 7) Տե'ս Լազեան Գ., Դէմքեր հայ ազատագրական շարժումէն, Մոնթեպելլօ, 1993, էջ 17:
- 8) Տե'ս «Դրօշակ», 1903, Սեպտեմբեր, թիւ 9, էջ 126:
- 9) «Դրօշակ», 1904, Յունիս, թիւ 6, էջ 82:
- 10) «Նիւթեր Հ.Յ. Դաշնակցութեան պատմութեան համար», Դ. Հատոր, Պէյրութ, էջ 190:
- 11) Տե'ս Երեւանեան Գ., Պատմութիւն Զարսանճափ հայոց, Պէյրութ, 1956, էջ 406:
- 12) Տե'ս նոյն տեղը, էջ 213:
- 13) «Դրօշակ», 1907, Փետրուար, թիւ 2, էջ 20:
- 14) Տե'ս «Դրօշակ», 1926, Օգոստոս-Հոկտեմբեր, թիւ 8-10, էջ 255:
- 15) Տե'ս Ռուբէն, Հայ յեղափոխականի մը յիշատակները, Ե. Հատոր, Թեհրան, 1982, էջ 67:
- 16) Տե'ս Ռուբէն, Հայ յեղափոխականի մը յիշատակները, Դ. Հատոր, Թեհրան, 1982, էջ 27:

Վահագն Գարագաշեան

Այս էջը կը հովանաւորեն Մահազն եւ Սարգիս Ծամխան

Pharmacie Kanou et Marachian

Affiliée à

Jean Coutu

SETA MARACHIAN

Pharmacienne-Propriétaire

Հայերէն
կը խօսինք

5855 BOUL. GOUIN OUEST, CARTIERVILLE (QUÉBEC) H4J 1E5
TÉL : (514) 334-8641 FAX : (514) 334-6909

Հայ մասնագետներ տրամադրուած՝ հոգալու ձեր բոլոր կարիքները
Կը պատրաստենք ձեր բոլոր դեղագիրները, նոյնիսկ ուրիշ դեղարաններէ
Տարեցներու համար յատուկ 10% զեղչ (բացառեալ դեղերը)

Vaccination contre la grippe saisonnière Service professionnel et personnalisé

- Infirmière sur place (1 journée par semaine)
- Conseils sur le diabète: suivi de la glycémie (taux de sucre), exercice et diète avec remise de documents éducatifs (ex:guide alimentaire canadien)
- Suivi de la tension artérielle avec l'infirmière
- Installation du moniteur ambulatoire de la pression artérielle sur 24h : MAPA
- Vaccination et injection par l'infirmière
- Santé voyage: prévention de la malaria et de la diarrhée du voyageur

Livraison et cueillette de prescription gratuites de Montréal et Laval

- OUVERT 7 JOURS SUR 7 DE 9H À 22H -

Հայաստանը կովկասեան տարածաշրջանի Գործնական քրապտոյտին մէջ

Բոլոր երեւոյթները ցոյց կու տան, որ կը գտնուինք մեծ ջրբաժանի մը առջեւ, որ յղի է անգուշակելի հետեւանքներով: Տեղի կ'ունենայ ուժերու աննախընթաց վերադասաւորում տարածաշրջանին մէջ խախտելով ցարդ գոյութիւն ունեցող ուժային հաւասարակշռութիւնները եւ Հարաւային Կովկասը դնելով նոր հրամայականներու առջեւ: Այս պայմաններու մէջ, նախատեսութեան ամէն ճիգ բնականաբար պիտի բարի անկարելիութեան, քանի որ շատ բան դեռ հեռու է մեր հասողութենէն: Այնուամենայնիւ մեր խնդիրն է գործել զգաստ գնահատականներով ջանալով մեկնաբանել գէթ տեսանելին եւ յուսալով, որ կարելի պիտի ըլլայ կանխել յոռեգոյնը եւ ի վերջոյ ընտրել ճիշտ ուղին մեր երկրին համար:

Առաջին հերթին, պէտք է հարց տալ, թէ ինչո՞ւ ուսական «խաղաղապահ ուժերը» առաւելագոյն փոյթով մուտք գործեցին Արցախի, Հայաստանի եւ երբեմնի ազատագրուած տարածքներու սահմաններէն ներս եւ ամրացան ռազմավարական կարեւոր դիրքերու վրայ: Ու նաեւ հարց տալ, թէ ի՞նչ սպարազինութեամբ եկան անոնք եւ ի վերջոյ ի՞նչ բան իրագործելու կարողականութեամբ եւ նախատեսութեամբ: Եւ վերջապէս պէտք է ջանանք հասկնալ, թէ ի՞նչ են Մոսկուայի իսկական դիտաւորութիւնները Կովկասի եւ յատկապէս Հայաստանի եւ Արցախի մէջ նոյեմբեր 9-ի Եռակողմանի Համաձայնագրի ստորագրուելէն ետք:

Պէտք է միաժամանակ քննել իրանեան ուժերու ներկայ պատրաստականութիւնն (preparedness) ու շարժումները Արաքսի իրանեան ափերուն վրայ եւ փորձել հասկնալ իրանեան մղձականջին բնոյթով:

Պարզ խօսքով, Հիւսիս-Հարաւ Առանցքի երկու հզոր միւսերը՝ Ռուսաստանն ու Իրանը, որոնք ընտրել էին կրակոտական դիրքերէ գործելու քաղաքականութիւնը այն իսկ օրերուն, երբ Ազրպէյճան, Թուրքիա եւ Իսրայէլ միացեալ ուժականութեամբ կը փշրէին հայկական առաջնագիծը, յանկարծ կրկին կը յայտնուին նախաձեռնողական դիրքերու վրայ... Հարցն է՝ ինչո՞ւ այսքան ուշ եւ ի՞նչ նոր հրամայականներու եւ առաջնահերթութեանց անսալով:

Այժմ նաեւ քննենք, թէ ի՞նչ մթնոլորտ կը տիրէ այսօր Թուրքիա-Ազրպէյճանական ճամբարէն ներս: Ազրպէյճան եւ Թուրքիա ներկայիս կը գտնուին տօնական դիմումութեան մէջ: Արդէն ծանուցուած է Թրքական երգերու մեծ փառատօն մը 2021 թուին Շուշիի (ներեցէ՛ք՝ Շուշայի) մէջ: Ազադակող իրականութիւնը այն է, որ Ռուսաստան եւ Իրան այս երկուքին շնորհեցին անսպասելի եւ եւ խորհրդաւոր եւ յաղթանակ մը Կովկասի սրտին վրայ, զոր Հայաստան եւ Արցախ ամէն ինչ ըրին անկարելիութեան մատնելու, բայց չկրցան... Թշնամին եւս «զարմացած» կը թուի, թէ ինչպէ՞ս տարիներէ ի վեր անչեղ համախոհութեամբ գործող Հիւսիս-Հարաւ Առանցքի տէրերը (Մոսկուա եւ Թեհրան) յանկարծ լքեցին հայկական գինեալ ուժերը թշնամի եռեակի ռազմական հսկայ կարողականութեան դիմաց եւ անհրաժեշտ համարեցին «սրտցաւ» դիտորդի դեր ստանձնել ինչո՞ւ յանկարծ ճակատը պարպուեցաւ: Ինչո՞ւ Առանցքի ուժերը բացէ ի բաց թոյլ տուին, որ «դանակը հասնի ոսկորին»: Այսինքն՝ հայո՛ւ ոսկորին: Թոյլ

տուին, որ ցեղասպանական ճակատը (որուն այսուհետեւ մաս կը կազմէ նաեւ Իսրայէլ) ապօրինի դինատեսակներով անխնայ բնաջինջ ընէ Արցախի կենսատարածութիւնը՝ Արցախի ռազմավարական գոտին անբնակելի դարձնելու յստակ կանխամտածումով: Եւ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆՕՐԷՆ ԼՈՒԾԱՐՔԻ ԵՆԹԱՐԿԷ ԱՅՆ ԻՍՎ ԹԱՆԿԱԳԻՆ ԴԻՐՔԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՇՈՒՈՎ ԱՌԱՆՅՔԻ ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ԴԻՐՔԵՐԸ ԷՒՆ ՏԱՐԱԾԱՇՐՋԱՆԻ ԱՅՍ ԶԳԱՅՈՒՆ ԿԷՏԻՆ ՎՐԱՅ: Ինչո՞ւ Ռուսաստան եւ Իրան բացայայտօրէն հնարաւոր դարձուցին, որ թշնամին հասնէր Սիւնիքի դռներուն:

Մեր ուշադրութենէն պէտք է վրիպի այն փաստը, որ Ալիեւ եւ Էրտողան լծուած էին իրենց չարաշուք գործին այն հաստատ համոզումով, որ Ռուսաստան եւ Իրան պիտի չմիջամտէին ոճրային այս գործողութեան... Համոզուած էին, որ Ռուսաստան եւ Իրան պիտի թողնէին իրենց ձեռքերը ազատ... Համոզուած էին, որ Առանցքի տէրերը աչք պիտի գոցէին 21-րդ դարու այս նախճիրին վրայ: Այս է մերկ ճշմարտութիւնը, զոր պէտք է քաշուիլ բարձրաձայնել: Ընդհակառակն պէտք է փութալ համաշխարհային հանրութեան տանելու այս այրող հարցադրութիւնը:

Ազգային այս աղէտէն ետք, մեր պարտաւորութիւնն է հասկնալ, թէ ի՞նչ պատահեցաւ մեզի եւ թէ ի՞նչ կրնայ պատահիլ տակաւին: Իսկ հետեւա՞նքը Առանցքի երկու պետութիւններու այս չէզոքութեան: Արցախի եւ Հայաստանի վրայ այսօր իրողապէս կանգնած է Թուրքիա-Ազրպէյճանական (եւ իրենց ետին՝ Իսրայէլեան) գերոյժի ստուերը՝ ինքնաբերաբար վտանգելով ոչ միայն հայ անկախ պետականութեան եւ ժողովուրդի գոյութիւնը, այլեւ Ռուսաստանի եւ Իրանի անմիջական եւ հեռահաս շահերը:

Անկախ այն բանէն, թէ այս պահուն ո՞ւր կը գտնուին ազրպէյճանական ուժերը ռազմագետնի վրայ, մէկ բան յստակ է եւ անուրանալի: Հիմա արդէն կը գտնուինք թրքական կողմի չափազանցուած յաւակնութիւններուն դիմաց: Անտանելի է լսել Ալիեւի, Էրտողանի, Չաւուշուղլուի փրած խօսքերը Եռակողմանի Համաձայնագրին «բխող» իրենց ակնկալութիւններուն մասին: Ալիեւ «չ'ուզե՛ր» Հայաստանի մէջ տեսնել ազգայնական կառավարութիւն մը: Չ'ուզե՛ր ա՛յս

Այս էջը կը հովանաւորեն Մանուէլ, Թամսն, Գէորգ, Պուրբն եւ Պայպիկ Քօսէյան

Գերաշնորհ Տ. Բաբգեն Արք. Չարեան
Առաջնորդ Գանատայի Հայոց Թեմի

Կրօնական Ժողովու ու Ազգային Վարչութիւնը
եւ Թեմի բոլոր եկեղեցիները

Ս. Յակոբ Առաջնորդանիստ Մայր Եկեղեցի
Ս. Աստուածածին Հայց. Առաքելական Եկեղեցի
Ս. Նշան Հայց. Առաքելական Եկեղեցի
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայց. Առաքելական Եկեղեցի
Ս. Գէորգ Հայց. Առաքելական Եկեղեցի
Ս. Պօղոս Հայց. Առաքելական Եկեղեցի
Ս. Վարդան Հայց. Առաքելական Եկեղեցի
Ս. Ստեփանոս Հայց. Առաքելական Եկեղեցի

Կը շնորհաւորեն Գանատահայութիւնը, մաղթելով,
որ յառաջիկայ 2021 տարին ըլլայ խաղաղութեան,
ողջամտութեան եւ իմաստութեան տարի:

Թող Ամանորը Հայ ժողովուրդին համար բանայ
լուսաւոր նոր ճամբայ մը, յոյսով եւ հաւատքով քալելու:

եւ կ'ուզէ ա՛յն: Յանկարծ Ազրպէյճանն ու Թուրքիան են, որ կառավարութիւն պիտի թելադրեն Հայաստանի ժողովուրդին: Իսկ Ռուսաստանը: Իսկ Փոլիթընը: Իսկ Իրանը: Յամենայն դէպս որքան ալ ընդվզեցուցիչ եւ անհեթեթ ըլլան այս բոլորը, պէտք է անպայման եւ առարկայականօրէն հասկնալ, թէ ինչպէ՞ս հիւսուած է այս սարդոտային մեր շուրջ, որպէսզի հասկնանք էութիւնը այն պարտութեան, որ պարտադրուեցաւ Հայոց բանակին եւ որուն հետեւանքները ստիպուած ենք ազգովին դիմագրաւելու բացուող իւրաքանչիւր օրուան հետ:

Կասկած պէտք չէ ունենալ, որ Առանցքի երկու հզօր միաւորներու վերոյիշեալ «խենթութեան» ետին «մեթոտ» մը կար իր շատ ուրոյն տրամաբանութեամբ: Թուրքիոյ եւ Ազրպէյճանի նկրտումները յստակ էին առաջին իսկ օրէն: Իրենք գործեցին եւ կը գործեն ծաւալապաշտ իրենց քաղաքականութեան հեռանկարներով: Եւ առաջին հերթին՝ հայկական պատուարը ջարդելու առաջադրութեամբ: Եւ բնականաբար թուրքեւազրպէյճանական այս ծաւալապաշտութիւնը (ուղղուած՝ ոչ միայն Կովկասի, այլեւ ամբողջ Կասպեան Տարածաշրջանին) հասկնալ կը թիրախաւորէր ռուսական շահերը: Ան կը միտէր շրջափակելու Ռուսաստանը Կովկասէն մինչեւ Կեդրոնական Ասիա տիրելով Ռուսաստանի շարք մը կենսական ճանապարհներուն: Հետեւաբար հարցո՞ւմ է ինչո՞ւ Մոսկուա պիտի նախընտրէր մնալ չէզոք եւ լոկ դիտողի դերին մէջ: Այս հարցումին պատասխանը փորձած եմ մասամբ տալ իմ Հոկտեմբեր 25 թուակիր յօդուածիս մէջ («Հիւսիս-Հարաւ Առանցքը Անդամալուծուած») մատնանշելով կողմերու անմիջական շահերը միայն: Բայց պէտք է նաեւ բանալ ծալքերը Ռուսաստանի հեռահաս շահերուն, որոնցմով գրեթէ միշտ առաջնորդուած է Մոսկուան յատկապէս իր հին կայսերական տարածքներէն ներս:

Այս կէտին վրայ, հարց տանք, թէ ի՞նչ բան է Կասպեան Տարածաշրջանը: Աշխարհաքաղաքական այս եզրոյթը կեանքի կոչուեցաւ Խորհրդային Միութեան փլուզման ժամանակաշրջանին: Ան ստեղծուեցաւ ԱՄՆ-ի ռազմագէտներուն կողմէ նպատակ ունենալով յենարան ձեւաւորել ԱՄՆ-ի քաղաքականութեան համար պատմութեան բեմէն արագօրէն չքացող Խորհրդային Միութեան տարածքներէն ներս: Ըստ Արեւմուտքի ռազմագէտներուն, ան պիտի ընդգրկէր Կեդրոնական Ասիոյ նախկին խորհրդային թրքացեղ եւ իսլամակրօն հանրապետութիւնները, Անդրկովկասը եւ Թուրքիան՝ իր սկզբնական ձեւին մէջ, Կասպեան Տարածաշրջանը իր մէջ կ'առնէր նաեւ Հայաստանը, բայց շուտով ան դուրս ձգուեցաւ այս խմբաւորումէն: Հայաստանը նկատուելի սկսաւ ռուսական ազդեցութեան պատկանող հող եւ հեռուէ հեռու միայն քաղաքականօրէն շահեկան եւ յուսալի՝ Արեւմուտքին համար: Բոլոր միւսներուն վրայ կը տարածուէր Արեւմուտքի եւ յատկապէս ԱՄՆ-ի հովանաւորութեան ենթադրեալ ծածկոյթը: Իսկ այդ ծածկոյթը ազդեցութեան գօտիի վերածելու համար Արեւմուտքը պէտք ունէր վստահելի գործընկերոջ մը եւ այդ մէկը (այդ օրերու մտայնութեամբ) միայն Թուրքիան կրնար ըլլալ: Յանկարծ Թուրքիոյ փայփայած համաթուրանական դադափարին համար կը բացուէր Արեւմուտքի շահերէն իսկ բխող հսկայ մէկ գործադաշտ: Այս ձեւով, Թուրքիոյ կը վստահուէր երկու տարածաշրջան: Միջին Արեւելքը՝ ուր Թուրքիա պիտի գործէր որպէս իսլամութեան առաջնորդ: Եւ Կասպեան Տարածաշրջանը՝ ուր Թուրքիոյ համաթրքական հասոցութիւնները պիտի օգնէին Արեւմուտքին իր ոտքը ամրացնելու Ռուսաստանի կենսական տարածութիւններէն ներս:

Այս քաղաքականութեան դարբիններէն էին նաեւ Իսրայէլի ռազմագէտները: Իսրայէլ Թուրքիոյ եւ Ազրպէյճանի մէջ կը տեսնէր բնական դաշնակիցներ մէկ կողմէ՝ արաբական երկիրները հակակշռելու եւ միւս կողմէ՝ իրանեան վտանգին դէմ Իսրայէլին պաշտպանութիւն հայթայթելու ակնկալութեամբ: Իսրայէլ տառացիօրէն հաւատարիմ մնաց իր այս ռազմավարութեան նոյնիսկ երբ պարագայաբար կը բախէր Էրտողանի թշնամական ելոյթներուն:

Եւ սակայն Կասպեան Տարածաշրջան իմացութիւնը շուտով պիտի բախէր իրականութեան այլ եզրերուն: Բնական է, որ Ռուսաստան ձեռնածալ պիտի չհասէր ի տես այս միջազգային երթուղարձին: Հակառակ իրենց անջատողական հետորաբանութեան՝ խորունկ կապեր տակաւին կը կապէին Կեդրոնական Ասիոյ թրքացեղ այս պետութիւնները Մոսկուայի: Մոսկուա գիտէր, թէ նոյն մենաշնորհային համակարգն էր ամէնուրեք, որ շահակցական բարդ զօդուղիներով կ'իշխէր նախկին խորհրդային տարածքներէն ներս: Եւ որուն ուժին առջեւ կը նսեմանային բոլոր միւս քաղաքական շահազորդիչները (incentives): Շուտով նաեւ պիտի պարզուէր, որ նորանկախ հանրապետութիւնները ամենեւին պէտք չունէին Թուրքիոյ միջնորդութեան Արեւմուտքի հետ յարաբերութիւններ մշակելու համար: Հակառակ այս բոլորին, սակայն, Թուրքիա անկախաբար շարունակեց հետապնդել համաթրքական իր քաղաքականութիւնը իր յոյսը կապելով նորահաս սերունդներուն եւ իր լուս սպառնալիքը տարածելով ոչ միայն Ռուսաստանի ազդեցութեան ծիրէն ներս, այլեւ Ռուսական Դաշնութեան սահմաններէն՝ գործածելով իր քարոզչական բոլոր յայտնի ու անյայտ զէնքերը:

Փոլիթիկ ժամանակը կը յատկանշուի նաեւ այն իրողութեամբ, որ Ռուսաստանը, որպէս գերտէրութիւն, վերստին կը մտնէ միջազգային քաղաքականութեան ասպարէզէն ներս աշխարհակարգի երկբեւեռ դրուածքը վերականգնելու ճիգով: Եւ առաջին հերթին՝ Ռուսաստանի ազդեցութեան գօտին վերածեւաւորելու յաւակնութեամբ: Այս տարերային հոլովոյթով է, որ Կասպեան տարածաշրջանը շատ արագօրէն կը դադարի Արեւմտեան հանգիստ խաղափայր մը ըլլալէ եւ կը վերածուի ռուսեւարեւմտեան անհանգիստ մրցադաշտի մը: Եւ այս խուլ առճակատման բովին մէջ է, որ հետզհետէ մարմին կ'առնէ Հիւսիս-Հարաւ Առանցքը, որուն անտեսանելի գիծը (Իրանի վրայով) կը հասնի մինչեւ Սուրիա եւ Միջերկրական: Եւ այս բարդ գործընթացի տարերային (dynamics) մէջ անխուսափելիօրէն կ'ընդգրկուի նաեւ Արցախի հիմնահարցը: Այս վերջինի միջազգայնացումը տեղի կ'ունենայ ռուսեւարեւմտեան առճակատման նորմերով եւ հայ անկախ պետականութեան լինելիութեան քարքարոտ հողին վրայ:

Իմ կարծիքով, Նոյեմբեր 9-ի եռակողմանի Համաձայնագիրը զուտ ռուսական փաստաթուղթ մըն է: Ան յղացուած է Փոլիթիկ կողմէ միաժամանակ քանի մը կարեւոր ռուսական իրագործումներ ճարտարապետելու յստակ մտասեւեռումով:

Փանթուրքիզմի մեծ սպառնալիքին որպէս հակակշիռ, Մոսկուա որոշած կը թուի ըլլալ իր թաթը ամրացնել Ազրպէյճանի մէջ: Ազրպէյճանական քարիւղի եկամուտները ռազմական գնումներու միջոցով Ռուսաստան հոսեցնելու Փոլիթիկ-Ալիեւ գործարքը մէկ երեսն է միայն Ազրպէյճանէն ներս խարսխուելու ռուսական քաղաքականութեան՝ Մոսկուա որոշած կը թուի ըլլալ Ազրպէյճանը չզիջիլ Թուրքիոյ եւ Իսրայէլի: Ի հարկին նոյնիսկ զայն երեւութապէս «բաժնել» ու՛ր այս վերջիններուն եւ ԱՄՆ-ի հետ, բայց միշտ իրեն վերա-

Այս էջը կը հովանաւորեն Կրայք եւ Ռուրի Զախարեան

GRANITE

P R E S T I G E M B

COMPTOIRS DE CUISINES ET SALLES DE BAIN
KITCHEN & BATHROOM COUNTERS

Spécialiste Comptoirs
Counter Specialists
Granite ~ Quartz
Marble ~ Marbre

**ESTIMATION
GRATUITE
FREE ESTIMATE**

Service
Clé en main
We do it all!

Prise de mesures
Fabrication
Livraison et Installation rapide
Measurements taken
Manufacturing
Delivery and Quick Installation

**GRATUIT
FREE***

Évier de cuisine / Kitchen Sink

Value of **\$350**
Commande min. / Min. order \$2500.00

Achetez au Prix du Fabricant!
Buy direct from the Manufacturer!

514.331.8337

www.graniteprestige.com

7111 ROUTE TRANSCANADIENNE
VILLE ST-LAURENT, QC H4T 1A2

VOISIN DE RONA et GUZZO • NEXT TO RONA HARDWARE & GUZZO

Մեծ հաճույքով կը սպասարկենք Մեծն Մոնթրիալի Հայ գաղութը

պահելով առիժի բաժինը: Եւ միշտ թիրախաւորուած պահելով Ազգայնականի եւ Ալիեւի աքիլլէսեան կրունկները:

Այս մէկը կարենալ իրագործելու համար, Մոսկուա անհրաժեշտ համարած պէտք է ըլլայ «կաշառել» Ալիեւը իր ներկայ յաղթանակով (դժբախտաբար մեր արեան հաշւո՛յն) եւ միաժամանակ ձգտելով իր ուսկանին մէջ բռնելու թուրքիւն: Պարզ է, որ ուժաթափ Հայաստանը եւ իր (Փոլիթի) նախագծով «յաղթանակած» Ազգայնականը իր թաթին մէջ հաւաքած գերպետութիւնը այնուհետեւ ի վիճակի է պատանդ վերցնելու Կովկասեան ամբողջ տարածաշրջանը եւ «ըստ պատկերի իւրում» կարգաւորելու Հարաւային Կովկասի քաղաքական քարտէզը մէկդի հրելով թուրքիւն եւ յաջողապէս չէզոքացնելով ԵԱՀԿ-ի Մինսքի խումբի Համաձայնագրահանութեան իր գործընկերները: Ի դէպ արեւմտամէտ քաղաքականութեան ենթադրեալ բեւեռ հանդիսացող Վրաստանի մասին առհասարակ չ'արժեք խօսիլ, քանի որ ան ինքնաբերաբար եւ կեանքի ուժով կ'ընդգրկուի վերոյիշեալ ռուսական գործընթացին մէջ:

Նոյեմբեր 9-ի Եռակողմանի Համաձայնագիրը իրաւական հզօր հող կը հայթայթէ Մոսկուայի ռազմական մեծ ուժ տեղադրելու Հայաստանի եւ Արցախի մէջ առանց պարպելու Գիւմրիի իր ռազմախարխալը: Ծիշտ է, որ երեւութապէս փուկ եկած է հայկական պատուարը Ռուսաստանի անուղղակի թոյլտուութեամբ: Եւ սակայն զայն փոխարինելու եկած է ռուսական ռազմոյժը «միջանցքներուն հսկելու» պիտակին տակ: Այսօր Ալիեւ կը թուի վայելել իր «ռուսանուէր» յաղթանակը: Եւ սակայն ան արդէն կ'ըզգայ, որ այս յաղթանակը իրմէ առաջ ուրիշ տէր մը ունի... Եւ որ ան ենթակայ է համաձայնագրի մեծ գործընկերոջ հաստատած եւ հաստատելիք խաղաղանոններուն:

Այս կէտին վրայ, հարցականի տակ է նաեւ, թէ ի վերջոյ ի՞նչ շահած է թուրքիւն պատերազմի գործարքէն: Անքարայի համաթրքական ծրագիրը ի՞նչ չափով կրցած է նոր գետին նուաճել: Հակառակ իր հրապարակային հռետորաբանութեան, թուրքիա ներկայիս յստակ պատճառներ ունի արդէն իսկ խաբուած զգալու: Յառաջիկայ օրերը ցոյց պիտի տան, թէ Փոլիթիեան նախաձեռնութիւնը դէպի ո՞ւր կը դիմէ Կովկասի բեմին վրայ:

Թուրքեւագրապէսական համաթրքական սպառնալիքը անշուշտ կը շարունակէ իրական վտանգ մը ըլլալ Ռուսաստանի համար: Վտանգ մը՝ որուն դէմ ուղիղ առճակատման դիմելու անպատեհութիւնները շատ մեծ են Ռուսաստանի համար: Փոլիթի կը թուի գիտակցիլ այս իրողութեան եւ գտած ըլլալ կը թուի ոսկեայ այլընտրանքը... ՄՈՍԿՈՒԱ ԱՅՍՕՐ ԿԸ ՆԱԽԸՆՏՐԷ ՆԵՐՍԷՆ ԳՐԱԻԵԼ ՓԱՆԹՈՒՐՔԻԶՄԸ: ԶԱՅՆ ԱՌՆԵԼ ԻՐ ԴՐՕՇԻՆ ՏԱԿ: ԶԱՅՆ «ՌՈՒՍԱՅՆԵԼ» ԵՒ ԶԱՅՆ ԱՆՄԱՏՁԵԼԻ ԸՆԾԱՅԵԼ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ԱԶՐՊԷՅՅՈՒՆԻ: ԶԱՅՆ ՏԱԿԱԻ ՀԱԼԵՅՆԵԼ ՈՎԿԻԱՆՈՍԱՅԻՆ ԻՐ ՀՍԿԱՅ ԶՐԱԶԱՆ ԳՈՒԱԾԻՆ ՄԷՋ:

Ապագան ցոյց պիտի տայ, թէ որքա՞ն արդիւնաւէտ կրնայ ըլլալ ռուսական այս քաղաքականութիւնը: Պէտք է գերազանհատել էրտողանի եւ իր համախոհներու օսմանական ժամանակավրէպ հռետորաբանութիւնը: Պէտք է ստորագնահատել Փոլիթի կարողութիւնը իր կայսերական տիրոջին յաջողապէս տիրութիւն ընելու: Բայց մանաւանդ մեծ սխալ մըն է Մոսկուայի կողմէ «ողոքում»ի եւ «սիրաշահում»ի մարտավարութիւններով սնուցանել թուրքեւագրապէս-

ճանական Ֆաշիզմի հրէշը: Զայն պէտք է խեղդել իր բոյնին մէջ: Եւ Մոսկուա ի վիճակի է այդ բանը իրագործելու:

Փոլիթի ներկայ ռազմավարութիւնը խաղաղանոն կը հաստատէ նաեւ Իրանի համար: Թրքական եւ խորայնէկան գոյգ սպառնալիքներուն դիմաց՝ Իրան լուրջ պատճառ ունի վերադառնալու Հիւսիս-Հարաւ Առանցքի ապահովութեան եւ շատ աւելի ներգործօն մասնակցութեամբ: Առաւել՝ պայմանները հրամայական կը դարձնեն ներկայիս, որ Իրան մօտէն հետեւի հայ-ռուսական յարաբերութիւններու ընթացքին: Իրանի շահը (no pun intended) այսօր շատ սերտօրէն կապուած է Հայաստանի պետականութեան լինելիութեան հրամայականներուն հետ, որոնք իրենց կարգին՝ կապուած են Հայաստան-Ռուսաստան խորքային յարաբերութիւններու որակին: Իրանի համար կենսական նշանակութիւն ունի այսօր Ռուսաստանի ներկայութեան ամրակայումը Արաքսի այս ափամերձ գօտիին մէջ, որպէսզի Իրան կարենայ տէր կանգնիլ իր ներքին միութեան եւ Իսլամական Հանրապետութեան հողային ամբողջականութեան:

Եւ վերջապէս կարեւոր է շեշտել հետեւեալը: Ասոնք կ'ընտրուի բանակցութիւններու ժամանակներն են Հայաստանի համար: Կ'ընտրուի եւ ճակատագրակա՛ն: Այս բանակցութիւնները կը պահանջեն նոր եւ հոգեպէս անկաշկանդ ղեկավարութիւն: Հայաստան պէտք է կարողանայ ազատ մտքով հարգակցիլ իր ռազմավարական գործընկերոջ հետ եւ բարձրորակ ներդրում բերել այդ խօսակցութեան: Եռակողմանի Համաձայնագիրը մեծ թերութիւններ ունի իր ներկայ կոշտ գիծերուն մէջ: ԱՆ ՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹ Է ՄԵԶԻ ՀԱՄԱՐ ԵՒ ՅԱՂԹՈՒԹԵԱՆ ՎԿԱՅԱԳԻՐ ԱԼԻԵՎԻՆ: ՄԻԱԿՈՂՄԱՆԻ ԱՅՍ ԴՐՈՒԱԾՔԸ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ԵՐԿԱՐ ԿԵԱՆՔ ԱՊԱՀՈՎԵԼ ՀԱՄԱԶԱՅՆԱԳՐԻՆ: ՄԵՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ԸՆԴՈՒՆԻԼ ԻՐ ՄՏՔԻՆ ՎՐԱՅ ԾԱՆՐԱՅՈՂ ԵՒ ԻՐ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՎԱՍՏԱԿԸ ԱՆՊԱՏՈՒՈՂ ՇԻՆԾՈՒ ՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ԱՅՍ ԹՈՒՂԹԸ: ՆԱԽԱԳԱՀ ՓՈՒԹԻՆ ՊԵՏՔ ՈՒՆԻ ՄԵՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԱՆԿԵՂԾ ԶՕՐԱԿՅՈՒԹԵԱՆ: ՀԵՏԵԻԱԲԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՊԵՏՔ ՈՒՆԻ ՆՈՐ ՎԱՐՁԱՊԵՏԻ ԵՒ ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ: ՊԱՅՄԱՆ Է, ՈՐ ԱՅՍ ՀԱՄԱԶԱՅՆԱԳԻՐԸ ՎԵՐՍՏԻՆ ԲԵՐՈՒԻ ՍԵՂԱՆ ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ՍՐԲԱԳՐՈՒԹԻՆԵՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ:

Պայման է, որ Եռակողմանի Համաձայնագիրը, որուն վրայ կայ Ռուսական Դաշնութեան Նախագահին ստորագրութիւնը, դադրի ազգային ամօթ մը ըլլալէ հայ ժողովուրդի աչքին: Պայման է, որ Արցախի ու Հայաստանի հողային ամբողջականութեան նախանձախնդիր արմատական սրբազրութիւններով՝ ան վերածուի իսկական համաձայնագրի մը ցողացնելով բոլոր կողմերու ողջամիտ եզրակացութիւնը: Ազգային Համաձայնութեան Կառավարութիւնը գլխաւորող ՀՀ Վարչապետն ու Նախագահ Փոլիթի պէտք է կարողանան իրագործել այս կարեւոր եւ անշրջանցելի առաջադրութիւնը: Նախագահ Փոլիթի միակն է այսօր, որ կրնայ այս գործընթացը դուրս հանել այս կործանարար ջրապտոյտէն: Եւ տարածաշրջանը տանի՛լ դէպի իսկական խաղաղութիւն: Իրագործո՛ւմ՝ որ զինք արժանի կ'ընծայէ Նոպէլեան խաղաղութեան Մրցանակին:

Կարօ Արմենեան

Այս ֆոր կը հովանաւորեն Յակոբ եւ Անահիթ Այր Ռաւապուրտիան

Հայ Օգնության Միությունը իր **110** -
ամեայ առաքելության տեր՝ յոյսի եւ լոյսի
բաժին մը կը բերէ մեր հայրենի ոստաններուն
հայության: Բարեսիրական մեր բոլոր
ծրագիրներով, մի՛շտ հայության կողքին,
հաստատական քայլերով պիտի շարունակենք
մեր երթը յանուն մեր ազգի բարօրության:

www.ars1910.org

Հայաստանի իշխանություններու զիջողական քաղաքականությունը սպառնալիք է Հայաստանի ու Արցախի ազգային անվտանգությանը Հարցազրույց Հայ Յեղափոխական Դաշնակցության Գանատայի Կեդրոնական Կոմիտեի ներկայացուցիչ Մհեր Գարսագաշեանին հետ

Հորիզոն.- 2020 թուականը դժուար տարի մը եղաւ հայ ժողովուրդին համար: Գորոնաժառի, Լիբանանի տնտեսական տագնապ եւ սպառնալիքները պատերազմ, իսկ վերջերս, արցախեան պատերազմն ու ՀՀ Կառավարութեան զիջողական քաղաքականութիւնը: Այս իմաստով, կարելի՞ է համառօտ ներկայացնել ՀՅԴ Գանատայի Կեդրոնական Կոմիտեի տարած աշխատանքները: Ի՞նչ մարտահրաւերներ ու ձեռքբերումներ ունեցա՞ւ անցնող տարուան ընթացքին:

Մ.Գ.- Կեդրոնական Կոմիտեի մեր կազմը գործի լծուեցաւ 2019-ի Յուլիսին, յետ ՀՅԴ Շրջանային մեր ժողովի գումարման: Ամառնային շրջանը յատկացուցինք ծրագրաւորման ու ճանապարհային քարտեզի մշակման գործին՝ մեկնելով Շրջանային ժողովէն բխած բանաձեւերէն ու առաջադրանքներէն, ինչպէս նաեւ շրջանի կազմակերպական կարիքներէն: Այս հիման վրայ, օրինակ, առաջնահերթաբար՝ յառաջացուցինք Արցախի օժանդակութեան յանձնախումբը, իսկ Լոռի-Ջաւախքի արդէն իսկ գործող յանձնախումբը համալրեցինք նոր աւելումով: Երկու յանձնախումբերու պարագային ալ՝ մշակուեցան աշխատանքային ծրագրեր՝ շուտով ի գործ դրուելու: Դեկտեմբերի սկիզբը, Դաշնակցութեան օրուան առթիւ, իբրեւ պատգամաբեր Հայաստանէն հրաւիրեցինք ՀՅԴ Գերագոյն Մարմինի ներկայացուցիչ Ընկ. Իշխան Սաղաթէլեանը, որուն այցը ունէր նաեւ այլ նպատակ մը՝ ջրել Հայաստանի մէջ շրջանառուող այն սաղորուած մօտեցումներն ու ըմբռնումները, որոնք կը փորձէին անջրպետ մը տեսնել Հայաստանի ու սփիւռքի մեր կառույցներուն միջեւ: Առաւել եւս, ընկ. Սաղաթէլեանի այցը նաեւ առիթ մը եղաւ, որպէսզի քաղաքական բարձրաստիճան հանդիպումներ կազմակերպենք քաղաքապետական, նահանգային եւ դաշնակցային մակարդակներու վրայ:

Սակայն եւ այնպէս, այդ օրերուն սկիզբը առաւ Գորոնաժառի համավարակը, որ քիչ անց հասաւ Գանատա եւ նոր իրականութեան մը առջեւ դրաւ բոլորս: Պէտք էր ամէն ինչ վերանայիլ, վերածրագրել եւ դնել նոր հունի մէջ՝ նկատի ունենալով նոր պայմաններն ու հարկադրանքները: Այդ բոլորը ընելն ու գործի անցնիլը երկար ժամանակ չխլաց մեզմէ: Ի պատիւ մեր բոլոր կոմիտէներուն եւ ուղեկից կազմակերպութիւններուն՝ եղանք ժողովուրդին հետ, աշխատեցանք ժողովուրդին համար: Մեր բոլոր կոմիտէներն ալ անմիջապէս շտապ օգնութեան յանձնախումբեր կազմեցին՝ օժանդակութեան կարիք ունեցող մեր հայորդիներուն հասնելու համար: Հեռաձայնային թէ՛ գիծեր հաստատուեցան եւ բոլոր քաղաքներուն մէջ ուր կազմակերպական ներկայութիւն էինք՝ մեր կարելին ըրինք հասնելու բոլոր մեզի դիմող հայորդիներուն: Առաւել եւս՝ մեր կազմակերպչական-յարաբերական հարթակը փոխադրեցինք առցանց ոլորտ, վերաշխուժացուցինք մեր ժողովական կեանքը՝ օգտուելով արհեստագիտութեան ընձեռած արդիական միջոցներէն:

Այս աշխատանքներուն զուգահեռ, համավարակի այս

արտակարգ ու անդամալուծող իրավիճակին մէջ, դիմադրաւեցինք նոր մարտահրաւերներ՝ համահայկական մակարդակով: Լիբանանի տնտեսական ու գորոնաժառի տագնապ, սուրիահայրութեան տնտեսական եւ համաճարակի տագնապ, ու քիչ անց՝ Օգոստոս 4-ին Լիբանանի մայրաքաղաք Պէյրութի նաւահանգիստին մէջ ահաւոր տարողութեամբ պայթում: Մեր յառաջացուցած Լիբանանահայրութեան Օժանդակութեան Գանատայի Մարմինը, մեր ուղեկից միութիւններէն եւ հաստատութիւններէն բաղկացած ներկայացուցչական կազմով, երկու հանգանակային արշաւ ու թելեթոն կազմակերպեց եւ միաւորուած ճիգերով՝ իր կարելին ըրաւ համագործակցային մասնակցութեամբ՝ անգամ մը եւս հասնելու մեր քոյրերուն եւ եղբայրներուն:

Արցախեան պատերազմի պայթումը՝ մեզ մղեց ամբողջական գորաշարժի ենթարկելու մեր կառույցը: Մեր ուժերը գերլարեցինք եւ բոլոր ճակատներու վրայ անցանք գործի: Պատերազմի սկիզբի օրերէն իսկ, չափակչուելով կացութեան օրհասական վիճակը, առաջնորդուեցանք գանատահայրութեան բոլոր ուժերը ի մի բերելու սկզբունքայնութեամբ: Ընդհանուր գորաշարժի այս թափին մէջ՝ նպատակաւորուած ու անխոնջ գործի անցան մեր Հայ Դատի յանձնախումբերը, կոմիտէները, երիտասարդական, ուսանողական եւ ուղեկից միութիւնները, ամբողջ գաղութը, մեծով ու փոքրով: Գանատայի Հայ Դատի Շրջանային յանձնախումբը, առաւել՝ մեր նահանգային յանձնախումբերը, 44 օր անդադար Գանատայի պետական տարբեր օղակներու մօտ բարձրացուցին հատու՛ բողոքի ձայն, յստակ պահանջներ դրին սեղանի վրայ ու իրազեկ պահեցին զանոնք գետնի վրայ տիրող իրադարձութիւններէն: Միւս կողմէ, պատերազմի յաջորդող իսկ ժամերուն, Կեդրոնական Կոմիտեի Արցախի օժանդակութեան

Այս էջը կը հովանաւորէ Պաճօթի Զագնաւաճեան

COLLISION CENTER - CENTRE DE COLLISION

Etablissement Tavoukdjian

6055 Pontgravé, Montreal, Quebec H4K-2E7

Tel : (514) 274-4133

Fax : (514) 904-2313

Email : info@autoralph.com

յանձնախուժմբը անմիջապէս սկսաւ իր հանգանակային արշաւին՝ հասնելու համար Արցախի կարիքներուն: Արժէ կարեւորութեամբ շեշտել Հայ Դատի մեր շրջանային յանձնախուժմբի եւ անոր Օթթաուայի գրասենեակին տարած յարաճուն ճիգերուն իբրեւ արդիւնք՝ Գանատայի դաշնակցային խորհրդարանի անդամներ, Գանատայի խորհրդարանի Գանատա-Արցախ եւ Գանատա-Հայաստան խորհրդարանական խմբակցութիւնները, ինչպէս նաեւ խորհրդարանական կուսակցութիւնները դատապարտեցին ատրպէյճանական յարձակողապաշտ քաղաքականութիւնը: Հայ Դատի յանձնախուժմբը մնալուն կապի մէջ էր պետական գերատեսչութիւններու եւ նախարարութիւններու հետ՝ առաջ մղելու Արցախի ինքնորոշման իրաւունքի եւ մեր ժողովուրդին սպառնացող գոյութեան վտանգին հարցերը՝ ի դիմաց թուրք-ազերիական նախադրածակ ներխուժման: Հայ Դատի շրջանային եւ նահանգային յանձնախուժմբերու նախաձեռնութեամբ սկիզբ առին շատ մը նամակարչաւներ, որոնցմէ կ'առանձնացնեմ մէկ օրինակ՝ Գանատայի արտգործ նախարար Ֆրանսուա Ֆիլիպի Շամփայինի ուղղուած ստորագրահաւաք-նամակարչաւը: Այս արշաւին ու անոր նախորդած Հայ Դատի քուլիսային մեծ ճնշումին իբրեւ արդիւնք՝ ան սառեցուց գանատական L3Harris Wescam ընկերութեան տեսախցիկներու վաճառքը Թուրքիոյ՝ որոնք կը գործածուէին անոր արտադրած անօդաչու թռչող սարքերուն վրայ: Արցախի ինքնորոշման իրաւունքի հիմամբ՝ ծերակուտական Լէօ Հուսարոսի հետ մօտէն աշխատեցանք՝ որ ճանաչման բանաձեւ ներկայացուի Գանատայի ծերակուտին ծէջ: Նոյնանման աշխատանքներ ծաւալուեցան Քեպէզի եւ Օնթարիոյ խորհրդարաններուն մէջ՝ Արցախի ինքնորոշման իրաւունքի գծով դրական կեցուածքներով: Տեղւոյն մեր կոմիտէներու, Հայ Դատի յանձնախուժմբերու եւ համայնքներու տենդոտ աշխատանքի արգասիքն էր այս: Օնթարիոյ պարագային՝ որոշիչ դեր ունեցաւ նաեւ Օնթարիոյ խորհրդարանի անդամ՝ Արիս Պապիկեանը: Այս ծիրին մէջ, հարկ է ընդգծել նաեւ որ Լաւալի քաղաքապետարանը յատուկ բանաձեւով ճանչցաւ Արցախի անկախ հանրապետութիւնը: Հոս եւս, տեղւոյ կոմիտէին ու Հայ Դատի յանձնախուժմբին կողքին՝ մեծ եղաւ դերը Լաւալի քաղաքապետական խորհուրդի անդամ՝ Արամ Էլակոզի:

ՀՅԴ Գանատայ երիտասարական եւ ուսանողական թեւերը, ձեռք ձեռքի տուած գանատահայ երիտասարդութեան հետ, ամբողջ 44 օր բողոքի հանրահաւաքներով ու ցոյցերով իրենց գորակցութիւնը յայտնեցին Հայաստանին, Արցախին ու Հայ գինուորին: Այս իմաստով՝ տեղական լրատուամիջոցներէ ու հանրային կարծիքէն՝ ունեցանք նկատառելի արձագանգներ: Ամփոփելով, թէ՛ քաղաքական, թէ՛ ցուցական եւ թէ՛ նիւթաբարոյական օժանդակութեան առումներով՝ գանատահայութիւնը շարժեցաւ իբրեւ մէկ-միասնակամ բռնեցք, սակայն տեղի ունեցաւ անսպասելին... Ստորագրուեցաւ Նոյեմբեր 9-ի տիրահաշակ եռակողմ համաձայնագիրը: Ան ուրիշ բան չէր եթէ ոչ՝ անձնատուութեան ամօթալի փաստաթուղթ մը, որու մշտական սպառնալիքի ու աղէտի ծանր ստուերը՝ տակաւին կախուած Հայաստանի ու Արցախի ազգային անվտանգութեան, գոյութեան՝ իսկ երաշխիքներուն վրայ:

Հորիզոն.- Արցախեան պատերազմն ու ՀՀ. կառավարութեան զիջողական քաղաքականութիւնը յուսախաբութեան ու դժգոհութեան ալիք մը բարձրացուց բոլորիս

մօտ, երբեմն նոյնիսկ խաբուած ըլլալու զգացումը արթնցաւ շատերու մօտ: Ինչ ձեւով պիտի շարունակենք մեր օժանդակութիւնները Հայրենիքին:

Մ.Գ.- Դժբախտաբար, այսօր այնպիսի իրողութեան մը առջեւ ենք, որ յուսախաբութեան, դժգոհութեան ու պարտութեան զգացումները ցնցած են իւրաքանչիւրիս հոգին: Բայց եւ այնպէս, Դաշնակցութիւնը »Յարատեւ կուրճի կուսակցութիւնն է, ինչպէս բնորոշած է մեր հիմնադիրներէն՝ Քրիստափոր Միքայէլեանը: Այդ յարատեւ պայքարը պիտի շարունակենք այս հանգրուանին եւս՝ վճռականօրէն՝ կանգնելով հայ ժողովուրդին, հայոց բանակին եւ գինուորներուն կողքին: Մենք պատրաստ ենք այս հեռուոր ամիսներէն, հայրենի մեր ժողովուրդին ամէն գնով սատար հանդիսանալ ու նեցուկ կանգնել հայրենիքին:

Յետ-պատերազմեան առումով շատ աշխատանքներ կան կատարուելիք, եւ մեր ողջ կարողականութեամբ եւ ներուժով՝ պիտի շարունակենք գործօն մէկ օղակը ըլլալ հայրենիքի համար մղուող փրկութեան յարատեւ պայքարին: Արցախի եւ Հայաստանի մեր քոյր ու եղբայրներուն թիկունքին կանգնած, ամէն ինչ պիտի ընենք մեղմացնելու համար անոնց կսկիծն ու կորուստները, յանուն մեր նահատակներուն: Մենք պատրաստ ենք ամէն ինչի, բայց եւ այնպէս, չենք հանդուրժեր Հայաստանի ներկայ իշխանութեան ապաշնորհ, ապագային ու պարտողական քաղաքականութիւնն ու ամէն գնով աթոռին կառչած մնալու բռնագրօսիկ ճիգերը: Պարտուած իշխանութիւն մը, որ իր կարճ կենսագրութիւնը նոյնիսկ պատերազմի ընթացքին անցուցած է ժողովուրդը խաբելով, բարոյական իրաւունքը չունի մնալու երկրի դեկին: Այս իմաստով կը գորակցինք Հայաստանի Գերագոյն Մարմնի մեր ընկերներուն ու եւ Հայրենիքի Փրկութեան Շարժման ազգային մտածելակերպ ունեցող իւրաքանչիւր հայրենակիցի կեցուածքին՝ կատարել անցնցում իշխանափոխութիւն, հաստատել ժամանակակար կառավարութիւն եւ կատարել արտահերթ ընտրութիւններ, որպէսզի ժողովուրդը ինք որոշէ թէ՛ ինչպէս պիտի դուրս գայ այս փակուղիէն, որ ցեղասպանութենէն ետք՝ մեր նորագոյն պատմութեան ամենացնցիչ հարուածն է:

Մենք տրամադրուած ենք երկարաշունչ պայքարի: Սա վերջին արարը չէ մեզի համար, այլ ամէն ինչ պիտի կատարենք յառաջ երթալու եւ նուազագոյն վնասով դուրս գալու պարտադրուած այս նուաստացուցիչ համաձայնագրէն: Որքան ալ որ ծանր է հարուածը, որքան ալ սրտաբեկող՝ մենք համահայկական ճիգերով պէտք է ամէն ինչ ընենք՝ համաձայնագրին մէջ բաց ձգուած Արցախի կարգավիճակի հարցի բարեք լուծման համար:

Հորիզոն.- Հայաստանը արդէն իսկ տնտեսական, ընկերային, հոգեբանական ու մարդկային ճգնաժամի եզրին է: Ի՞նչ ձեւով պիտի շարունակենք մեր օժանդակութիւնները Հայրենիքին:

Մ.Գ.- Ինչպէս ըսինք, պատերազմի առաջին իսկ օրէն, ՀՅԴ Գանատայի կեդրոնական կոմիտէն՝ Գանատայի տարածքին գործող իր բոլոր կառույցներով եւ ուղեկից միութիւններով, իր ողջ կարողականութեամբ եւ ներուժով լծուեցաւ Արցախի ի նպաստ համագանատական նուիրահաւաքին: Այս օրերուն եւս օժանդակութիւնները կը շարունակուին եւ պիտի շարունակուին զանազան մակարդակներու վրայ: ՀՕՄ-ին հետ համագործարար պիտի մասնակցինք երկու նախաձեռնու-

Այս էջը կը հովանաւորեն Մեքորոս Եւ Օնփիկ Գահիֆ-Ճեան

Ghadir

Meat & Restaurant

Մեր բարձր յաճախորդներուն կը տեղեկացնենք, թէ GHADIR մտավաճառատունն ու ճաշարանը փոխադրուած է աւելի ընդարձակ եւ յարմարաւէր կեդրոն մը՝ Լորաւոյն եւ լաւագոյն ձեւով ծառայելու մեր յաճախորդներուն:

Մեր ճաշարանէն ներս կը սպասարկուին միջին արեւելեան զանազան ճաշատեսակներ, օրինակ՝ մենէիշ, պանիրով պօրէկ, հաւու եւ կովու միսով շաուրմա, հաւու եւ կովու միսով խորոված, մսաշոթ, չի բօթթէ, լման հաւու խորոված, սուճուխ եւ այլ տեսակի աղանդներնը:

ՆՈՐ ՀԱՍՅԷ՝
1848 Lawrence Avenue East
Scarborough, Ontario M1R 2Y4

ՀԵՌԱԶՄՆՆ՝
(416) 750-7404 կամ (416) 750-7400

**NEW! Fresh, fried and charcoal
grilled fish - Dine in or Take out**

Թիւններու՝ «Թիկունք Կանգնի՛ր Արցախեան ընտանիքի մը» եւ «Ամանորի Նուէր» ծրագիրներուն, որոնք կը միտին օժանդակութիւն հասցնել նահատակներու, հաշմանդամ զինուորներու եւ տեղահանուածներու ընտանիքներուն ու երեխաներուն: Առաջին ծրագրին համար՝ արդէն կատարած ենք անմիջական 100,000 ամերիկեան տոլարի փոխանցում մը ՀՕՄ-ին: Ծրագիր ունինք աշխատանքային կամաւոր խումբեր ղրկել Հայաստան՝ կազմուած մեր Երիտասարդական եւ Ուսանողական միութիւններու անդամներէն, որոնք գետնի վրայ պիտի կատարեն օժանդակութեան աշխատանքները: Օժանդակութեան աշխատանքներու կողքին, պետական տարբեր օղակներու մէջ պիտի շարունակենք առաջ մղել արդէն իսկ սկսած՝ Արցախի ինքնորոշման իրաւունքի ճանաչման հարցը, հայ ռազմագերիներու վերադարձի եւ Թուրք-ազերիական պատերազմական ոճիրներու բացայայտման աշխատանքները, որոնք յոյժ կարեւոր են այս հանգրուանին, մանաւանդ կենսական հրատապութիւն ունեցող մեր գերիներու խնդիրը:

Հորիզոն.- Արցախ-Ատրպեյճան պատերազմի ընթացքին գոհ էիք Գանատայի բռնած քաղաքական-դիւա-նագիտական դիրքորոշումներէն, վերատեսուութեան կ'ենթարկէ՞իք կարգ մը յարաբերութիւններ պետական պաշտօնատար կարգ մը անձանց հետ: Ի՞նչ նոր մարտահրաւերներ կը դիմագրաւէ Հայ Դատի աշխատանքները այսօր եւ յառաջիկային:

Մ.Գ.- Ի հեճուելս Հայ Դատի յանձնարումներու բազմապատիկ ու բազմաբովանդակ ճիգերուն, բողոքի ցոյցերուն եւ գանատահայութեան հատուկ կեցուածքներուն, Գանատայի վարչապետի գրասենեակէն մինչեւ կառավարութեան յետին պաշտօնատարը որդեգրեցին մեզի ու անողնաշար քաղաքականութիւն մը: Հակառակ որ Գանատայի դաշնակցային խորհրդարանի, ու խորհրդարանական կարգ մը կուսակցութիւններու համայնքիս մօտիկ անդամներ դատապարտեցին ատրպեյճանական յարձակողապաշտ քաղաքականութիւնը, սակայն ընդհանուր առմամբ կառավարութեան դիրքորոշումը եղաւ խուսափողական: Կառավարութենէն հիմնականօրէն պահանջեցինք՝ պետական մակարդակով դատապարտել

Թուրք-ատրպեյճանական յարձակողապաշտ քաղաքականութիւնը, դատապարտել ճիշատիստ ահաբեկիչներու մասնակցութիւնը այս պատերազմին, ճանչնալ Արցախի ինքնորոշման իրաւունքն ու կասեցնել ռազմական սարքերու վաճառքը Թուրքիոյ: Զայն ծպտուն չէլաւ առաջին երեք կէտերու պարագային... Ունեցանք հատուկեփնտ շօշափելի արդիւնքներ՝ օրինակ վերեւ նշուած Wescam սարքերու վաճառքի սառեցումը կամ արտգործ նախարարի բերնով կոչը՝ որ Թուրքիան հեռու մնայ այս պատերազմէն: Մնացեալ բոլոր երեւոյթները եւ բարեկամութեան գեղեցիկ բանաձեւումները՝ թուեցան ձեւականութիւններ են պարզապէս:

Բացարձակապէս գոհ չենք Գանատայի բռնած քաղաքական-դիւանագիտական կրաւորական դիրքորոշումներէն: Իսկ վերջերս, Արտգործ նախարար Շամփայնի հանդիպումը ազերիական համայնքի ներկայացուցիչներուն հետ, հակառակ որ ան մեզի քանի մը առիթներով վստահեցուցած էր որ պիտի չառնէ նման քայլ, անվստահութեան լուրջ խնդիր ստեղծեց մեր մօտ:

Բնականաբար, Գանատայի ներկայ իշխանութեան հանդէպ այս անվստահութեան մթնոլորտը կլանած է նաեւ մեր գաղութը: Այս իմաստով, մենք մեր հաշուարկները կը կատարենք, եւ եթէ այսպէս շարունակուի՝ յառաջիկայ ընտրութեանց կը կարծեմ որ հայ համայնքը քուէարկութեան առումով՝ կողմնորոշուելու դժուարութիւն չունենար:

Եզրափակելով, կ'ուզեմ անգամ մը եւս հաւաստիացնել որ մեր աշխատանքները պիտի շարունակուին նորոգ սլացքով ու եռանդով՝ յանուն Արցախի, Հայաստանի ու մեր ժողովուրդին: ՀՅԴ Գանատայի կառույցը, իր ողջ կարողականութեամբ եւ ներուժով՝ պիտի շարունակէ գործօն մէկ օղակը ըլլալ մեր յարատեւ պայքարին:

Առիթը օգտագործելով՝ կ'ուզեմ Գանատայի Դաշնակցական ընտանիքի անունով՝ շնորհակտութիւն զանատահայութեան Ամանորն ու Սուրբ Ծնունդը, մաղթելով որ 2021 թուականին սկիզբ կ'առնէ համազգային մեր վերականգնումի, հայրենիքի փրկութեան եւ նոր նուաճումներու մեկնարկը:

Հարցազոյցը վարեց՝ Քրիստափոր Միքայէլեան

Այս էջը կը հովանաւորեն Արմապէրա Վրայապրիմիթրիօս եւ Թամար Մուշախեան

York
Cemetery and
Funeral Centre

PROVIDING CARING SERVICE
TO FAMILIES SINCE 1948

- Full service funeral, reception, visitation and cemetery needs
- Hold both cemetery and funeral services at this location
- Bright and open areas for small or large services
- Experience with facilitating funerals at Armenian churches

CALL TODAY

FOR A FREE CONSULTATION ON
PRE-PLANNING YOUR FUNERAL
AND CEMETERY ARRANGEMENTS.

416-221-3404

160 Beecroft Road | North York ON
www.mountpleasantgroup.com

«Անգամ բռնի մահմետականացումից յետոյ Համշէնը շարունակում է պահպանել ազգային նկարագրի բազմաթիւ տարրեր».

Փրոֆ. Աշոտ Մելքոնեան

Տեսարան Եղնովիտ (Էլեվիթ)՝ այժմ Եայլաքոյ գիղ. Լուսանկարը՝ Լուսինէ Սահակեանի

Հայկական բարձրաւանդակում հազարամեակներ շարունակ ապրել ու արարել է հայ ազգը՝ լինելով տեղաբնիկն այդ տարածքում: Պատմական Հայաստանն իր 15 աշխարհներով, մնացել է հայի գենետիկ յիշողութեան մէջ: Եւ այդ յիշողութեան եւ պատմութեան անբաժան մասն է Հայոց Համշէն գաւառը՝ հարուստ անցեալով ու դժուարութիւններով լինելով: Հնագոյն սկզբնաղբիւրները վկայում են, որ Հայոց Համշէն գաւառը գտնուել է Խաղտիքի երկրամասի հիւսիսարեւմտեան լեռնային հատուածում, եղել է Հայոց պետականութեան պատմութեան բաղկացուցիչներէն՝ իր կարեւոր տեղն ունենալով մեր պատմութեան մէջ:

Եւ ոչ միայն: Միջնադարում Համշէնն իր ուրոյն տեղն է ունեցել նաեւ հայ հոգեւոր կեանքում՝ լինելով Հայ Առաքելական եկեղեցու թեմերէն մէկը: Այս փաստը լիարժէք ներկայացրել է Համշէնի պատմութեան հետազոտող, բանասիրական գիտութիւնների թեկնածու, ԵՊՀ Արեւելագիտութեան ֆակուլտետի թուրքագիտութեան ամպլոնի դոցենտ, թուրքագէտ Լուսինէ Սահակեանը՝ իր «Համշէնը հայկական ձե-

ռագրերում» մենագրութիւնում:

Համշէնն այսօր ընդգրկուած է Թուրքիայի Ռիզէի նահանգի լեռնագոգերում՝ վարչականօրէն բաժանուած լինելով Չամլըհէնչի, Հեմշին (Համշէն), Հազար Համշէն, Չայլէի, Իքիզլերէ գաւառների:

Համշէնի պատմութեան մասին ամենայայտնի վկայութիւնը մեզ տանում է VIII դար. արաբական հալածանքներից խուսափող Համամ եւ Շապուհ Ամատունի իշխանները 789—790 թթ.-ին, Վասպուրականի Արտազ գաւառից մասամբ՝ Այրարատից), 12 հազար գաղթականներով տեղափոխուել եւ բնակութիւն են հաստատել բիւզանդական տիրապետութեան տակ գտնուող Խաղտիք (Խալդիա) բանակաթեմում: Բիւզանդիայի կայսր Կոստանդին VI-ի շնորհած Տամբար վայրում Համամ իշխանը հիմնել է Համամշէն (Համշէն) աւանը, որի անունով կոչուել է գաւառակը, հայ բնակչութիւնը՝ Համշէնցիներ, Համշէնահայեր, հէմշիններ: Քաջքար լեռան հիւսիսային լանջերի եւ շրջակայ ձորերի հետ կազմել է Համշէնի կիսանկախ իշխանութեան կորիզը:

Այս էջը կը հովանաւորեն Թորոս եւ Անի Մայրիկեան

ՀՕՄ-ի ԳԱՆԱՏԱՅԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

Եւ իր 10 մասնաճիւղերը կը շնորհաւորեն
Նոր Տարին եւ Ա.Ծնունդը
իրենց բարերարներուն, նուիրատուներուն,
բարեկամներուն եւ անդամներուն
website www.ars-canada.ca
e-mail ars-canada@bellnet.ca

«ԱՐԱՉ»
ՄԱՍՆԱՃԻՂ
ՎԱՆԳՈՒՎԸՐ

«ՌՈՒԲԻՆԱ»
ՄԱՍՆԱՃԻՂ
ԹՈՐՈՆԹՕ

«ՌՈՒԲԻՆԱ»
ՄԱՍՆԱՃԻՂ
ՈՒԻՆԾԸՐ

«ԱՐԱԳԱՍՏ»
ՄԱՍՆԱՃԻՂ
ՄԻՍԻՍՈԿԱ

«ՍԵՒԱՆ»
ՄԱՍՆԱՃԻՂ
ՕԹԹԱՈՒՎ

«ՍՕՍԷ»
ՄԱՍՆԱՃԻՂ
ՄՈՆԹՐԵԱԼ

«ԱՐԵՒ»
ՄԱՍՆԱՃԻՂ
ՀԱՄԻԼԹԸՆ

«ԱՐԱՉ»
ՄԱՍՆԱՃԻՂ
ՍԵՆԹ ԳԱԹՐԻՆՉ

«ՇՈՒՇԻ»
ՄԱՍՆԱՃԻՂ
ԼԱԻԱԼ

«ՄԵՂՐԻ»
ՄԱՍՆԱՃԻՂ
ԳԷՄՊՐԻԾ

XV դարում յիշատակում են Համշենի իշխան (պարոն) Առաքելը, Դաւիթ Ա., Վարդը, Վեքեն, Դաւիթ Բ.: Վերջինս 1489 թ. պարտուել է օսմանեան թուրքերից, որից յետոյ Համշենի հայկական իշխանութիւնը դադարել է գոյութիւն ունենալ: Համշենում նշանակուել է թուրք կառավարիչ, բայց գաւառակի անմատչելի ձորերի հայ ձորապետները երկար ժամանակ պահպանել են ներքին ինքնավարութիւնը: Գրչութեան կենտրոններ են եղել Սուրբ Խաչիկ հօր, Քոչտենց, Խուժկայ վանքերը: XIII դարի վերջին Համշենով անցել է Հեթում պատմիչը, 1406 թ.-ին՝ իսպանացի դիւանագէտ Կրավիխօն:

XVIII դարի վերջին — XIX դարի սկզբին Համշենի հայերի նկատմամբ իրականացուել է բռնի մահմետականացման քաղաքականութիւնը: Համշենն այսօր գոյատեւում է բացառապէս թուրքական միջավայրում՝ պահպանելով հայկական անցեալի մասին յիշողութիւնը:

... Սեղանիս ՀՀ ԳԱԱ (Գիտութիւնների Ազգային Ակադեմիա) Պատմութեան ինստիտուտի տնօրէն, պատմական գիտութիւնների դոկտոր, փրոֆեսոր Աշոտ Մելքոնեանի արժէքաւոր ուսումնասիրութիւններից մէկն է՝ «Համշեն. պատմաշխարհագրական ակնարկ (16-20-րդ դարեր)» յօդուածը: Գիտնականն այն ներկայացրել է Հայոց ցեղասպանութեան 90-րդ տարելիցին նուիրուած միջազգային գիտաժողովներից մէկի ժամանակ՝ Հայ Դատի եւ պահանջատիրութեան համատեքստում ներկայացնելով Համշենի պատմութիւնը:

Եւ ուշադրութեան արժանի դրուագներին մէկը հետեւեալն է.

«Պատմական գրականութեան մէջ կայ այն թիւր կարծիքը, թէ իբրեւ հայերն այստեղ յայտնուել են 8-րդ դարում, երբ, արաբական հալածանքներից խուսափելով, 789-790 թթ. Շապուհ Ա մատուռի իշխանի եւ նրա որդի Համամի գլխաւորութեամբ 12 հազ. գաղթականներ Արտազ, Արագածոտն, Կոտայք գաւառներից տեղափոխուել են բիւզանդահայատակ խաղտիք: Իրականում խաղտիքը, յաճախ մաս կազմելով Տայք աշխարհին, հնագոյն ժամանակներից եղել է հայաբնակ: Պատահական չէ, որ այստեղ ապրող առաջին բնակիչներին յոյներն անուանել են արմենոսալիբներ, այսինքն՝ խաղտիք-խալիբ երկրի հայ բնակիչներ: Ի դէպ՝ նման հայերը կազմել են ոչ միայն խաղտիքի, այլեւ ողջ Տայքի ու հիւսիսարեւմտեան Հայաստանի բնակչութիւնը՝ Ք.ա. 9-3-րդ դարերում՝ Արարատեան թագաւորութեան եւ Երուսաղեմականների ժամանակներում»:

Աշոտ Մելքոնեանն արձանագրել է մի կարեւոր փաստ. Համշենի կիսանկախ պետութիւնը, դիմակայելով ժամանակի

ուզմաքաղաքական վայրկեւորումներին՝ իր գոյութիւնը պահպանել է շուրջ 7 դար:

«Նկատենք, որ միջնադարեան Հայաստանի պատմութեան մէջ նման դէպքերը հազուադէպ են», գրել է նա:

Թուրքական շրջանակներն այսօր խեղաթիւրում են նաեւ Համշենի պատմութիւնը՝ նրանց վերագրելով թուրքական ծագում: Նրանց են միացել նաեւ ատրպէյճանցիները, ինչը Համշենի անցեալի նենգափոխութեան նոր դրսեւորումներից է: Հայոց պատմութեան կարեւոր մասը հանդիսացող Համշենի դէմ այս միտումնաւոր ու կեղծ «գիտական» յարձակումների եւ մեր գիտնականների կողմից տարուող ուսումնասիրութիւնների մասին զրուցել ենք ՀՀ ԳԱԱ-ի Պատմութեան ինստիտուտի տնօրէն, պատմական գիտութիւնների դոկտոր, փրոֆեսոր Աշոտ Մելքոնեանի եւ Երեւանի պետական համալսարանի Արեւելագիտութեան ֆակուլտետի դեկան, փրոֆեսոր, թուրքագէտ Ռուբէն Մելքոնեանի հետ: Նրանց զրոյցների միջոցով փորձել ենք ներկայացնել Համշենը եւ Համշենցիներին՝ պատմութեան քառուղիներում:

«Անգամ բռնի մահմետականացումից յետոյ Համշենը շարունակում է պահպանել ազգային նկարագրի բազմաթիւ տարրեր»

... Փրոֆեսոր Աշոտ Մելքոնեանի՝ վերը նշուած յօդուածում ընդգծուած է մի կարեւոր գաղափար, որը եւս պէտք է դրուել Հայ Դատի համար պայքարի ուզմաքաղաքական մօտեցումների հիմքում՝ «հասունացել է պայքարի յաջորդ՝ շատ աւելի վճռական՝ Թուրքիայի կողմից հայութեանը հատուցելու փուլին նպատակաուղղելու ժամանակը»: Եւ այդ իմաստով նա կարեւոր է համարել ընդգծել, որ ճանաչման գործընթացը «Հայ Դատի հետապնդման ուզմապարտութեան միայն մարտավարական աստիճանն է, իսկ վերջնական նպատակը՝ կորուսեալ հայրենիքի վերադարձը»:

Մեր՝ բնիկ տիրոջից զրկուած Պատմական Հայաստանի այս կարեւոր հատուածը՝ Համշենն ու Համշենցին նոյնպէս չպէտք է մոռացուեն, քանի որ Համշենի պատմութիւնն ու անցեալը ժխտելու թուրքական քարոզչութիւնը Հայոց ցեղասպանութեան հերքման եւ հայատեաց գործելակերպի շարունակութեան դրսեւորումներից է:

ԱՇՈՏ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ — Ելնելով ժամանակի նոր մարտահրաւէրներից եւ գիտակցելով ու իրատեսորէն գնահատելով հայ ժողովրդի ազգային իտէալների իրականացման համար մղուող պայքարի ճանապարհին նշարուող նոր պայմանների հեռանկարները՝ այսօր կենսական է դառնում նոր մօտեցումների, մարտավարական ձեւերի ընտրութեան խնդիրը: Այս տեսանկիւնից անհրաժեշտ է նորովի մեկնաբանել նոյնիսկ այնպիսի քաղաքական ինքնուրույն, որպիսին 1915 թուականից յետոյ մեր հայրենիքի ի սպառ հայաջնջման հանգամանքն է: Բանն այն է, որ այդ իրողութիւնը գերազանցապէս վերաբերում է քրիստոնեայ հայութեանը: Իսկ մահմետականացուած հայութիւնը, որն օտարացման ուղի էր բռնել դեռ միջնադարում, գարմանալի կենսունակութիւնը դրսեւորելով, իր ազգային դիմագծի շատ կողմերով, անգամ ազգային ինքնագիտակցութեամբ, դիմակայելով դարեր, գոյատեւեց ցայսօր: Ցաւալիւրդէն մինչեւ այժմ մենք աչքաթող ենք արել Հայ Դատի համար մղուող պայքարի նոր փուլում մեծ կարեւորութիւն ներկայացնող այս բացառիկ հանգամանքը: Միայն նկատենք, որ վերջին շրջանում արուած հետազօտութիւնները ցոյց են տալիս, որ այսօր Թուրքիայի Հանրապետութեան

Այս էջը կը հովանաւորեն Կարօ Եւ Նույիօ Ասիւսպէտեան

 ԲՕՄ-ի Մոնթրեալի
 «Սօսե» մասնաճիւղի վարչութիւնը
 կը շնորհաւորէ ձեր Նոր Տարին եւ
 Սուրբ Ծնունդը, մաղթելով որ 2021-ի
 բոլոր օրերը ըլլան բարեբեր, շէն
 ու պայծառ, առողջութեամբ եւ
 արեւշատութեամբ լի, երջանկութեամբ
 եւ բերկրութեամբ առլցուն:

արեւելեան եւ կենտրոնական նահանգներում, այսինքն՝ պատմական Արեւմտեան Հայաստանում ու յարակից գաւառներում մօտաւոր հաշուարկներով իսլամացած հայութեան շառաւիղների թիւն անցնում է մէկ միլիոնից, իրենց արմատները դեռ յիշող, երբեմն էլ՝ հայ զգացող այսպէս կոչուած «թաքուն» հայերին՝ 750 հազարից: Դա այն դէպքում, երբ պաշտօնապէս ճանաչուած քրիստոնէայ հայերի թիւը նոյն տարածքում պակաս է 5 հազարից:

— Պարո՛ն Մելիքեան, Հայոց Համէն գաւառի պատմութիւնը մեր հոգեւոր ժառանգութեան եւ պետականութեան պատմութեան կարեւոր մասն է: Որպէս պատմաբան՝ կը խնդրէի՝ Ձեզ յետադարձ հայեացքով գնահատել այս հանգամանքը:

— Առհասարակ հայոց պետականութեան պատմութեան նկատմամբ մեր մօտեցումները պէտք է վերանայել՝ այն իմաստով, որ մենք ոչ թէ դարեր շարունակ պետականութիւն չենք ունեցել, այլ՝ երբեմն չենք ունեցել: Այլ հարց է, որ թագաւորութիւնը՝ որպէս պետականութեան բարձրագոյն ձեւ, միջնադարում բացակայել է, բայց այն փոխարինուել է իշխանութիւնների պատմութեան: Այս իմաստով Համէնը եւս Հայոց միջնադարի ժամանակաշրջանի յստակ դրսեւորումներից է՝ վաղ միջնադարից մինչեւ նորագոյն ժամանակներում: Համէնը հանդիսանում էր հնագոյն պատմական Խաղտիք աշխարհի մի մասը՝ գտնուելով Արեւելեան Պոնտոսի լեռնաշղթայի շարունակութիւնը կազմող Պարխարի բարձրաբերձ լեռների հարաւային անտառապատ ու ջրառատ լանջերից մինչեւ Սեւ ծով՝ հիմնականում ընդգրկելով Փորթունա, Եւոզիոսի (Եւոզիոս, Եւոզիոսի) եւ Խաղտիք գետակների աւազանը: 8-րդ դարից կարողացել է պահպանել իր կիսանկախ վիճակը արաբական խալիֆայութիւնից, ապա մաս է կազմել Բագրատունեաց Հայաստանի եւ վերջինիս անկումից յետոյ պահպանել իր կիսանկախ կարգավիճակը: Սասունի, Զէյթունի, Շատախի, Սիւնիքի, Արցախի եւ լեռնային այլ համայնքների օրինակով Համէնը եղել է ինքնաբաւ՝ որոշակի քանակութեամբ հարկեր վճարելով պահպանել է կիսանկախ կարգավիճակը սելճուքներից, թուրքմենական ցեղերից, ապա նաեւ՝ Օսմանեան կայսրութիւնից: 18-րդ դարում Օսմանեան պետութիւնը նրանց պարտադրել է իսլամ, սակայն չի կարողացել վերացնել հայկական ինքնութեան միւս յատկանիշները՝ լեզուն, սովորոյթները եւ ամենակարեւորը՝ ազգային ինքնագիտակցութիւնը: Այդ ժամանակի հեղինակ Յակոբ Կարնեցիին Համէնի մասին գրում էր. «Ազգաւ հայ, կրօնով՝ վրացի կամ տաճիկ»: այսինքն՝ նրանք պահպանում էին ազգային ինքնագիտակցութիւնը, սակայն կամ իսլամադաւան էին, կամ՝ դարձել էին ուղղափառ-քաղկեդոնիկ:

— Իսկ որքանո՞վ ենք այսօր ճանաչում Համէնը ու Համէնցիներին՝ Օսմանեան կայսրութեան վարած ցեղապան քաղաքականութեան հետեւանքով մոռացուած մեր ազգի այս հատուածին:

— Այսօր Համէնի մի հատուածը՝ յատկապէս Հոպան կամ Խոպան եւ եւս 2 տասնեակ գիւղեր շարունակում են մնալ հայախօս ու շարունակում են խօսել էրզրումի բարբառի՝ Համէնի ենթաբարբառով: Իսկ թրքախօս Համէնցիների զգալի մասը ունի առաւել թուրք ազգայնական ինքնութիւն:

Փրոֆեսոր Աշոտ Մելքոնեանը նշում է, որ բարեբախ-

տաբար, այսօր շարունակում են ուսումնասիրութիւնները Համէնի ուղղութեամբ.

— Այդ գործում մեծ դեր ունեն յատկապէս թուրքագէտ Լուսինէ Սահակեանը, Սերգէյ Վարդանեանը եւ ուրիշներ: Նրանք արդէն ունեն արժէքաւոր ուսումնասիրութիւններ: Իսկ Համէնի ուսումնասիրութիւնը պէտք է դրուի պետական բարձր մակարդակի վրայ: Նրանց՝ Համէնցիների հետ պէտք է լինել շատ զգոյշ եւ նուրբ վարուելաձեւ ունենալ՝ նախ նրանց չվնասելու, վախի մթնոլորտում նրանց հայկականութիւնից չվանելու եւ իրական արմատներին վերադարձնելու նպատակով: Յատկապէս բարդ է աշխատանքը Բաշ-Համէնում կամ Վերին Համէնում, որտեղ շատ են թրքախօս Համէնցիները եւ հնարաւորինս խորշում են դրսից եկած հայութեան հետ շփումից՝ իրենց նկատմամբ իշխանութիւնների ճնշումներին չենթարկուելու պատճառով:

— Իսկ ի՞նչ դեր պետք է ունենայ մեր պետութիւնը եւ յատկապէս Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքութիւնը՝ նրանց հայ ժողովրդի գիրկը վերադարձնելու համար:

— Այսօր պետական մակարդակով նման աշխատանքներ չեն իրականացւում: Եւ իմ համոզմամբ՝ մեր պետական մարմինները խուսափում են՝ չունեցած միջպետական յարաբերութիւնները չբարդացնելու մտահոգութեամբ: Այստեղ կարեւորում են եկեղեցու դերը, որը երբեմն, հանդէս է բերում չափից աւելի զգուշաւորութիւն: Իմ խորին համոզմամբ՝ սա արդարացուած է, յատկապէս Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքութեան պարագայում, որի իրաւասութեան ոլորտում է այս խնդիրը: Պատահական է, որ տասնամեակներ առաջ՝ 1960-ականներին Թուրքիայում տեղի ունեցած երկրաշարժի ժամանակ Պոլսոյ Հայոց Պատրիարք Շնորհք Արքեպիսկոպոս Գալուստեանը քրտացած, իսլամ ընդունած բազմաթիւ հայ մանուկների բերեց Կ. Պոլիս եւ նրանց կրթութեան տալով՝ վերահայացրեց: Այդ երեխաների թիւում էր նաեւ Հրանդ Տինքի ապագայ կինը՝ Ռաքէլը: Եթէ աւելի կոշտ իշխանութիւնների օրօք հնարաւոր էր դա անել, ապա նման գործ կարելի է կատարել նաեւ այսօր, երբ քիչ թէ շատ տանելի մթնոլորտ է՝ ազգային խտրականութիւնների իմաստով:

Թուրքական պատմագիտական շրջանակների կողմից Համէնի անցեալը խեղաթիւրելու քարոզչութիւնը անհետեւանք էր անցել: Անդրադառնալով այս խնդրին՝ փրոֆեսոր Աշոտ Մելքոնեանն առանձնացնում է ցաւալի մի իրողութիւն, որի հետ հնարաւոր է հաշուի չհասնել.

— Համէնցիներին այդ իրողութիւնն էլ աւելի է մղում զգուշաւորութեան: Իսկ թուրքական պաշտօնական մօտեցումն այն է, որ Համէնցիները չփորձեն վերադառնալ իրենց արմատներին եւ շարունակեն մնալ «թուրքական հասարակութեան անբաժան մաս», որով էլ պէտք է բացատրել Համէնցիների առանձին շերտերի ակրեսիւ վերաբերմունքը հայութեան նկատմամբ:

— Պարո՛ն Մելիքեան, Համէնագէտներն ու բազմաթիւ Համէնցիներ ահագանգում են, որ Համէնի պատմութիւնը սկսել են «սեփականացնել» նաեւ ատրպէյճանցիները: Ի՞նչ է քաղաքական եւ քաղաքական ունի ատրպէյճանցի «պատմաբանների» այս հետեւողական գործունէութիւնը:

— Վերջին տարիներին, նկատում է փրոֆեսոր Աշոտ Մելքոնեանը, ատրպէյճանցիները սկսել են «արջի ծառայութիւն» մատուցել իրենց աւագ եղբայրներին եւ աւելի

Միս Լէր կը հովանաւորեն Քարգէն եւ Սիւնիք Կարասպետեան

«ՀՈՐԻԶՈՆ»ի 20րդ բացառիկը կը հովանաւորեն՝

Գրիգոր եւ Արփի Շիրիլեան
Նազարէթ եւ Լորի Նազարեան
Արա, Նայիրի, Սեւակ եւ Քամի Գրծիքեան
Փոքրիկներ Ալէք եւ Լոռի Օլթաճեան
Ռաֆֆի եւ Անի Պէքմէգեան
Վիզէն եւ Անահիտ Յովսէփեան
Նորայր եւ Ծովիկ Սէրէնկիւլեան
Սագօ, Արագ, Լեւոն եւ Լենիա Եաղճեան
Բժ. եւ Տիկ. Անտրէ եւ Նաթալի Պէշլեան
Սիմոն եւ Սիլվա Փօլատեան
Բժ. Օհան եւ Սեդա Թապաքեան
Շանթ, Ալին, Լէա եւ Լարա Տօնապետեան

Փոքրիկներ Վանա եւ Շալօ Գարայեան
Գրիգոր Տէր Ղազարեան
Արսօ եւ Ալինա Գարրիլեան
Վրէժ եւ Կարին Գասամանեան
Մոնթրէալի Հայ Կեդրոնի Տարեցներու Միութիւն
Զաւէն եւ Վարսենիկ Սարգիսեան
Բարեկամ մը
Սիմոն եւ Մարալ Հասրըճեան
Բժ. Սարգիս Երեցեան
Դուին, Շանթ եւ Սեւան Տօնապետեան
Լեւոն եւ Բժ. Անի Հասրըճեան
Վարանդ, Թամար, Ալիք եւ Սիլիա Պարսամեան

**Pharmacie
Levon Benohanian et
Mher Koubelian Inc.**
Pharmaciens-propriétaires

T 450 688-4111
F 450 681-5525
proximlaval@gmail.com

3915, Boulevard Samson
Laval, QC H7W 2G1

Lun. au vend. : 8h30 à 21h
Sam. et dim. : 9h à 17h
Infirmière (jeudi) : 8h30 à 15h

Անվճար սպասարկութիւն մինչև ձեր տունը.
Շարքական դեղատուփիկի պատրաստութիւն.
Ազատ փոխադրում ձեր դեղացանկի (dossier)
այլ դեղարանէ. Դեղերու պատուաստում
(vaccination) հիւանդապահի կողմէ.

Բուժական հետեւում՝
արեան բարակութեան (INR), շնչերակային
ճնշման (tension artérielle), արեան շաքարի
(glycémie capillaire), արեան մաղձաճարպի
(cholesterol), եւն.

«կաթոլիկ» են դարձել, քան՝ Հռոմի պապը: Թուրքերին հաճոյանալու համար նրանք աւելի շատ ժխտողականութիւն են դրսեւորում, քան՝ նոյնիսկ թուրքերը Հայոց ցեղասպանութեան հարցում: Ատրպէյճանցիները Ֆինանսական լուրջ միջոցներ են ներդնում, հնարաւոր բոլոր եղանակներով ամբողջ աշխարհում պայքար են տանում հայութեան դէմ: Աւելին, փորձում են հակասութիւններ սերմանել հայերի եւ տարբեր ժողովուրդների միջեւ:

Եւ վերջին ժամանակներս սկսել են յաճախակի խօսել Զաւախքի խնդրի մասին՝ փորձելով վրացիներին ներշնչել մի թիւր տեսակէտ, թէ իբր Զաւախքի հայութիւնը սեպառատիտական ճգնաժամներ է հանդէս բերում եւ իբր վտանգ է ներկայացնում Վրաստանի տարածքային ամբողջականութեանը: Մինչեւ անգամ փորձում են նաեւ հայ-ռուսական յարաբերութիւնների վրայ բացասական ազդեցութիւն ունենալ՝ ռուս գրող եւ դիւանագէտ Ալեքսանդր Գրիբոյեդովի՝ 1829 թ. փետրուարին տեղի ունեցած սպանութիւնը վերագրել հայերին՝ այն դէպքում, երբ իրենք զբաղուած են բոլոր հարեւանների պատմութիւնն ու մշակոյթը գրականելով: նրանք լեզգիների նախնիների՝ աղուանների պատմութիւնը համարում են իրենցը՝ այն դէպքում, երբ իրենք թուրքալեզու են, լեզգիները՝ կովկասեան-դաղստանեան ժողովուրդ են: Ատրպէյճանական են համարում իրանական՝ սեֆեան, աւշարների եւ դաւարների շահական տոհմերի պատմութիւնը, մինչեւ անգամ՝ թուրքմենական կոյունլու ցեղերի պատմութիւնը: Վաղուց արդէն պետական մակարդակով Արեւելեան Հայաստանը՝ իր մայրաքաղաք Երեւանով ու Սուրբ Էջմիածնով, համարում են աղուանական-ատրպէյճանական: Վերջերս էլ գրոհեցին վերջին հարեւանի՝ վրացիների վրայ. երբ ծագեց Դաւիթ Գարեջիի ուղղափառ-վրացական վանական համալիրի պատկանելութեան հարցը, Ատրպէյճանի Գիտութիւնների ակադեմիայի Պատմութեան ինստիտուտի տնօրէն, ակադեմիկոս Եաղուպ Մահմուդովը յայտարարեց, որ Արեւելեան Վրաստանն իր թրիլիս (այսինքն՝ Թիֆլիս) մայրաքաղաքով ատրպէյճանական տարածք է, որն իբր յանիրաւի՝ Ստալինի մեղքով միացուել է Վրաստանին: Այս ամէնը պետական մակարդակով իրականացուող կեղծարարութիւն է, բոլոր հարեւանների նկատմամբ տարածքային յաւակնութեան վառ դրսեւորում: Անշուշտ, մասնագէտները քաջատեղեակ են այս ամէնին եւ պատահական չէ, որ միջազգային հեղինակաւոր ֆորումներում միշտ մատնանշում են ատրպէյճանական «պատմագրութեան» ընդգծուած կեղծ նկարագիրը:

Հայոց պատմութեան դէմ ուղղուած բոլոր դրսեւորումներին ՀՀ ԳԱԱ Պատմութեան ինստիտուտը պատշաճ մակարդակով է արձագանգում: Փրոֆեսոր Աշոտ Մելքոնեանը կարեւորում է այն գործօնը, որ վերջին տասնամեակի ընթացքում թուրք-ատրպէյճանական կեղծիքները բացայայտող աշխատութիւնները հրատարակում են նաեւ օտար լեզուներով: Եւ դա իրականացում է գիտականօրէն փաստարկուած նիւթի լուրջ քննութեամբ եւ զուտ գիտական ու զուսպ մակարդակով՝ ի ցոյց դնելով նրանց կողմից շրջանառուող դրոյթների ողջ անակնութիւնը: Նման ծանրակշիռ աշխատութիւններից մէկն էլ եղել է Երեւանի 2800-ամեակին նուիրուած կղերկտիւ մենագրութիւնը:

— Ատրպէյճանը չունի անցեալ եւ պատմութիւն: Կարո՞ղ ենք ասել, որ Համշէնի պատմութիւնը եւս խեղաթիւ-

րելով՝ նրանք ձգտում են իրենց գոյութիւն չունեցող ներկայութիւնը ցոյց տալ Հայկական բարձրաւանդակում եւ իրենց վերագրել հնագոյն անցեալ:

— Միանշանակ՝ այո՛: Այդ առիթով հետեւեալն ասեմ. երբ 2019 թ. Նոյեմբերին Ղազախստանում էի՝ միջազգային գիտաժողովի ժամանակ դազախ պատմաբանների հետ քննարկում էինք մեր ժողովուրդների պատմութեան հետ կապուած հարցեր: Եւ ի պատիւ իրենց, նրանք փաստեցին, որ ի տարբերութիւն ատրպէյճանցիների եւ թուրքերի (որոնք Միջին Ասիայից ու Փոքր Ասիայից Այսրկովկաս թափանցելով, ամրացել են հայերի, յոյների, ասորիների, վրացիների տարածքներում)՝ իրենք շարունակում են ապրել թուրքերի նախնական հայրենիքում եւ պատմութիւնը կեղծելու բնաւ ցանկութիւն չունեն:

Այսօրուայ ահռելի լրատուութեան պայմաններում, իմ խորին համոզմամբ, թուրքերի ու ատրպէյճանցիների՝ ուրիշ ժողովուրդների պատմութեան ու մշակոյթի իւրացումը, անխուսափելիօրէն դատապարտուած են ձախողման: Ինչպէս թուրքիան, այնպէս էլ Ատրպէյճանը շարունակում են մնալ բազմազգ կայսրութիւններ, որտեղ մշտապէս ոտնահարում են տեղի ժողովուրդների իրաւունքները. երեւոյթ, որը չի կարող լինել յարատեւ եւ, ի վերջոյ, յանգեցնելու է այդ կայսրութիւնների տրամաբանական վախճանին:

...Դարձեալ վերընթերցում եմ Աշոտ Մելքոնեանի «Համշէն. պատմաշխարհագրական ակնարկ (16-20-րդ դարեր)» յօդուածը, որտեղ փրոֆեսորն առաջ է քաշում մի շատ կարեւոր փաստ եւս. 1890-ականներից սկսած, Օսմանեան իշխանութիւններն «իրենց հայակուլ գործունէութեան մէջ խտրականութիւն չդրեցին անգամ մահմետականացած հայերի նկատմամբ»: Եւ զանգուածային ջարդերի ժամանակ կոտորուեցին ու տեղահանուեցին նաեւ մահմետականացուած Համշէնցիները: Նրանցից փրկուած հատուածը յետագայում հանգրուանեց Սեւ ծովի արեւելեան առափնեայ շրջաններում եւ Հիւսիսային Կովկասում՝ շարունակելով զարգացնել իրենց մշակոյթը:

— Այսօր ցեղասպանութիւնից 105 տարի անց կարող ենք հպարտութեամբ ասել, որ մեր կորուսեալ Հայրենիքի՝ Արեւմտեան Հայաստանի նկատմամբ նոր սերունդների պատմական յիշողութիւնը շատ թարմ է, իսկ արեւան կանչը՝ զօրաւոր: Ներկայիս Հայաստանի Հանրապետութիւնում, Սեւ ծովի առափնեայ շրջաններում ապրում են հարիւր հազարաւոր հայեր, որոնք երբեք չեն մոռանում օտարի ձեռքում մնացած իրենց հայրենիքի՝ այսօր յուշ ու հեքիաթ թուացող պատմութիւնը: Սակայն պատմութիւնն ունի իր անակնկալները, ժամանակներն՝ իրենց քաղաքական մարտահրաւէրները: Այդ պատմական յիշողութեամբ զինուած՝ մենք պէտք է պատրաստ լինենք ընդունելու պատմութեան մարտահրաւէրները եւ արժանի լինելու հայրենի հողի տառապալից կանչին, առաւել եւս, որ ինչպէս իրաւացիօրէն նշում է մեր մեծ գրող Մուշեղ Գալշոյեանը, հողը երբեք չի մոռանում իր իրական տիրոջը: Արժանի լինենք այդ հողին տէր դառնալու առաքելութեանը,՝ տարիներ առաջ գրած իր մտքերն է վերահաստատում ՀՀ ԳԱԱ Պատմութեան ինստիտուտի տնօրէն, փրոֆեսոր Աշոտ Մելքոնեանը:

Պատրաստեց Յասմիկ Պողոսեանը

Այս էջը կը հովանաւորեն ՔԺ. Է. Կիւր. Կրուչըն Է. Յասմիկ Պատմաճեան

WWW.ADAMSELEVATOR.CA

*EDUARDO, PEDRO AND JOYCE
OUGHOURLIAN*

***IN BUSINESS FOR OVER 40 YEARS
RENOVATION, REPAIRS, MAINTENANCE,
INSTALLATION OF ELEVATORS,***

RBQ# 1812-6474-22

CARROSSERIE PRISME
Peinture & Débosselage
Garage Agréé

**Expert en
Infiniti et Acura**

INFINITI

ACURA

Raffi Koushian
Propriétaire

**1430 rue Michelin Laval, Qc. H7L 5C2
Tél: 450 967-3948 • Fax : 450 967-1642
carrosserieprisme@bellnet.ca**

«Ամբողջական Հայաստան, ամբողջական հայություն». Բոլորս միասին կը հաւատա՞նք ասոր, թէ՞ ոչ

Տանտէ՛ր, թէ՞ վարձակալ

Յաճախ, երբ անճրկած ենք, երբ ելք չենք գտներ մեզ ճգմող տազնապաններէն, յանկարծ ճշմարտութիւնը կը բացայայտուի երգիծագրի մը կողմէ:

Սոյն յօդուածը գրելու կը պատրաստուէի, երբ դիմատետրի էջիս վրայ երեւացաւ Լեւ Կամսարի սա դիպուկ խօսքը, զոր բարեկամ մը ուշադրութեանս յանձնեմ էր այս առաւօտ.

— Իմ կարծիքով, չարժէ ամեն գնով ազգ լինել: Իւրաքանչիւրը թող իր կարողութեանը նայի: Եթէ մէկը չի կարողանում ազգ լինել, պէտք չէ գօտել: Նա կարող է լիկուրդացնել իր հատ ու կենտ ազգային արժէքները, երկիրը վաճառել և գնալ մի մեծ ազգի մօտ որպէս վարձուոր ապրել: Աշխարհում բոլորն են տնատէր: (տես Հինգշաբթի 30 — «Կարմիր օրեր», 1957)

Տարինե՛ր, տասնամեակներ՝ առաջ ըստւած այս սուր խօսքը անգամ մը եւս կու գայ մեզ խայթել, հարուածել՝ անողոք կերպով. կարծես բան չէ փոխուած, չէ փոխուած մեծ երգիծագրին ժամանակներէն՝ խորհրդային տարիներէն ի վեր, չէ փոխուած անկէ շատ աւելի կանուխ ժամանակներէ ի վեր:

Իսկապէս արժանի՞ ենք, թէ՞ արժանի չե՛նք ազգ կոչուելու:

Յաւակնութիւնը չունիմ, որ կրնամ պատասխանել այս հարցումին, ոչ ալ այն բոլոր հոգեկիչ հարցումներուն որ ինծի ալ կ'ուղղուին ընկերներու, բարեկամներու, ծանօթներու կամ անծանօթներու կողմէ: Փոխարէնը այդ ու շատ այլ հարցումներու ամբողջ հոսանք մը յորձանուտի կը վերածէ միտքս:

Այո՛, 2020 նոյեմբեր 9–10 Հայաստանի անունով յանձն առնուած անձնատուութիւնը բազում հարցումներ կը

ստեղծէ մեր մտքերուն մէջ, եւ անկէ ի վեր թաւալող ժամանակը տակաւին մեզի չի շնորհեր անոնց պատասխանները գտնելու, նոյնիսկ պատահածը հասկնալու կարելիութիւնը: Կ'ենթադրեմ բանիմաց մարդիկ, եթէ կրնան տակաւին, պիտի փորձեն այդ ընել՝ մանրամասն քննութեան ենթարկել ազգային այս նոր Աղէտը, բացատրել անոր պատճառները, նոյնիսկ փորձել անոր հետեւանքները մեղմացնելու ճամբաներ որոնել:

Մենք սակայն՝ հասարակ «քաղաքացիներս», այսինքն՝ ինքզինք այս ազգի գաւակները դաւանողներս՝ առանց «զօռ»ի, առանց որեւէ այլ պատկանելութեան խտրութեան (կուսակցական, դաւանական, դասակարգային եւ այլն), անկեղծօրէն հարց տալու ենք մենք մեզի՝ ո՞վ ենք մենք եւ ի՞նչ կ'ուզենք:

Այո՛, ո՞վ ենք եւ ո՞վ կ'ուզենք ըլլալ կամ կը կարծենք ըլլալ:

Արդարօրէն կը հպարտանանք մեր անցեալով, մեր հաւաքական երկարակեցութեամբ, բայց գիտե՞նք՝ ինչո՞ւ մեր հայրենիքը իր փառքի օրերու 400 000 քառ. քմ տարածքներէն կծկուեր է 29 000 քառ. քմ հողաչերտի մը մէջ, որ, ազատագրեալ Արցախի ալ ճանաչումով՝ պիտի դառնար շուրջ 40 000, այսինքն մէկ տասներորդը պատմականին: Իսկ հիմա՞:

Մեր թուաքանակի ջախջախիչ մեծամասնութեամբ այսօր կ'ապրինք այդ տարածքներէն դուրս: Կամայ-ակամայ: Վերանկախացած կամ... «վերանկախացած» մեր հայրենիքի այս անցնող առաջին երեսնամեակին մենք զանգուածային կերպով չվերադարձանք մեր հողերը: Քիչեր միայն կարողացան, համարձակեցան: Բայց աւելցաւ դուրսը ապրողներու համրանքը: Ինչո՞ւ:

Արդարօրէն կը հպարտանանք մեր ժառանգած մշակոյ-

Սիւսէր կը հոգիամաւորեն Սեւան, Մարախի եւ Արմա Ռայրամյուլեան

Integrity, trust, client focus and commitment to your success!

Since 2002, Nahabedian Wealth Management Group has been providing comprehensive services designed to address your financial concerns, simplifying your life, and giving you the confidence of knowing that your portfolio is in the care of trusted professionals.

Creating a lasting legacy for yourself, your family and your community. Our mission is to help our clients be and feel financially secure.

Contact us today to build a personalized plan designed to meet your goals, protect and grow your wealth.

Paul B. Nahabedian
Vice-President, Portfolio Manager
514-878-5111 | paul.nahabedian@rbc.com

Nahabedian Wealth Management Group of RBC Dominion Securities
1 Place Ville Marie, 5th Floor
Montreal, QC H3B 1Z3
www.paulnahabedian.com

**Wealth Management
Dominion Securities**

RBC Dominion Securities Inc.* and Royal Bank of Canada are separate corporate entities which are affiliated. *Member-Canadian Investor Protection Fund. RBC Dominion Securities Inc. is a member company of RBC Wealth Management, a business segment of Royal Bank of Canada. © / ™ Trademark(s) of Royal Bank of Canada. Used under licence. © 2020 RBC Dominion Securities Inc. All rights reserved. 20_90327_C100_004

CASSANDRA HEALTH CENTRE
 I.D.A. PHARMACY
CASSANDRA CLINIC
 WALK-IN & FAMILY PRACTICE
 416.331.9111
 Dr. Marinossyan accepting new patients (416) 331-9111

Dr. Rupert Abdalian Family Physician
Dr. Mari Marinossyan New Family Doctor
Dr. Omayma Fouda Family Physician
Dr. H. Kavazanjian Family Physician
Dr. I. Manhas Family Physician

- Դեղագիրներու պատրաստութիւն՝ շաբաթական յատուկ տուփերու մէջ:
- Արեան ճշման քննութիւն եւ հետետղականութիւն՝ անվճար
- Շաբաթախտի քննութիւն
- Դեղերը իրենց հասցէներուն առաքելու անվճար պատասխանութիւն
- Տարեցներու 10% զեղ
- Կը յարգենք եւ սիրով կը կատարենք բոլոր ապահովագրական ընկերութիւններու պայմանները
- Walk-In Clinic բաց է շաբաթը 6 օր: Կրնաք թփչկները տեսնել առանց ժամադրութեան:

Դիմեցէք մեզի եւ պիտի դատարար մեր մնայուն յաճախորդը:

հասցէ՝ 2040 Victoria Park Ave.
(Victoria Park & Cassandra)
Toronto, Ontario M1R 1V2
Tel : (416) 449-2040 Fax: (416) 449-2048

CASSANDRA I.D.A. PHARMACY

ՍԵՓԱԿԱՆԱՏԻՐ՝
ՊԱՆԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔ

ԴԵՐԱԳՈՐԾՆԵՐ՝
ՄԱՐԱԼ ՊԱՆԵԱՆ
ՎԱՐՏԱՆ ՊԱՆԵԱՆ

ARMENIAN MEDICAL CENTRE
& PHARMACY

PHARMACISTS
SARKIS BALIAN, BScPhm, RPh
MARAL BALIAN, PharmD, RPh
VARTAN BALIAN, PharmD, RPh

Walk-in Clinic onsite: (416) 331-9111

Թով: Որքա՞ն տէր ենք անոր: Ծանօթ ենք անոր: Կ'ապրի՞նք անով: Եւ ի՞նչ աւելցուցինք մենք անոր վրայ: Կապկումներէ ու կրկնումներէ անդին: Ի՞նչ նոր փայլատակումներ եղան, համաշխարհային քաղաքակրթութեան վրայ ի՞նչ յաւելում կատարեցինք մեր նոր ստեղծագործութիւններով, գիտութեամբ ու մասամբ նորին:

Որքա՞ն հպարտ ենք մեր ոսկեղենիկ լեզուով: Մեզմէ քանի՞ն, Հայաստանի մէջ թէ՛ Սփիւռքի, կրնայ անսխալ երկու տող տակ-տակի գրել, երկու խօսք յանպատրաստից արտասանել: Արտերկրի բազմամիլիոն մանուկներէն ու պատանիներէն քանի՞ն հայկական վարժարան կը յաճախէ, կրնայ յաճախել, ծնողքը կ'ուզէ՞, որ յաճախէ:

«Յաղթելո՞ւ» էինք... Որքա՞ն պատրաստուած էինք յաղթելու՝ երգելէ ու ծափելէ անդին: Կրցե՞ր էինք կուտակել անհրաժեշտ ներուժը՝ մարդկայինը, նիւթականը, տնտեսականը, քաղաքական-յարաբերականը, բայց մանաւանդ գիտականն ու գինականը: Ինչո՞ւ է էինք կրցեր: Ասկէ ետք պիտի կարենա՞նք:

Ու «միասնական» էինք, միացեալ: Նոյնիսկ հռչկագիր ստորագրեցինք Մեծ եղեռնի հարիւրամեակին: Եւ կ'ուզենք թշնամիին առջեւ մի՛շտ այդպէս երեւիլ: Սակայն վտանգաւո՞ր էր այդ միասնականութիւնը: Մեզ իբր խամաճիկ խաղցանել ուզող գերութեան համար հանդուրժելի չէր մեր միակամութիւնը: Պէտք է վերածուէինք հակադիր մասերու՝ «սեւ» ու «սպիտակ»:

Ու չկրցանք չենթարկուիլ: Ասկէ ե՞տք:

Իսկ ի՞նչ է մեր ուզածը՝ բոլորի՞ս ուզածը: «Ազատ, անկախ, միացեալ»: Ազգովին որդեգրե՞ր ենք այս նպատակը, թէ՞ ոչ:

Կամ՝ «Ամբողջական Հայաստան, ամբողջական հայութեամբ»: Բոլորս միասին կը հաւատա՞նք ասոր, թէ՞ ոչ:

Այս նպատակները ազգի՞նն են, թէ՞ անոր մէկ փոքր,

անուղղայ մասին նպատակներն են: Կամ՝ երազները:

Եւ ինչպէ՞ս կ'երեւակայենք կեանքը այդ ապագայ, այդ երազային կեցութեան մէջ:

Սպարազինեալ, թշնամիներով շրջապատուած, միշտ յարձակումի հաւանականութեան ենթակա՞յ, թէ՞ խաղաղ, շրջապատին հետ հաշտ ու գործակից, միասնաբար աւելի լաւ աշխարհ մը ստեղծելու ջանադիր: «Երջանի՛կ»...

Աշխարհ մը ուր վերջ գտած ըլլայ ընչաքաղցուցիչներն ու նիւթապաշտութիւնը, որ զերծ ըլլայ ամեն բռնութենէ, ձերբազատած ամեն խտրականութենէ, ուր իւրաքանչիւր հաւաքականութիւն վայելէ ապրելու՝ մարդավայել՝ ապրելու անսակարկելի իրաւունք, ուր ունենայ ազատօրէն իր Աստծոյն աղօթելու, անկաշականդ իր երգերը երգելու, ստեղծագործելու եւ իր ինքնուրոյն մշակոյթով սեփական ինքնութիւնը դրսեւորելու անբռնաբարելի հնարաւորութիւն, ուր յառաջանայ մարդու գոյութեան սպառնացող բոլոր բնական ու անբնական վտանգները յաղթահարելու համամարդկային պատրաստակամութիւն:

Ի՞նչ կ'ընենք այս աշխարհը յառաջացնելու համար: Մեզմէ իւրաքանչիւրը անհատապէս, ու ազգը՝ որպէս հաւաքական ուժ: Ո՞ւր են մեր աստղերը աշխարհի բեմերուն վրայ: Ո՞ւր են մեր առաջամարտիկները աշխարհի ա՛յդ ճակատներուն վրայ:

Այո՛, երկար է ճանապարհը մեր առջեւ՝ կորուսեալ դրախտը վերագտնելու համար: Պիտի պայքարի՞նք, պիտի արժեցնե՞նք մարդ ըլլալու մեր կոչումը, հայ ըլլալու մեր արժանապատիւ գոյութիւնը: Առանց յոյսը կորսնցնելու: Անվհա՛տ:

Այլ խօսքով, պիտի ըլլա՞նք տանտէր լիբրաւ...

ՎՐԷԺ-ԱՌՄԷՆ

Այս էջը կը հովանաւորեն Ռամբիկ Եւ Պրսի Գարսայեան

VINNIE GAMBINI

FAUBOURG BOISBRIAND

L'ENDROIT IDÉAL POUR VOS GROUPES
ET VOS OCCASIONS SPÉCIALES!

Dîner, Souper et 5@7 au Bar
Le lieu privilégié des
gens d'affaires,
entre ami(e)s ou en famille.

 Joignez-nous
vinnie gambinis boisbriand

3360 des Grandes Tourelles, Boisbriand, Qc J7H 0A2 450.420.5000

Réservez dès maintenant

450.420.5000

Jacques Varbedian

Digital

Professional Photography & Video

CALL us 416-722-9225

Արցախեան Պատերազմի Սպիտակ եւ Մոխրացած Սպիտակի Կողմերը

«Պէտք է անդադար գորացնել ազգի ռազմունակութիւնը, մարտական ոգին, բանականութիւնը, երբեւէ չզրկել իր յուսալի ապաւէնէն նուրէն, քանզի սուրբ, որ միշտ պատրաստ է շողալու, խաղաղութեան պահպանման լաւագոյն երաշխիքն է»:

Ֆրանսացի Փիլիսոփայ Ալպեր Գամբու

Նոյեմբեր 7-8 «Պատերազմի սպիտակ կողմը»

Այո՛, պատերազմը կործանարար մեծագոյն չարիք է, սակայն պէտք է անտեսել «ամէն չարիքի մէջ բարիք կայ» իրողութիւնը:

Ի՞նչ «բարիքներ» տուաւ մեզի արցախեան թէժ պատերազմը, որուն ամենակործանարար կողմը, մեր երիտասարդ սերունդի դարուն կեանքերու սրբազան զոհաբերութիւնն էր... ապա տարածքներու կորուստը:

Պատերազմի սպիտակ կողմի առաջին երանգը, մեր ազգային ոգիի զարթօնքն էր, վերադարձն էր դէպի մեր արմատներ:

Պատերազմի մեկնարկէն անմիջապէս ետք, «մեր ժողովուրդը ազգ դարձաւ» եւ ազգը՝ բանակ: Հայը ապրեցաւ միասնական եւ դարերէ ի վեր կերտուած իր իսկական կերպարով:

Պատերազմի ընթացքին, մեր հերոսները իրենց տեսակով ապացուցեցին, որ «Սասունցի Դաւիթ»ը ոչ թէ առասպել է, այլ մերօրեայ իրողութիւն, առօրեայ կեանք:

Առաջնագիծին պայքարող յունահռոմէական ոճի ըմբիշ, ողիմպիական խաղերու ակոյտեան Միհրան Յարութիւնեան ըսաւ, - «Այստեղ մեր նախնիները ապրած են, այստեղ մեր տուներն ու հողերն են: Ես տրամադրուած չեմ մեռնելու, բայց եթէ հարկ ըլլայ, ուրեմն ես այստեղ կը մնամ ու կը մեռնիմ իմ հողիս մէջ, քան այդ օրը կը տեսնեմ իմ աչքերով»: Այսպիսին էր պատերազմի դաշտին մէջ մահուան աչքերուն նայող մեր պայքարող տղաներու ոգին...

Հերոսածին հայրերու եւ մայրերու մէջ եղան անասելի արիւնթիւն ցուցաբերող անհատականութիւններ. Արցախցի յայտնի լրագրող, հրապարակախօս Միքայէլ Հաճեան, որուն մէկ որդին զոհուեցաւ արցախեան քառօրեայ պատերազմին, երկրորդը՝ վերջերս ընթացող ճակատամարտերուն, կոչով դիմեց հանրութեան՝ ըսելով, որ չվհատին, պահեն իրենց ներքին ուժը եւ շարունակեն յամառօրէն պայքարիլ, գինուորագրուել եւ կանգնիլ հայրենիքի պաշտպաններու կողքին:

Բազում հայրեր մարտի դաշտ գացին իրենց որդիներուն հետ, անոնցմէ մէկը տուն վերադարձաւ իր զոհուած զաւակին հետ, սակայն վերադարձաւ միայն յուղարկաւորելու համար, եւ յաջորդ օրը դարձաւ ռազմաճակատ:

Որդեկորոյս բազում մայրեր խոր ցաւ ապրելով հանդերձ, հպարտացան իրենց զաւակներուն սիրագործութիւններով եւ պայքարը մինչեւ վերջ շարունակելու կոչ ըրին:

Այս պատերազմին ալ Արշակ Թադաւորին ուժ տուող հողը շարունակեց արիւնթիւն տալ եւ յարատեւ պիտի տայ:

Այս առումով մենք սահմանին յաղթեցինք, հայ մար-

տիկի ահաբեկիչներն անգամ ահաբեկող սիրագործութիւններն ու մարտունակութեան համբաւը տարածուեցաւ աշխարհով մէկ:

ՌԴ Հետախուզութեան գնդապետ Ալեքսանդր Ժիրին վկայեց, - «Մէկ հայ գինուորը կրնայ միայնակ կռուել Ալիեւի ահաբեկչական մէկ զօրամիւտերուն դէմ եւ մէկ միլիմետր անգամ չնահանջել: Հայերը ունին մարտական բարձր ոգի, որ անգնահատելի է»:

Հայ մարտիկները պատերազմին ցուցաբերեցին փայլուն մարտունակութիւն եւ անոնց շնորհիւ օտարներ անգամ «հայացան». Արցախի մէջ WarGonzo նախագիծի հեղինակ Մէմէն Բեկով, որ պատերազմի սկիզբէն մինչեւ վերջ առաջնագիծին էր ըսաւ, - «Ես հայ չեմ, բայց հասկցայ, թէ որքան դժուար է հայ ըլլալը, առաւել եւս՝ հայ գինուոր, ես սկսած եմ մտածել հայու պէս»:

Պատերազմի սպիտակ կողմի երկրորդ երանգը Սփիւռքի Զարթօնքն ու ողջ հայութեան միասնութիւնն էր. բացառութիւններ միշտ եւ ամէն տեղ կան, սակայն պատերազմական քառասուն օրերուն ընթացքին, ընդհանուր առմամբ հայութեան միասնական ուժի զօրութիւնը կը հասնէր սահմանին մարտնչող հայ գինուորին եւ առաւել կ'ոգեւորէր գինք: Սփիւռքի մէջ նոյնիսկ հայկական համայնքէն հեռացած հայեր, ոգեւորուած տիրող մթնոլորտէն հայադարձուեցան եւ իւրաքանչիւրը փորձեց իր առաւելագոյն ներդրումը ունենալ եւ նեցուկ կանգնիլ Արցախին:

Սփիւռքը իր աննախադէպ աշխուժութեամբ, նուիրատուութիւններով ու ապրումներով, գիշեր ցերեկ իրադարձութիւններուն հետեւելով ապրեցաւ գինուորի ու Արցախի հետ:

Հայաստանի մէջ տիրող սեւ ու սպիտակի մթնոլորտը վերացաւ, Արցախը ամէն բանէ վեր էր, բոլորի համար ամենակարեւորը հայ գինուորի թիկունքը ամուր պահելն էր, անոր կարիքները հոգալը եւ անոր սէրը ու ջերմութիւնը փոխանցելը:

Հասարակութիւնը ինքնակազմակերպուեցաւ եւ իր առաւելագոյն ջանքերը ի գործ դրաւ տնտեսական այս ծանր պայմաններուն մէջ անգամ՝ ամէն ինչով աջակցելու:

Արցախէն տեղափոխուած արցախցիներու շնորհիւ՝ Երեւանի մէջ սփռուեցաւ ժինկիալով հացի, Արցախի փախլաւայի, տարատեսակ թթուներու եւ այլ ուտեստներու բուրբ, որ Երեւանը ողողեց Արցախեան մշակոյթով ու արցախցիի օրինակե-

Այս ֆոթո կը հովանաւորեն Արցախ եւ Արցախի Դաշնակազմը

Avant tout, beaucoup de santé à vous et à vos familles

514 381 0037
9490 boul. L'Acadie

Livraison Gratuite
www.restoamir.com

L. DANIEL HICKS

BARRISTER AND SOLICITOR
KASSABIAN LAW PROFESSIONAL CORPORATION

Shops at Don Mills
8 Sampson Mews, Suite 203
Toronto, Ontario
M3C 0H5

Tel: 416-443-9494
Fax: 416-443-0575
e-mail: danhicks@kassabianlaw.ca

լի կերպարով, կերպար, որ պատրաստ է բոլոր դժուարություններով հանդերձ իր աշխատանքով վաստակել:

Այս բոլորն ոգևորության նաեւ երեխաները՝ Կիրովականցի Մհերը ընկոյգ վաճառելով աւելի քան մէկ միլիոն նուիրեց հիմնադրամին: Գիւղի մը մէջ ապրող թոշակառու ամուսիններ վաճառեցին իրենց միակ կովը եւ գումարը տրամադրեցին հիմնադրամին: Մեծերու եւ փոքրերու կողմէ նամանորինակ բազմաթիւ նախաձեռնություններու շնորհիւ նաեւ, բարձրացաւ հիմնադրամի հանգանակութեան գումարին նշաձողը:

Սպիտակի կարեւոր երանգներէն մէկը՝ մանուկներուն համար հեռուստատեսային դիպաշարերու մարդասպաններու կերպարներուն փոխարինեցին մերօրեայ հերոսներու կերպարները:

Այս բոլորին գուգահեռ Իշխանական լայվերը դադրած էին:

Նոյեմբեր 10-11 «Պատերազմի մոխրացած Սպիտակ կողմը»

Նոյեմբեր 9-ին, երբ վարչապետ Փաշինեան ստորագրեց տիրահոսչակ փաստաթուղթը, բոլորս կրեցինք Հայկ Նահապետէն մինչ օրս ծնած բոլոր հայերու ցաւերը, եւ նահատակներու արեամբ սրբազնացած հողին մորմոքը: Դժուար է համագոր բառ գտնել այս ապագային կեցուածքը բնութագրելու համար, նոյնքան ցաւալի է այս բոլորին արդարացում գտնողներուն կեցուածքը:

Մոխրացաւ Սպիտակի այն կողմը, որ մխիթարութիւն էր որդեկորոյս մայրերուն համար. անոնք իրենց ցաւին տակ կքած կը հպարտանային, որ իրենց զաւակները զոհուեցան յանուն հայրենիքի, բայց ինչպէս մխիթարուին հիմա, երբ իրենց զաւակներուն արեամբ շողախուած հայրենիքի նոյն բաժինը նուիրուեցաւ զիրենք սպաննած թշնամիին, եւ նուիրուեցաւ յաղթանակը կերտելէն ետք, հազարաւոր զոհեր տալէն ետք:

Ձարթօնք ապրած ու աւելի հայացած հայութիւնը աւելի խոր ցաւ ապրեցաւ... երբ դաւադրաբար ստիպեցին հազարաւոր զոհերու, վիրաւորներու եւ հոգեբանական ծանր ապրումներու գնով կերտուած յատկապէս Շուշիի յաղթանակը վերածել պարտութեան եւ այլ տարածքներու հետ նուիրաբերել թշնամիին...

Իշխանական լայվերը վերսկսան եւ դարձեալ գլուխ բարձրացուց պառակտումը՝ խաթարելով միասնական ոգին: Աւելին՝ սփռուեցան կեղծ «գինուորներու» լայվեր, որոնք մոլորութեան մատնեցին յատկապէս Սփիւռքի հասարակութիւնը:

Յաղթելու ենք թոթովող մանուկներուն պատասխան չունեցանք.

Հերոսները իշխանութեան շրթներով մեղադրուեցան, պոռթկումը մեծ էր. 17 կուսակցութիւններու նախաձեռնութեամբ՝ վարչապետի հրաժարականը պահանջող աւելի քան 100.000 քաղաքացիներ, որոնց շարքին էին նաեւ արցախցիներ, պատերազմի մասնակիցներ, զոհուածներու հարազատներ, մեղադրուեցան աթոռամոլութեան ու Արցախի պատերազմի ընթացքին հնչող կոչերուն անտարբեր մնալու մէջ: Մինչ ճակատէն եկած կամաւորներ վկայեցին, որ իրենցմէ շատերուն առիթ ալ չեն տուած մասնակցելու պատերազմին,

բազում կամաւորագրուածներ հաստատեցին, որ արձանագրուած են պատերազմին մասնակցելու եւ օրեր շարունակ ստացած նոյն պատասխանը,- «ձեր հերթը չէ եկած, երբ օրը գայ տեղեակ կը պահենք»:

Նոյեմբեր 16-ի լոյս 17-ին ՀՀ վարչապետ տողատակերով սպառնաց քաղաքացիական պատերազմ սկսիլ, որ արեան գնով աթոռ պահելու մոլուցք էր: Սկիզբ առին պատգամաւորներու եւ պետական պաշտօնեաներու հրաժարականները: Հրապարակի մէջ հանրահաւաքը շարունակուեցաւ՝ կրելով «Արցախի փրկութեան ազգային ազատագրական պայքար» անունը:

Վարչապետը Շուշիի անուանեց դժբախտ ու դժգոյն քաղաք...

Իշխանութեան անդամներու միջեւ մեղադրանքներ հնչեցին...

ՀՀ նախագահը իր ուղերձով յայտարարեց, որ Ազգային ժողովի արտահերթ ընտրութիւնները անխուսափելի են...

Եղածը եղաւ... թափ տալով յուսահատական մթնոլորտը՝ այսօր պէտք է դարձեալ յառնել... մոխրացած սպիտակ գոյնը պէտք է վերականգնուի... առաջին անգամ չէ, որ հայ ժողովուրդը ցաւը կը վերածէ նոր ուժի եւ կը շարունակէ պայքարել ու ծագկեցնել ՀԱՅՐԵՆԻՔը:

Մեղաւորներ գտնելու փոխարէն պէտք է իրավիճակը բարելաւելու ելքեր գտնել, արդար իշխանութիւն չկայ... բայց երկիր ծախող ու սերունդ ոչնչացնող իշխանութիւն հանդուրժելը, ոչ թէ պետական մտածողութիւն է՝ այլ երկիրը վերջնական կործանման տանելու անընդունելի քայլ:

Միասնանաք, վերազինուելիք նոր ուժով եւ պայքարինք «գահին հայ իշխան տեսնել» ու յոյսով:

Յովհաննէս Թումանեանի հանձարեղ խօսքերը թող ուղղորդեն մեզ՝ դէպի սպիտակ ու լուսաւոր նոր օրեր...

«Բայց հիմ ու նոր քո վերբերով կանգնած ես դու կենդանի,

Կանգնած խոհուն, խորհրդաւոր նամբի նորի ու հրնի.

Հառաչանքով սրբոյ խորհից խօսք ես խօսում Աստծու հետ

Ու խորհում ես խորին խորհուրդ տանջանքներում չարաղէտ,

Խորհում ես դու էն մեծ խօսքը, որ տի ասես աշխարհից

Ու պիտ դառնաս էն երկիրը, ուր ձրգտում է մեր հոգին

Յոյսի՝ հայրենիք, Լոյսի՝ հայրենիք:

Ու պիտի գայ հանուր կեանքի արշալոյսը վառ հագած,

Հագա՛ր-հագար լուսապայծառ հոգիներով նառագած, Ու երկնահաս քո բարձունքին, Արարատի սուրբ լանջին,

Կենսաժրպիտ իր շողերը պիտի ժրպտան առաջին, Ու պոետներ, որ չեն պրդծել իրենց շուրթերն անէծ-

քով, Պիտի գովեն քո նոր կեանքը նոր երգերով, նոր խօսքով,

Իմ նո՛ր հայրենիք, Հըգօ՛ր հայրենիք»

Նայիրի Մկրտիչեան

Միշտ էլք կը հովամաւորեն Գրիգոր եւ Քրիստիան Մայրապետան

Zack's

MEDITERRANEAN
GRILL

2555 Victoria Park Ave, Unit 17
Scarborough, Ontario
M1T-1A3

Tel: 416-787-1313
zacksgrilltoronto.ca

Jerusalem
Shawarma

Murat Armutlu, CPA, C.A.

Vahakn Kapriyel Arapyan, CPA, CGA

*"it's not what you **earn**,
it's what you **keep** that counts."*

- Financial Statement
- Management Consulting
- Government Subsidies
- Financial & Tax Consulting
- Bank Financing

Armutlu & Arapyan Inc.

6611 Boul. Thimens, St. Laurent, Qc, H4S 1W2

Tel: 514.855.0012 Fax: 514.855.0004

murat@armutlu.ca vka@arapyan.com

ՅԱՆՈՒՆ ՄԵՐ ԴԱՏԻՆ, ՅԱՆՈՒՆ ՄԵՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

ԿԱՌՈՅՑ

Գանատայի Հայ Դատի Շրջանային յանձնախումբը աշխատանք կը ծաւալէ համագանատական առումով, առաւելաբար մայրաքաղաք Օթթաուայի մէջ, դաշնակցային օրէնսդիր եւ գործադիր իշխանութիւններու մակարդակի վրայ: Իրեն զուգահեռ կը գործեն Հայ Դատի տեղական յանձնախումբերը, Լահանգային թէ քաղաքապետական օղակներու մէջ՝ Մոնթրէալ, Լաւալ, Թորոնթօ, Վանգուվըր, Գեմպրիճ, Համիլթըն, Սենթ Գաթրիսզ եւ Ուինծըր քաղաքներու Հայ կեդրոններէն:

ԳՈՐԾԵԼԱԿԵՐՊ

Մեր գործունեութեան յենարանն ու ուժի աղբիւրը առաջին հերթին մեր ժողովուրդն է: Անոր է որ կը դիմենք ամենէն առաջ, որքէտ արշաւի համընդհանուր մասնակցութեան եւ ժողովրդական ալիքի ծաւալ տալու համար:

ԳՈՐԾԱԴԱՇՏ ԵՒ ՆՊԱՏԱԿԱԿԵՏԵՐ

Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչում, Հայաստանի Հանրապետութեան հզօրացման ուղղուած քայլեր, Արցախի ինքնորոշման իրաւունքի ամրագրում, Սփիւռքի զաղթածախներու յանձնանում, ասոնք են գլխաւոր քնազաւանները մեր գործունեութեան:

Մեր կապի տուեալները

Մայր գրասենեակ, Օթթաուա
130, Albert Street, # 1007,
Ottawa, Ontario K1P 5G4
Tel.: (613) 235-2622 • Fax: (613) 238-2622
E-mail: national.office@anc-canada.com
Website: www.anccanada.org

Մոնթրէալի գրասենեակ
3401, Olivar Asselin,
Montreal, Quebec H4J 1L5
Tel.: (514) 334-1299 • Fax: (514) 334-6853

Թորոնթօյի գրասենեակ
45 Hallcrown Place,
Willowdale, Ontario M2J 4Y4
Tel.: (416) 491-2900 • Fax: (416) 491-2211

Թիկունք կը կանգնիմ Հայ Դատին
I support the Armenian Cause
Je soutiens la Cause Arménienne

Այո, կը փառիարիմ զօրակցիլ Հայ Դատի աշխատանքներուն: Ներկիակ կը գտնեք նոյնքատուութիւնս, յղուած **A.N.C.**-ի:

Yes, I want to support the ANCC and the Armenian Cause. Please find my donation enclosed, payable to the **A.N.C.**

Oui, je desire appuyer le CNAC et la Cause Arménienne. Veuillez trouver ma donation ci-jointe, à l'ordre de **A.N.C.**

20\$ 50\$ 100\$ 200\$ Այլ/Autre/Other _____

Name / Nom _____

Address / Adresse _____

Tel / Tél: _____

E-mail / courriel: _____

Կը փառիարիմ նաեւ մաս կազմել «Հայ Դատի Բարեկամներ»ու շրջանակին: Ուղարկեցէք ձեր տեղեկատուութիւնը վերոյիշեալ րասցէներուն:

I would also like to be a member of the "Friends of Hay Tad" circle. Send your information to the above-mentioned addresses.

J'aimerais aussi faire partie du cercle «Amis de Hay Tad». Envoyez votre information aux adresses mentionnées ci-dessus.

The Meaning of Sèvres after a Century

By Henry Theriault

This 100th anniversary of the Treaty of Sèvres has focused much Armenian attention on it. But, does the Treaty of Sevres have relevance today? If so, in what way?

One answer is to ask whether the treaty still has legal force. It was not ratified by Turkey or Armenia, but can it still be considered in force for the Republic of Turkey, the successor state of the Ottoman Empire that signed the treaty? Some taking up this question assert that it is. For instance, Michael Sosikian, in a July 27, 2020 *Asbarez* commentary entitled, "[Sèvres Treaty Supersedes Any Other, Especially Lausanne,](#)" offered an argument for why the treaty is still legally binding, even if it was not ratified by Turkey or Armenia. The crux of his case is that the Sèvres Treaty, unlike the Lausanne Treaty, was signed by "High Contracting Parties," and according to the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties, this makes it binding regardless of ratification. Unfortunately, the Vienna Convention contains a clause indicating that it is non-retroactive. It thus cannot apply to Sèvres. That does not mean other angles are not possible, and commentators have suggested other lines of reasoning, such as the fact that Armenia was not a party to the Treaty of Lausanne.

Yet, no matter what the approach, the non-ratification of Sèvres remains a powerful impediment to any claims of its direct legal enforceability today. That

does not mean, however, that the provision of particular importance to Armenians, Article 89, does not have legal implications. Article 89 states:

Turkey and Armenia as well as the other High Contracting Parties agree to submit to the arbitration of the President of the United States of America the question of the frontier to be fixed between Turkey and Armenia in the vilayets of Erzerum, Trebizond, Van and Bitlis, and to accept his decision thereupon, as well as any stipulations he may prescribe as to access for Armenia to the sea, and as to the demilitarisation of any portion of Turkish territory adjacent to the said frontier.

While this article, of course, has no more legal force than the treaty as a whole, Ara Papiian has argued that this does not mean the Arbitral Award that came out of the Sèvres process is not a legally enforceable document. On the contrary, the Arbitral Award determined by the group set up by President Wilson and given his official seal is in fact legally binding. This is a highly interesting argument, which turns on the independence of the Arbitral process, once it was entered into, from the treaty. In other words, the treaty article refers to a process that was in fact carried out despite the fact that the treaty never came into force. By the facts that (1) Turkey agreed in the treaty negotiations to the Arbitral process and (2) the Arbitral process was actually completed, Turkey is bound by the

Միջուկային հարաբերությունները Կիլիկիայի Գեղարքայի Գեղարքայի

Arbitral Award even if this is not because the Treaty of Sèvres is binding.

This is a strong argument, but can still be countered by arguing that in fact the Arbitral Award cannot be separated from the Treaty of Sèvres. The separation of treaty from the Arbitral process is supported by the fact that the United States was not a party to the Treaty of Sèvres. Thus, the Arbitral process was in this sense independent from the treaty. But, one might reason that the facts that the treaty negotiations generated the Arbitral process and that the latter would never have occurred without the former means that the Arbitral Award is derivative of the treaty. At the same time, this is not conclusive, as it is possible for the derivative to have legal force even if the document resulting from the negotiations that gave rise to it do not. In fact, one might assert that, because the Arbitral process arose from the negotiations rather than beginning only after the treaty was signed, the process was independent of the final treaty, even if the matter is confused by the fact that the treaty includes an agreement to accept the Arbitral Award decision.

Even if the issue could be settled in favor of the present legal applicability of the Arbitral Award, it is not clear that would mean anything. Indeed, the very question about the legal enforceability of the award or the treaty might be the wrong question to ask in the first place. After all, bitter experience has taught many groups that legal rights are only meaningful if there is a power willing to enforce them. For instance, the US government signed *and ratified* hundreds of treaties with Native American political entities during its first century, yet many, if not all, of these treaties have been violated with impunity by the United States since. Why would the situation of Armenians be any different?

The problem is magnified for genocide victim groups. Victim groups might survive to be part of a treaty negotiation, but they will be in that negotiation as a weak party. Not only are the group's numbers much fewer than they would have been without genocide victimization, but its resources, political position, military strength and general security are all greatly diminished. And, in the negotiations, it is facing a party made strong by resource absorption and relative demographic domination (which is increased in cases where children have been transferred from the victim to the perpetrator group, as is often the case). The provisions that benefit the victim group might be included because of force applied from outside on the perpetrators, but when that force is removed – as it typically is – then so is the motivation for the perpetrator group to honor those provisions. In such a case, only if the perpetrator group is truly repentant and has gone through a rehabilitative process is it likely to honor agreements with the victim group.

What is worse is that the terms of such agreements are often what is necessary for the victim group to return to some level of viability after the destruction of genocide or a similarly debilitating harm. A vicious downward spiral results:

1. A group is weakened by genocide.
2. The group negotiates with the perpetrators in order to secure basic supports for its reconstitution.
3. The perpetrators fail to abide by the agreement reached because their power-differential with the victim group is strong enough to allow them to do this.
4. The failure to secure the needed items called for in the disregarded treaty result in a further weakening of the victim group.
5. The even weaker victim group is in an even weaker position from which to advocate for the perpetrator's meeting its agreed-upon responsibilities.
6. Over time, this spiral tends toward the ultimate disappearance of the victim group.

But this legal weakness is precisely what gives the Treaty of Sèvres and the associated Arbitral Award their ethical and potential political force. The Arbitral Award was not developed out of an abstract concept of justice or a desire for revenge against Turkey. On the contrary, it was carefully designed based on a detailed analysis of what land was needed for agricultural, natural resource, commercial, ethnic cohesion and other dimensions of support for the reconstitution of the nearly destroyed Armenian people. It was, thus, very intentionally an attempt to repair the damage done by the portion of the Armenian Genocide that occurred during World War I, at least to the point where the survival and future viability of the Armenian people would be probable, if not to the point of its pre-genocide size and extent. Turkey's refusal to accept the Arbitral Award and, in fact, military conquest of those parts of it still held by Armenians in 1920 was not the defense of the Turkish nation, as those in the Turkish (ultra)nationalist movement, heirs of the Young Turks (and often former Young Turks) tried to convince themselves and the world. On the contrary, this refusal and conquest were continuations of the Armenian Genocide as an effort to completely and permanently consolidate its gains in wealth, power and Armenian vulnerability and unviability.

The territory of "Wilsonian Armenia" is not due Armenians today because of the legalities of a treaty signed 100 years ago; it is due them because this territory was awarded precisely as a way to repair the damage of a genocide, however partially and inadequately. That genocidal killing of Armenians continued in Turkey into at least 1923. That not only means that the Arbitral lands are even less relative to the damage suffered by Armenians, but it also demonstrates that the conquest of this land and denial of the Arbitral Award were perpetrated as part of an overall continuation of the genocide. It is not simply denial, but denial of reparations, that was the ultimate phase of the Armenian Genocide.

And that reparations have not yet been made means that the Arbitral Award remains due to Armenians. This is not in an abstract way, but with the same concrete necessity of 100 years ago. If through heroic efforts of

Այս էջը կը հոգսուիւնք Միջ. Գարբ Լախնիաւն եւ Արմա, Բոկոթն եւ Զախն Լախնիաւնէն

PHARMAPRIX

**Pharmacies
Mahmoud El-Achkar**

Ունինք նաեւ հայ դեղագործներ եւ
աշխատատեղեր, որոնք պատրաստ են
ձեզի օգտակար դառնալու:

2000 Marcel-Laurin,
St-Laurent, Qc, H4R-1J9
514-332-8689

965 Curé-Labelle,
Laval, Qc, H7V-2V7
Ouvert 24h
450-681-1683

Croquez la Vie à Pleines Dents

Centre Dentaire Laval
Dre. Zovinar Der Khatchadourian

Dre Marla Kabawat
1649 Boul. Daniel-Johnson
Laval, Qc H7V 4C2

Tel: (450) 949-2233 info@cddlaval.ca Fax: (450)231-5662

Bite into Life with Beautiful Teeth

MR. SAKO Shoe Repair

SARKIS ADOURIAN

Take-in & Widen Boots
Excellence in all types of leather repairs
Footwear • Accessories • Dyeing
Key cutting • Knife sharpening
Luggage • Orthopedic Insoles

2768 Victoria Park Ave.

Bus: 416-491-2351
Cell: 416-826-4557

**BOULANGERIE
SETA**
Arménienne & Libanaise

Tél.: 514.333.0173

1555, rue Dudemaine
Montréal, Qc H3M 1R2

**Մեր յարգելի յաճախորդներուն
շնորհաւոր Ամանոր եւ
լաւագոյն մաղթանքներ**

It simply cannot be overstated: reparations make nearly all the difference in the post genocide trajectory of victim groups.

Armenians the world over, as well as positive interventions by third parties and, strange as it might seem, some good fortune, Armenians still survive as a group despite the continuing and even increasing long-term effects of the Genocide, these effects are plain in a number of ways.

The recent tragic explosion in Lebanon highlights once again the vulnerability of Armenians in a number of the countries in which they sought refuge after the Genocide. However many Armenians have been able to retain and continue to develop their identity in Lebanon. The civil war and other violence and features of the society harmed the community greatly and drove many to leave behind resources and flee to other places, only to start again. It is even worse when considering Syria. After years of relative stability in that country, despite a lack of genuine rights, the war in Syria and ascendance of the "Islamic State" were a disaster for Armenians caught in the crossfire and becoming targets of the "Islamic State's" demented anti-non-Muslim genocidal machine. Most, if not all, suffered, and many fled to difficult lives as refugees. Such is the tenuous, vulnerable lot of Armenians in many places in the world.

Azerbaijan's recent attack on Armenia reveals another dimension of Armenian need. Setting Turkey's failure to go through a rehabilitative development as part of a general reparative process and the implications for that country's continued aggressive policies and actions toward Armenia and Armenians, which include not only supporting but fanning the fanaticism of Azerbaijan's leaders and ethno-nationalist base (the very fact that Azerbaijan has the wealth and power to feel emboldened to attack Armenians in Artsakh, let alone the Armenian Republic) is the direct result of the denial of reparations 100 years ago. Not only does that mean that Armenia today has much less land that it would have, making it militarily vulnerable and economically much weaker and politically less relevant, but the population that would have grown had the survivors of the Genocide been allowed to retain an independent republic with sufficient land in 1920 would have been much larger than today's perhaps two million. In 1991, historian Richard Hovannisian estimated that the population would have been on the order of 20 million by that time, even given the destruction of the Genocide, a population of 20 million on a larger territory with access to the sea and would not be the inviting target it is today. The implications for its relations with other countries, from Russia and Turkey (which would be less formidable than it is, as well) to Iran and Georgia, are obvious. It simply cannot be overstated: *reparations make nearly all the difference in the post genocide trajectory of victim groups.*

Armenia's terrible emigration problem is not entirely derived from the Genocide. Certainly, decades of Soviet rule that devolved into corrupt authoritarianism was a key factor, though of course that begs the question of whether that culture of corruption and authoritarianism ever would have taken root had Armenia not been dismembered and

its rump forced into the Soviet Union. But, the massive economic expropriations of the Genocide that have been a large part of the basis of the entire Turkish economy have left Armenians financially and resource poor. The lack of land that was supposed to be guaranteed through the Arbitral Award is the crucial compounding factor that inhibits economic recovery. And that in turn drives emigration.

Turkey and Azerbaijan's blockade is a compounding factor in these difficulties and is only effective because of the reduced land of Armenia and its lack of sea access.

Even contemporary environmental challenges in Armenia are in part caused by the failure to implement the Arbitral Award. It is the economic desperation just described that has made the Amulsar mine possible. Like a poor parent who sells a kidney on the black market in order to raise the money needed to temporarily feed their children, the people of the Armenian Republic are being forced (by other Armenians, no less) to accept the probability of irreparable environmental damage, including poisoning of water sources and the certainty of a fundamental and permanent chemical altering of the very nature of the ancient Armenian homeland and removal of minerals that are the birthright of all Armenians as long as Armenians are on that land. Because of the desperate economic conditions that have resulted from the lack of land sufficient for agricultural and natural resource needs, the blockade, Azerbaijan's military aggression and the costs of defending against it, and so on, Armenians today face the permanent disfigurement of their land and the poisoning of their water in exchange for short-term and unproven economic benefits promised by the corporate lords exploiting that desperation.

It is with the foregoing in mind that we can recognize the true relevance of the Treaty of Sèvres and the associated Arbitral Award in 2020 and beyond. It is the clear, concrete delineation of a key part of the reparations Armenians need to mitigate to some extent the continuing harms of the Armenian Genocide. It is the model, the goal, that needs to be held up every time the Armenian Genocide is mentioned, every time the Turkish government or its proxies deny it. If the Ottoman Empire and Turkish Republic sought to settle the "Armenian Question" through the Armenian Genocide, it needs to be made clear that the resulting "Armenian Genocide Question" can only be resolved through the lands that were to be guaranteed by the Arbitral Award. That Turkey refused to do this has nothing to do with any purported lack of legal applicability of the Treaty of Sèvres of a century ago. It is entirely due to Turkey's refusal to be accountable for the Armenian Genocide today. And that is clear evidence of a commitment to the same motivations that drove the Genocide itself.

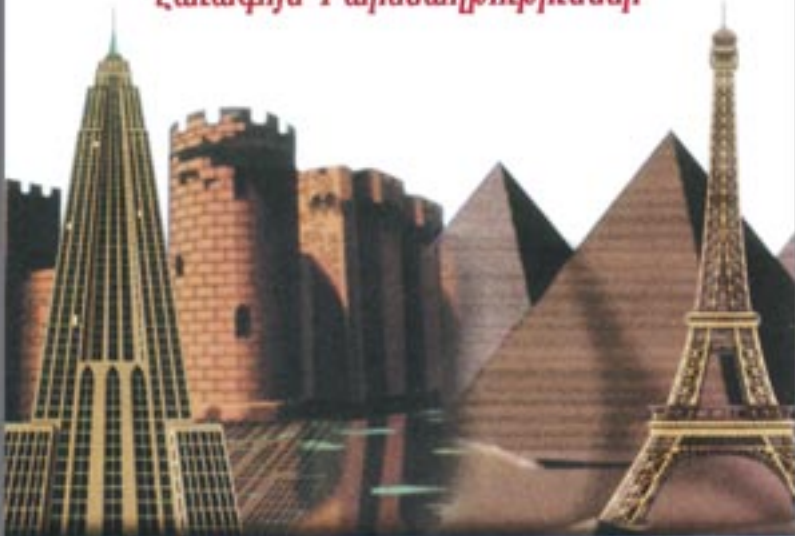
Միշտ կարելի է հաղթանակ տեսնել: Միայն պետք է հաղթել:

Voyages
HAIG
Travel

Ամանորի եւ Մ. Ծննդեան
զոյգ տօներու առիթով՝
Հաազոյն Բարեմաղթութիւններ

4150 rue Sherbrooke Ouest, Suite 404A, Westmount, Qc H3Z 1C2
Tél.: (514) 284-7676 | E-mail: info@haigtravel.ca

Pharmacie
Robert & Tro Pascal Cotchikian

Affiliées à

JEAN COUTU

5692 avenue du Parc
Montréal, Qc H2V 4H1
Tél.: 514 270-6500
Fax: 514 270-4470

5201 avenue du Parc
Montréal, Qc H2V 4G9
Tél.: 514 279-9191
Fax: 514 279-9197

**NETTOYEUR
MARIE - CLAIRE**
514-334-7830
LIVRAISON - WE DELIVER

Հայկական Հաստատութիւն

**Dr. Kevork
Manoukian**
D.M.D., M.B.A.

Centre Dentaire St-Mary

5300, Côte des Neiges,
bureau 300,
Montréal (Québec)
H3T 1Y3

Tel.: 514 734-2632
Fax: 514 734-2744
Cell: 514 862-9474
manoukian@sympatico.ca

The Role and Responsibility of ARF Youth: Interview With ARF Bureau Chairperson Hagop Der Khatchadourian

Below is a comprehensive and extensive interview in which ARF Bureau Chairperson Hagop Der Khatchadourian highlights the role, responsibility and working methodology of the ARF Youth worldwide through its numerous branches and regional organizations. The interview is conducted by Vahakn Karakachian editor-in-chief of the Horizon weekly in Canada.

Vahakn Karakachian: The backbone of the ARF is its youth. The ARF youth has always been on the front line from the Lebanese civil war to the latest war in Syria and the four-day war in Artsakh. In Armenia, during the COVID-19 pandemic, the youth visited different regions of the country and distributed relief packages to those in need, particularly in remote and border village areas. Recently, the ARF Bureau reorganized its Youth Council and central organizational structure. Can you clarify and comment on this reorganization?

Hagop Der Khatchadourian: First of all, I would like to confirm that you are right when you emphasize that the ARF youth has always been and still is on front line: in terms of the security of our community in Lebanon, with the effort to protect the homeland and help those in need both in Armenia and Artsakh, by supplying the essential medical care, food and daily needs of our people in the midst of this epidemic period, in the homeland and in various parts of the Diaspora. The examples of this work that you have listed are exemplary.

Let us not forget that in many cases, our volunteers consciously endanger their health and safety while performing their duties. This is the manifestation of the principles of complete devotion and awareness of duty. In this sense, we can only be proud that our youth are aware of their mission and have a strong spirit to serve the nation.

As for the ARF Youth Council, I would like to mention that the Bureau has reformulated the central youth structure, which now consists of two main departments: the Council and the Office.

The Council is represented by 6 committees with more than 50 AYF members worldwide. The committees are headed by ARF members with the expertise in youth related issues. The head office is located in Yerevan, which administers the daily tasks of the council and the committees. The Youth Office has 2 staff members, one from Armenia and other from Diaspora.

In the process of the reformation of the Youth Office, committee members are doing a profound work. As an example, I would like to emphasize the activities of the Education Committee, that prepares material on a monthly basis – to deliver national, ideological and universal values

to the youth, with which they can be educated and informed with current issues in the homeland and in general. I am really glad that the Council, with its Education committee, stays committed and prepares important initiatives such as a monthly educational newsletter, an education program for the AYF, creating an education platform and organizing youth leadership training seminars.

The above-mentioned examples are only a few of the results from the restructuring and creation of the ARF Youth Office and Council, respectively. It is commendable that under the leadership of the Council, the committees are working with a special drive and dedication for the betterment of our organization. The Council has already prepared a special protocol for ARF Youth on all levels of the organization, which is now a guideline in the development of programs and projects.

Our youth is committed worldwide with activities and projects. For example, the AYF of Armenia's "Help Your Compatriot" program, the on-line campaigns for Armenian Genocide on April 24, the Pan-Armenian camps, the junior organizations counselor training programs, the youth federation's regional and Pan-Armenian conferences (to be held in Artsakh, Armenia, Europe, and various Diaspora communities), but, unfortunately, due to the COVID-19 pandemic, all initiatives have been postponed, but the programs are ready and will be implemented at the first possible opportunity.

The important fact is, that there is a new spirit invested into these fundamental projects. The youth is actively developing programs on national, ideological, organizational, educational, socio-economic and environmental perspectives, while including the Armenian cause, the preservation of the Armenian identity and PR with modern methods and methodologies.

Միշտ կընդհանրապես Յանքի եւ Գրգռի Դուրս Գրգռի Եւ Գրգռի

Manouq

ARMEN

PHOTOGRAPHY

Weddings & Special Occasions
Photo - Video

Retouching
Image Enhancement
Fine Art Image Effects
Montages
Restoration

Commercial & Industrial
Photography

Ad Layouts
Graphic Design

514 - 386 - 9153

Fallico

Hair & Spa

Hair & Beauty Unisex Salon
by Jack
Professional Hairstylist
&
Colour Technician

• *Specializing in:*

- UP-DOS • Highlights • Perms • Colours
- Cut & Styles • Esthetic • Weddings
- Special Occasions

• *Professional consultation and products*

For Appointment Call

416.493.8331 416.499.2873

fallicohairandspa@hotmail.com

- *Laser Permanent Hair Removal*
- *Complete Spa Services*

2710 Victoria Park Ave., North York, ON M2J 4A7
www.fallicohairandspa.com

KRIKOR MAROUNIAN RLU

Independent Financial Security Broker

Life Insurance
Disability & Critical Illness Insurance
Group Insurance
Pension Plans
Travel/Visitor
Medical Insurance

11820 General Giraud, Montreal, QC H4J 2H6
Res: (514) 332-7021 | Fax: (514) 332-7376
Cell: (514) 927-2666
krikormar@gmail.com

Dr. Hayk Danaciyan D.M.D.
Chirurgien Dentiste - Dental Surgeon

395, Curé Labelle, Chomedey Laval, Qc. H7V 2S5
Tél.: (450) 973-1046

Our youth are trained with national, ideological principles to become role models to their peers and exemplary citizens with strong principles for human rights and social justice.

The fact is eloquent- they participate in the initiatives of various international youth organizations, where they represent and defend our tasks of the Armenian Cause and present our views and understandings on universal themes. A vivid example is the ARF youth organization, which is a member of the International Union of the Socialist Youth (IUSY) and its members have held top positions such as Vice President. This important platform often serves for fulfilling and pursuing our tasks in terms of the Armenian Cause.

VK: *This year marks the 100th anniversary of the Treaty of Sevres and the W. Wilson's Arbitral Award. So what do you want to add about the Armenian youth and especially ARF youth?*

H.D.K.: Treaty of Sevres has a vital importance to our Armenian Cause. The Treaty of Sevres and the W. Wilson's Arbitral Award are the documents of the world's debt to Armenians. This document is the base of our entire demand for Armenia. Although it has not been ratified, it enshrines the impenetrability of our rights and has become the duty of the international community to the Armenian people. Certainly, there is an opinion that the fact that the Treaty of Sevres has not been ratified somehow diminishes its value, but we believe in the inviolability of this document and the fact that the international community accepts its responsibility to give the homeland of Armenian people back to them. This is an undeniable reality and we must always emphasize it, in the whole world.

Like the ARF big family, our youth are also focusing on the most important event of this year which is celebrating the 100th anniversary of the Treaty of Sevres and emphasizing its value. I know that the Youth Council

has prepared a call (with 5 languages), a global PR campaign, and an explanatory booklet for the youth about our moral requirements, proposals for resolutions with foreign youth committees, demonstrations and so on.

The ARF Bureau also has a political initiative in the coming autumn in the suburbs of Sevres, Paris, of course, if the epidemic conditions allow its implementation. We are also going to celebrate the 100th anniversary of W. Wilson's Arbitral Award in November in Washington.

VK– *If you sum up with three sentences, what would you say to the ARF youth and the Armenian youth in general?*

H.D.K.: **a) Our youth is not only our future, but also our present.**

In this regard, we should involve our youth in our current work as main participants- planners, implementers, and leaders. And this is already in process we just need to put it in motion. Our youth are involved in all our spheres, as well as in the governing bodies, especially in the main activities of the Armenian Cause.

b) Youth should be prepared, insistent and dedicated.

Youth who stand on the front line should be fully prepared and confident, as a torchbearer of national and ideological values and as a main defender of leading socio-economic approaches, especially for human rights and social justice. In short, a prepared individual who is dedicated and committed.

c) ARF youth should be affect the Armenian youth with his/her words, thoughts and deeds.

The ARF youth should be the paragon of Armenian Cause, social justice, national upbringing, and commitment in order to inspire the Armenian youth in general. I am convinced that our youth can confront all the challenges facing our people and be the force that leads us today and

Միս էր ևր հոգիսմանքնն Ասորգսու եւ Գնմանն Մայրսքեանն

tomorrow. Finally, our youth should be the torchbearer of our demands, with their national formation, critical thinking, knowledge and awareness of modern methods. They should have a dominant presence and sometimes even being direct to take their right places on the platforms of the homeland and the Diaspora equally.

V.K.: *What are the ARF's priorities for the next two years?*

H.D.K.: First of all, Armenia is the main point. ARF is a unique phenomenon in Armenian reality, which has pan-Armenian political, organizational and national liberation struggle and unique structure. It is not only wherever Armenians are, but also at the same time it conducts political activities in the homeland. Today it has a participation in political life in Armenia, acting as an extra-parliamentary opposition. In this sense, we have decided to emphasize the positive sides of the People's Movement in 2018, but to criticize the negative manifestations, to struggle against them and, in many cases, to offer alternatives.

Unfortunately, in the last two years, a toxic environment has prevailed in Armenia and it is gradually intensifying: by the government, which presents itself in the name of "tolerance", the discriminatory, dividing lines, and the approach of black and white provoked dominates the atmosphere of revenge and malice. All of these are compounded by the government's failed policy of cadre, which unfortunately did not inspire any hope for the future. Despite these facts, the ARF remains attached to its mission, especially out of the country, where it is necessary to combine work with the government within Hay Tad and for the sake of maintaining Armenia's reputation.

The second, of course, is Artsakh, we should get diplomatic consolidation for the victory of its military front. Presidential and parliamentary elections have already taken place in Artsakh and a new government has been

formed. Dashnaksutyun is a part of the new parliament, although in smaller numbers than the previous one. We do not only provide our parliamentary presence. We will continue our active participation in the internal and external life of Artsakh. The priority is that the independence and liberation of Artsakh will not be discussed only on diplomatic tables. International pressure has increased in this regard. The latest example is Lavrov's statement, which brings serious concerns. It is our duty, as a pan-Armenian structure, to work everywhere so that the negotiations work in favor of Armenians and at the same time contributes improvement of Artsakh's internal life and economic development.

The third is the revitalization of the Diaspora and the persecution of the endangered rights of Armenians in Armenian lands, both in Western Armenia and Javakhk, and also in our historical communities (Constantinople, Tbilissi, CIS and the Middle East). There are injustices, violations for which we have a clear agenda of persecution. And the promotion and revitalization of the Diaspora are important priorities that require a lot of efforts. In cooperation with other organizations with a pan-Armenian agenda and due to auspices of our religious leaders soon we will organize a conference on Diaspora issues. The main thing is to promote the preservation of the Armenian identity, and the work of the Hay Tad with more united efforts. Like any Diaspora, ours is experiencing some decline, and we must work to boost for renewal. We believe that a committed Diaspora is promising in terms of strengthening and developing the homeland. It is the greatest supporter of the preservation and prosperity of the Armenian identity of the Diaspora.

Finally, it is our task to preserve the continuation and increase national cooperation like it was the 100th anniversary of the Genocide. We must strengthen our pan-Armenian agenda by specifying certain areas of work so that our people in Armenia and in the Diaspora are united on national issues.

Միշտ հոգ էր կր հոգաւորութիւնը Վրասթիւնը Արցախը, Հայրենիքը եւ Արեւմտեան Արարկայի տունը

Iris7
productions
www.iris7.ca

Photo & Video services

514 - 476 - 9583

authorisé

19

Depuis / Since

88

30 ans d'excellence!

CARROSSERIE

JACOB & JACOB

BODY SHOP

CAS D'ASSURANCES

6280 St. Jacques,
Montréal, Québec, H4B 1T6
Tél: (514) 484 - 7945
Fax: (514) 484 - 2487

jacobautobody@bellnet.ca

www.carrosseriejacobetjacob.ca

DL

DIAB LALEYAN, CPA INC.
COMPTABLES PROFESSIONNELS AGRÉÉS

ZAVEN LALEYAN
CPA auditeur, CA

1175, Avenue Bernard Ouest, # 300
Outremont, (Québec) Canada H2V 1V5

Téléphone : (514) 905-0350
Télécopieur : (514) 842-1797

THE RELIABLE PRINTER
PRINT ASSURED

Տպագրական այլազան պատուերներու կողքին,
մեր մասնագիտական սպասարկութիւնը
կառաջարկենք ամեն տեսակ գիրքերու
հրատարակութեան աշխատանքներու համար:

Ձեր հայերէն եւ անգլերէն լեզուներով գիրքերու
խմբագրութեան, գրաշարութեան ու սրբագրութեան,
ինչպէս նաեւ
ձեւաւորումի, էջադրումի,
տպագրական եւ կազմարարական բոլոր աշխատանքները
լաւագոյնս պիտի կատարուին մեր հաստատութեան
մասնագետ աշխատակիցներու միջոցաւ:

Մեզիկանաւոր՝ Չոհրայ Սարգիսեան

**OUR NEW
LOCATION**

**2200 Markham Rd.
unit 15
Scarborough, ON M1B2W4**

Tel: 416-292-9394
info@TheReliablePrinter.com
www.TheReliablePrinter.com

Le peuple sur la montagne et les gardiens de la terre

Par Dzovinar Knvonian - Organisation Terre et Culture

Bâtir, reconstruire, renaître : le cœur battant de l'histoire

L'une des quinze provinces de la Grande Arménie de l'Antiquité s'appelait l'Artsakh. On y trouvait la cité de Tigranakert, du nom du roi Tigrane II d'Arménie, dans la région d'Askéran au nord-est. L'une des principautés arméniennes du Ve siècle s'appelait le Siounik et l'Artsakh, lorsque Mesrop Machtots ouvre à Amaras la première école arménienne : instruire, cultiver, faire grandir les esprits. Combien de fois détruit, combien de fois reconstruit, le monastère d'Amaras abrite toujours le caveau de saint Grigoris, du tournant des IVe et Ve siècles, le plus ancien et préservé d'Arménie.

Au Moyen-Age, prises à partie entre Ottomans sunnites et Perses chiites, des principautés arméniennes, gouvernées par des princes qui prendront le nom de Méliks, forment l'Artsakh. Lorsqu'au XVIe siècle, l'empire ottoman asservit la région, les principautés perdurent. Les sept mélikats ont des noms qui sonnent : Khatchen, Gulistan, Djraberd, Varanda, Dizak, Tzar et Gardam. C'est bien une noblesse militaire qui gouverne l'Artsakh entre fiefs montagneux et monastères prestigieux, entre la révolte de David Beg et la renaissance intellectuelle et culturelle. Gandsassar, la «montagne aux trésors», est le siège du monastère du même nom, refuge du catholicos d'Aghvank du XVe au XIXe siècle. Il surplombe toujours la rivière Khatchen de sa grâce silencieuse et constitue un chef d'œuvre de l'architecture et de la spiritualité médiévale. Le 20 janvier 1993, Gandsassar subit les tirs de roquettes azéris qui l'endommagent grandement. Il a été depuis restauré, réouvert, vivant, cœur battant de son histoire, avec sa bibliothèque (maténadaran) aux mille manuscrits. Sera-t-il cette fois encore la cible «stratégique» de l'agression azérie comme la cathédrale de Chouchi ? De quoi donc la culture et le patrimoine sont-ils la cible ?

La barbarie du territoire : le cœur sanglant de l'histoire

Entre les ambitions persanes, ottomanes et russes, les principautés d'Artsakh conservent leur autonomie jusqu'au XIXe siècle. Le déploiement russe en Transcaucasie signe le début d'un cycle de répressions nationalistes et de massacres des populations arméniennes par les Azéris alors appelés Tatars, non seulement en Artsakh (Chouchi) mais également à Bakou

(1905, 1918). La Première Guerre mondiale et le génocide des Arméniens ottomans, font de la Transcaucasie l'un des refuges des rescapés qui fondent la première République d'Arménie. Entre occupation britannique, indépendances des républiques transcaucasiennes, révolution bolchevique, fantasmes panturquistes turco-azéris, l'Artsakh est encore au centre des recompositions territoriales. Temps des nationalismes ethniques et des idéologies totalitaires, la barbarie du territoire du XXe siècle est en marche, dessinant des frontières iniques, déplaçant des populations, morcelant des espaces habités. Le marchandage russo-turc de 1920 et la politique de fragmentation menée par les bolcheviks conduit au rattachement non seulement de l'Artsakh mais aussi du Nakhitchévan, à l'Azerbaïdjan. Dire que la période soviétique qui s'ouvre alors gèle les questions nationales jusqu'à la fin de l'URSS, est une vue trompeuse : en 1936, lors des débats autour de la rédaction de la nouvelle constitution, le parti communiste d'Arménie, dirigé par Aghassi Khandjian, repose la question de l'intégration de l'Artsakh. Il est assassiné en juillet 1936 : c'est le début de la terreur stalinienne, page sanglante de l'histoire des peuples de l'URSS. En 1975, de nombreux Arméniens, membres du parti communiste dudit «Haut-Karabagh», sont expulsés pour leurs revendications : c'est le temps de la dissidence, des témoins du goulag. Est-ce donc si étonnant, lorsque s'affirme la Perestroïka en 1988, que les Arméniens d'Artsakh, gardiens de leur terre, une nouvelle fois encore réclament la liberté de vivre ? Et qu'une nouvelle fois encore, la réponse soit les massacres et la barbarie, ceux de Soumgaït cette fois. L'indépendance et la guerre jusqu'en 1994... L'indépendance et la guerre en 2020. Les bégaiements de l'histoire sont sordides.

Les gardiens de la terre et la noblesse des âmes

Au moment où la jeunesse du monde se mobilise pour notre planète malade, où nous devons impérativement réapprendre à vivre en harmonie avec la nature et la terre, où nous nous rassemblons pour un monde plus juste, l'agression azérie soutenue par la Turquie d'Erdogan est-elle une irruption obscène des ténèbres du XXe siècle ? Ou est-elle au contraire une guerre d'Espagne, préfigurant un futur conflit global de la liberté contre la barbarie et la tyrannie ? Pourquoi exactement meurt une jeunesse qui n'a même pas connu le XXe siècle ? La lecture présentiste en termes de géopolitique et de cynisme politique est insuffisante à

Այս էջը կը հոստանայ ՌՏ-ի և ՌՏ-Արցախի և Արցախի Մարտիկներու

rendre compte des forces profondes en jeu en Artsakh aujourd'hui, même si la complicité inattendue de l'état d'Israël et de sa technologie «de pointe» des drones tueurs, comme le silence de l'OTAN, se lisent ainsi. Il y a la longue durée de l'historien car l'intégration des Arméniens de l'Artsakh et du Nakhitchévan dans les frontières de l'Azerbaïdjan n'a en vérité jamais fonctionné. Elle n'a jamais permis de créer un espace de vie partagé accordant des droits et devoirs égaux à tous ses citoyens : le régime politique était discriminatoire, l'apprentissage de la langue arménienne combattu, les pratiques religieuses et culturelles bafouées, les persécutions incessantes destinées à faire fuir les populations enracinées.

La différence entre l'Artsakh qui se bat aujourd'hui pour exister et le Nakhitchévan où la présence arménienne a disparu, est que dans ce second territoire les hommes, femmes et enfants ont fui ou en ont été chassés. Affres du nationalisme ethnique dira-t-on. Non, car lorsque les vivants sont partis et que le Nakhitchévan s'est trouvé orphelin d'une partie de son passé, les autorités azéries ont détruit méthodiquement le patrimoine existant. Méthodiquement comme en Turquie, l'objectif est la disparition des traces, de l'Autre, dans toutes ses formes d'existence même passées. Fantasma maladif du territoire sans histoire, du présent sans passé, de Soi sans l'Autre, l'Autre dont la noblesse des âmes créatrices est insupportable. Cette pathologie de la pensée du lieu est une affection qui empoisonne les esprits et les cœurs azéris et turcs, ne laissant aucune chance à leur propre jeunesse. Ainsi, la nécropole de Djoulfa, bijou architectural des XVIe-XVIIe siècles, ces milliers de

pierres-croix du Nakhitchévan avaient un seul tort : témoigner, sur cette terre d'où les Arméniens avaient été chassés, de leur beauté, dans le vent des montagnes multicolores. Mais ce n'est pas tout : la totalité du patrimoine architectural et culturel arménien du Nakhitchévan a été méthodiquement réduit à néant dans les années 2000.

La résilience, les Arméniens la connaissent bien : reconstruire, restaurer, instruire, créer, inventer. La résilience est un écosystème d'humanité associant la terre, la nature vivante et la joie de vivre, entre l'incroyable densité des pierres sculptées et la fraîcheur de la source chantante. L'Artsakh associe une nature magnifique et préservée, un peuple de gardiens, un patrimoine vibrant de spiritualité et d'histoire, et la modernité d'une jeunesse, hommes et femmes qui créaient leur avenir. Les hommes et femmes qui, aujourd'hui, âgés d'à peine vingt ans, meurent dans la résistance acharnée face à cette agression turco-azérie démesurée et aux mercenaires islamistes, savent qu'ils défendent bien plus qu'un espace : ils défendent le droit d'exister, d'avoir existé hier et d'exister demain dans toutes les formes d'expression créatrice de la vie et de la liberté.

Pour en savoir plus :

<https://www.collectif2015.org/fr/>

<http://www.terreetculture.org/>

<https://www.vanker.org/>

Մեր հայրենիքը հանրապետություն է, Մայրենի, Մանկիչի և Մեր Դոքսություն

MIKE'S
PHOTO & VIDEO
PRODUCTIONS INC.

Հորիզոն
horizon

www.horizonweekly.ca

CONNECT WITH US:

facebook.com/pages/horizonweekly

@horizonweekly

horizonweekly

YouTube – Horizon Weekly TV

WEDDINGS
ENGAGEMENTS
BAPTISMS
SPECIAL OCCASIONS

www.mikesphotos.com

TEL.: (514) 338-1919

1215 A, QUENNEVILLE, VILLE ST. LAURENT
BY APPOINTMENTS

Հորիզոն

horizon
HÉBDOMADAIRE ARMÉNIEN
ARMENIAN WEEKLY

Վարիչ խմբագիր՝ Վահագն Գարագաշեան
Վարչական Պատասխանատու՝ Սիլվա Էիրամճեան-Պաշքճեան
Քարտուղար՝ Մարինա Տեր Խաչատուրեան-Պուրճեան
Սրբագրիչ՝ Զրիստափոր Միքայելեան
Ծանուցումներու Ձեւաւորում՝ Զրիստափոր Միքայելեան
Ձեւադրացք՝ Վիգեն Աբրահամեան

Les Publications Arméniennes (1991)
Les retours de poste publication
doivent être retournés à :
3401 Olivar Asselin
Montréal (Québec), Canada H4J 1L5

Ծանուցումներ

Մոնթրեալ՝ Մարինա Տեր Խաչատուրեան
Սօսի Նայիմ
Թորոնթօ՝ Ժագ Վարպետեան

Adminsitration/Publicité
Sylva Ehramdjian-Bachekjian

English-French section Editor: Tina Soulahian
Տպարան՝ TLC Global Impression

Tél : (514) 332-3757
E-mail : sylvia@horizonweekly.ca
Courrier de deuxième classe/
No. 40065294 / Second class mail

Dépôt légal :
Bibliothèque nationale du Québec et du Canada
ISSN 0708580X

ANI BAKERY ԱՆԻ ՓՌԱՊԱՆ

Middle Eastern Pizza Lahmajoun

Սեփականատր՝ Արսեն Տապապաղեան

Ուր կը գտնէք հայկական եւ արաբական լահմաճունի տեսակներ՝ փոքր եւ բնական չափերով: Լահմաճունը կը պատրաստենք մեր չափերով եւ յաճախորդներուն պահանջքին համաձայն՝, միսը իրենցմէ կամ մեզմէ: Կը պատրաստենք եւ կը ծախենք նաեւ թահինով հաց: Միշտ պատրաստ ենք ձեր ապսպրանքներուն գոհացում տալու ուրախ եւ տխուր առիթներով

**Փորձեցէք եւ
գոհ պիտի մնաք**

**Ani Bakery Ltd 25 Howden Road, Unit #2
Scarborough, Ontario M1R 3C3 | Phone: (416) 285-7164**

Բաց ենք շաբաթը վեց օր, Կիրակի մինչեւ կեսօրէ ետք՝ ժամը 2:00
(Երկուշաբթի փակ)

GARY(GIRO) CHAHINIAN

President, Broker of Record
THE DIAMOND REALTY

1570 Kipling Ave Suite 200
Toronto, ON Canada
416-235-2500
thediamondrealty.ca

Christine Sarkissian, Broker
416-258-8867

Gary Chahinian
Broker of Record

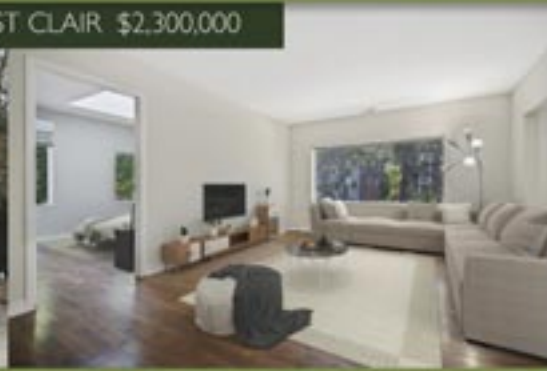

Gabriel Chahinian
Broker 647-580-5818

GaryChahinian.com
Direct: **416-258-8892**
gary@thediamondrealty.ca

AVENUE RD N OF ST CLAIR \$2,300,000

BAYVIEW & SHEPPARD 2+1 BR \$788,888

DOWNTOWN KING ST 1+1 BR \$548,800

WEST END DIXON 3 BR \$419,900

CENTRAL SOUDAN 1 BR \$375,000

Call **Gary** today **416-258-8892** for a home evaluation to Sell or Buy your next home!
Gary & The Diamond Brokerage, Selling all across the GTA, 500K to Multi Million \$ Properties!

ALL-NEW
2021 ROGUE
REDESIGNED. REDEFINED.

STARTING AT
30,443\$*

Comfort, style and confidence for your fam,
on your daily drive and your off-road adventures.

Nissan Connect with
wireless Apple CarPlay™¹

Stay
connected

Head-Up
Display²

Keep your eyes
on the road

ProPILOT Assist
with Navi-link³

Take control
of the road

Intelligent All-Wheel Drive
with Terrain Selector⁴

Adapt to
any condition

VISIT NISSANGABRIELJEANTALON.COM FOR MORE DETAILS

514 509-7777
3500, rue Jean-Talon Ouest
Montréal H3R 2E8
nissangabrieljeantalon.com
(OPEN SATURDAYS)